

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HİNDOLOJİ)

ANABİLİM DALI

HİNT İNANÇ SİSTEMİNDE

TANRI KAVRAMI

Doktora Tezi

Şengül DEMİREL

Ankara – 2013

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HİNDOLOJİ)

ANABİLİM DALI

HİNT İNANÇ SİSTEMİNDE

TANRI KAVRAMI

Doktora Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İnci Macun

Şengül DEMİREL

Ankara – 2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HİNDOLOJİ)
ANABİLİM DALI

HİNT İNANÇ SİTEMİNDE
TANRI KAVRAMI

Doktora Tezi

Tez Danışmanı :

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Şengül Demirel

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I-II
GİRİŞ	1-9
I. BÖLÜM:	HİNT UYGARLILIĞININ BİÇİMLENMESİ
.....	10
1.1 İndus Uygarlığı, Dravitler ve Ariler:	10
1.1.1 İndus Uygarlığı:	10
1.1.2 Dravitler:	16
1.1.3 Ariler:	18
II. BÖLÜM:	HİNDİSTAN'DAKİ İNANÇLAR
.....	24
2.1 Veda Dönemi	24
2.1.1 Kutsal Kitaplar:	27
2.1.1.1 R̥ig Veda	27
2.1.1.2 Yacur Veda:	29
2.1.1.3 Sāma Veda:	30
2.1.1.4 Atharva Veda:	31
2.1.2 Sūtralar:	32
2.1.3 Vedāᅅgalar:	33

2.1.4	Vedalar'da Tanrı Kavramı.....	34
2.1.5	Veda Dönemi Tanrıları:	39
2.1.5.1	Dünya Tanrıları:	45
2.1.5.1.1	Dyaus द्यौष्.....	45
2.1.5.1.2	Varuṇa वरुण.....	47
2.1.5.1.3	Sūrya : सूर्य.....	50
2.1.5.1.4	Savitṛi सवितृ.....	51
2.1.5.1.5	Pūshan पूषन्.....	53
2.1.5.1.6	Vishṇu विष्णु.....	54
2.1.5.1.7	Ushas उषस्.....	56
2.1.5.1.8	Mitra मित्र	57
2.1.5.1.9	Aryaman अर्यमन्.....	57
2.1.5.1.10	Aṣvinler अश्विन	58
2.1.5.2	Hava tanrıları:.....	60
2.1.5.2.1	Vāta – Vāyu वात - वायु.....	60

2.1.5.2.2 Indra इन्द्र	62
2.1.5.2.3 Rudra रुद्र	65
2.1.5.2.4 Parjanya पर्जन्य	66
2.1.5.2.5 Bhrigular भृगु	67
2.1.5.2.6 Marutlar मरुत्	68
2.1.5.3 Yeryüzü Tanrıları:	69
2.1.5.3.1 Agni अग्नि	69
2.1.5.3.2 Soma सोम	71
2.1.5.3.3 Yama यम	74
2.1.5.3.4 Prithivi (पृथिवी)	74
2.1.5.4 Soyut Tanrılar:	75
2.1.5.4.1 Aditi (अदिति) - Adityalar	75
2.1.5.4.2 Pracāpati प्रजापति	77
2.1.5.4.3 Şrāddha – Sarasvatī श्राद्ध - सरस्वती	79

2.1.5.4.4 Vāç वाच्.....	80
2.1.5.4.5 Brihaspati बृहस्पति	80
2.1.5.4.6 Ka क	81
2.1.5.4.7 Kāma काम	81
2.1.5.4.8 Vişvedevas विश्वेदेव	82
2.1.5.5 İkincil tanrılar:	84
2.1.5.5.1 Tvasht̥ri त्वष्टृ	84
2.1.5.5.2 Ribhular ऋभु	85
2.1.5.5.3 Vişvakarman विश्वकर्मन्	85
2.2 Brāhmaṇalar Dönemi	86
2.2.1 Brāhmaṇalar	86
2.2.2 Āraṇyakalar	89
2.2.3 Upanishadlar	91
2.2.4 Destanlar	98
2.2.4.1 Rāmāyaṇa Destanı	99
2.2.4.2 Mahābhārata Destanı	101

2.2.4.2.1 Bhagavadgītā	103
2.3 Cainizm ve Buddhizm Dönemi	104
2.3.1 Cainizm:.....	107
2.3.2 Buddhizm:.....	108
2.3.2.1 Buddhizm'in Bölünüşü	114
2.4 Hinduizm Dönemi	117
2.4.1 Purāṇalar	120
2.4.2 Hinduizmde Tanrı Üçlemesi: Brahmā, Viṣṇu, Śiva; Tanrıçalar ve Gaṇeṣa	122
2.4.2.1 Tanrı Brahmā ब्रह्मा	125
2.4.2.2 Tanrıça Sarasvatī सरस्वती	127
2.4.2.3 Tanrı Viṣṇu विष्णु	128
2.4.2.3.1 Viṣṇu'nun Avatāraları	131
2.4.2.3.1.1 Matsya (Balık).....	131
2.4.2.3.1.2 Kurma (Kaplumbağa)	131
2.4.2.3.1.3 Varaha (Domuz).....	132
2.4.2.3.1.4 Narasimha (yarı insan yarı aslan)	132
2.4.2.3.1.5 Vamana (Cüce)	133

2.4.2.3.1.6 Paraşurāma (Baltalı Rāma).....	133
2.4.2.3.1.7 Rāmaçandra	135
2.4.2.3.1.8 Kṛishṇa.....	135
2.4.2.3.1.9 Buddha	136
2.4.2.3.1.10 Kalki.....	136
2.4.2.4.Tanrıça Lakshmī लक्ष्मी.....	136
2.4.2.5 Tanrı Şiva शिव	137
2.4.2.6 Tanrıça Devī (देवी).....	139
2.4.2.7 Gaṇeşa (गणेश).....	141
2.5 Sihizm:.....	142
SONUÇ.....	144
DİZİN.....	153
KAYNAKÇA	157
ÖZET.....	164
ABSTRACT	166
EKLER.....	168

ÖNSÖZ

Kuzeyi yüksek Dağlarla çevrili olan Hindistan; insan yapısı, inançları ve gelenekleri ile ilginç bir ülkedir. Başka toplumlarda görülmeyen kast sistemi ve inanç sistemi ile anlaşılması zor bir yapıya sahiptir. Hindistan; Çin, Japonya, Kore, Vietnam, Tayland, Burma gibi doğu Asya ülkelerinde etkili olan Buddhizm'in kaynağıdır. Hindistan denilince Buddhizm ve binlerce tanrı objesi olan Hinduizm akla gelmektedir.

Tezimizde, "Hindistan'da Tanrı Kavramı"nı inceledik. Kutsal kitaplar hakkında ya da inanç sistemlerinin ortaya çıkışı konusunda vereceğimiz bilgiler, daha önce yazılanlardan çok farklı olmayacaktır. Takdir edileceği gibi bu bilgileri değiştirmek mümkün değildir. Ancak biz bu tezimizde, günümüze kadar yapılmış olan çalışmalara farklı bir bakış getirmeyi amaçladık.

Tezimi Prof. Dr. İnci Macun'un danışmanlığında hazırladım. Profesör İnci Macun, Türkiye'de Hindoloji çalışmalarının temelini atan Walter Ruben'den sonra gelen Türk akademisyenleri içinde önemli bir konuma sahiptir. Hindoloji çalışmalarında büyük emekleri geçen Abidin İtil, Kemal Çağdaş ve İnci Macun, Hinduizm'deki "Teslis" gibi, ülkemizdeki Hindoloji çalışmalarının "Bilimsel Üçlemesi"ni oluşturmaktadır. Bu nedenle, İnci macun'un danışmanlığında çalışmak benim için bir ayrıcalık olmuştur.

Tez konumu seçmemde bana yol gösteren, elindeki kaynakları kullanmamı sağlayan, çalışmamın her aşamasında destek olan, karşılaştığım sorunların çözümünde yardımcı olan ve beni yüreklendiren danışmanım Sayın Prof. Dr. İnci Macun'a içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, kaynak temininde yardımcı olan, bilgisini benimle paylaşarak çalışmalarımı tarafsız bir gözle değerlendiren ve çoğu konuda benimle tartışarak daha doğru yorum yapabilmem konusunda yardımcı olan Prof. Dr. Bülent Okay'a da teşekkürlerimi sunuyorum.

Şengül Demirel, Ocak 2013,

Ankara

GİRİŞ

Hindistan'daki inançları ve geçirdiği evreleri anlayabilmek için öncelikle Hindistan coğrafyasının ve eski dönem Hint tarihinin iyi bilinmesi gerektiği kanısındayız. Bu temel taşları yerine koymadan, Hindistan'da meydana gelen oluşumların anlaşılması güç olacaktır.

Kuzeyi yüksek dağlarla çevrili Hindistan'a karadan ulaşım hiç de kolay değildir. Buna rağmen, doğal zenginlikleri ve bereketli toprakları nedeniyle yabancıların ilgisini çekmiş ve zaman zaman istilalara uğramıştır. Türkler yedi yüzyıldan fazla bu ülkeyi yönetmişler ve pek çok olumlu işlere imza atmışlardır. Hikmet Bayur Hindistan Tarihi adlı eserinde bu konuyu şöyle ifade etmektedir: "... Son 2000-3000 yıl içinde Hindistan egemenliği çoğunluk bakımından Türkler'in elinde bulunmuştur."¹ Diyebiliriz ki Türkler, Hindistan'ı en uzun süre yöneten ve kalıcı eserler bırakan yabancılar olmuşlardır. Örneğin çok sayıda mimari eser günümüzde hala ayaktadır. Hindistan'ın sembolü haline gelen Tac Mahal², bu muhteşem eserlerden sadece biridir.

¹Hikmet Bayur, **Hindistan Tarihi**, Ankara, I. Cilt, Ankara, 1987, s. 14.

²Tac Mahal, Türk hükümdar Şah Cihan (1627-1658) tarafından eşi Mümtaz Mahal için yaptırdığı bir anıt mezarıdır. Beyaz mermerden inşa edilmiş olan Tac Mahal bir saray görünümündedir. Tac Mahal'in mimarı olarak Mimar Sinan'ın öğrencisi Yusuf'un oğlu olan Mimar Ahmet gösterilmektedir. (İnci Macun, **Hindistan'da Türk Müslüman Mimarisi**, D.T.C.F. Dergisi Cilt: 33, Sayı: 1-2, 1990.)

Hindistan dendiğinde, öncelikle “Ari”lerden³ söz etmek gerekmektedir. Hindistan tarihini ve kültürünü derinden etkilediği ileri sürülen Ariler kimdir? Öncelikle bu sorunun yanıtlanması gerekmektedir. Beyaz tenli olan Ariler, Hindistan’a kuzeybatıdan girmişler ve öncelikle İndus Vadisi ve havzasına yerleşmişlerdir.⁴ Bu toprakların yöneticisi olarak kalmak için, ten rengine göre belirlenen “kast sistemi”⁵ ni kurmuşlardır. Daha sonraki yüzyıllarda ise, güçlerini devam ettirebilmek için ruhban sınıfı olan “Brahman” sınıfını oluşturmuşlardır. Böylece toplumu yöneten ve yönlendiren olmuşlardır.

Bazı batılı bilim adamlarına göre, yerli halk kültürden yoksun ilkel insanlardır. Hindistan topraklarına uygarlığı getiren Arilerdir. Kendi inanç sistemlerini getiren Ariler, bir bakıma uygarlığı bu topraklara getiren kişiler olarak anlatılmak istenmektedir. Oysa yapılan yeni araştırmalar, Hindistan’ın kuzeybatısında bulunan, İndus Vadisi’nde⁶ kurulmuş olan İndus Uygarlığı’ndan söz etmektedir.

³ Ari sözcüğü; “Arian”, “Aryan”, “Arya” vb. biçimde de kullanılmaktadır. Tezimizde “Ari” olarak kullanmayı tercih ettik.

⁴ Martin Osborn, **The Gods of India**, Delhi, 1972, s. 3; Hermann Kulke, **Hindistan Tarihi**, Ankara, 2001, s. 18.

⁵ Varna: Renk esasına dayanan kast sistemi.

⁶ Günümüzde Pakistan topraklarında kalmış olan İndus Irmağı’na Sind Irmağı da denmektedir.

Bu uygarlığın kalıntıları 1920 tarihlerinde ortaya çıkarılmıştır.⁷ Yazısı hala çözülememiş olan İndus Uygarlığı M.Ö. 3000 olarak tarihlendirilmektedir. İndus Uygarlığı'nın önemli kentleri olan Mohencodaro, Takşila, Harappa'daki buluntular, İndus Uygarlığı'nın ulaştığı seviyeyi göstermesi bakımından ilginçtir. Buluntular, Ariler'den önce, İndus Vadisi'nde büyük bir uygarlık kurulduğunu göstermektedir.⁸

Tarihi kayıtlar, M.Ö. 1600 – 500 yılları arasında beyaz tenli insanların İndus Vadisi ve Pencap bölgesine girdiklerini ve bu bölgeleri istila ettiğini yazmaktadır.⁹ Nereden geldikleri konusunda çeşitli görüşler bulunan Arilerin kökeni konusunda tarafsız bir çalışmanın yapıldığını söylemek neredeyse imkansız gibidir. Batılı bilim adamları Arileri “Batı” kökenli yapmak konusunda büyük çaba harcamakta ve yanlı davranmaktadırlar. Acaba bu çaba, Hindistan topraklarında gözü olan ulusların, “biz Hint kültürünü kuran Arilerin soyundan geliyoruz” iddiasına zemin hazırlama gayreti midir? Tarafsız bilim adamı maskesiyle yapılan çalışmalar ne kadar gerçeği yansıtmaktadır, bu konu tartışmaya açıktır.

⁷ Hermann Kulke, 2001, s. 33-53; Hikmet Bayur, 1987, s. 21-25.

⁸ Hermann Kulke, 2001, s. 33.

⁹ William H. McNeill, **Dünya Tarihi**, Ankara, 2006, s. 103.

Daha önce değindiğimiz gibi Hindistan topraklarına giren Ariler, yerli halkın kendilerine karşı çıkmasını önlemek amacıyla kast sistemini kurmuşlardır.¹⁰ Daha sonraki dönemlerde bu sistemin dini temellere dayandırıldığını görmekteyiz. Buna göre; yaşarken yapması gerekenleri eksiksiz yerine getiren insanlar, “gene doğum”da¹¹ daha iyi koşullarda ve üst bir kastta dünyaya geleceklerdir. Kötü işler yapanlar ise, daha kötü koşullarda ve alt kastta dünyaya geleceklerdir.¹²

Hindistan coğrafyası başka coğrafyalara benzememektedir. Dış dünyaya kapalı sıcak, nemli ve bol yağmur alan bir ülkedir. Toprakları çok bereketlidir. O nedenle, bu topraklarda ortaya çıkan inanç sistemi, başka coğrafyadakilerden çok farklılık göstermektedir. Hindistan’da tamamen kendine özgü inanç sistemleri ortaya çıkmıştır. Örneğin, doğada bulunan canlı-cansız hemen hemen tüm varlıklar tanrı objesi haline getirilmişlerdir. Bazı kaynaklar Hindistan’da üç milyon “tanrı objesi” olduğunu yazarken bazı kaynaklar ise bu sayının otuz milyonun¹³ üstünde olduğunu yazmaktadır. Dünyada bu kadar çok tanrı objesinin olduğu bir başka inanç sistemi yoktur.

¹⁰Kemal Çağdaş, **Hint Eski Çağ Kültür Tairihine Giriş**, Ankara, 1974, s. 20; Hermann Kulke, 2001, s. 67.

¹¹ Reakarnasyon sözcüğü “Gene Doğum” olarak ifade edilmiştir.

¹² Karma sitsemi

¹³ Martin Osborn, 1972, s.27.

Hindistan'daki tüm inançlar, birbirleriyle iç içe geçmiş, ayrılmaz bir bütün haline gelmişlerdir. Birbirlerine tepki olarak ortaya çıkan inanç sistemlerinde bile çok sayıda ortak nokta bulunmaktadır. Hindistan'daki inanç sistemi tümüyle çelişkiler yumağı olarak görülmektedir. Bu çelişki yumağı çalışmaları zorlaştırdığı gibi, insanda büyük bir merak da uyandırmaktadır. Bu konudaki en çarpıcı örnek şudur: Buddha tanrı kavramına karşı çıkmıştır ama kendisi de tanrılaştırılmaktan kurtulamamıştır.

Hindistan'daki kutsal metinler, dünyadaki en eski dini metinler olarak kabul görmektedir. Önceleri sözlü olarak nesilden nesile aktarılan kutsal metinler daha sonraları yazılı metinler haline getirilmişlerdir. Yazıya geçirilmeden önce şüphesiz ki çeşitli eklemeler yapılmıştır. Bu nedenle bu metinlerin orijinal halini bilmek mümkün değildir.

Hintliler, kutsal metinlerin doğaüstü varlıklarla ya da tanrısal güçlerle ilgili olduğuna inanırlar. Rishi¹⁴ adı verilen bilgiler kutsal metinleri sözlü olarak aktarılırlar. Buna benzer bir yapıyı insanlara nasihat veren ve doğru yolu gösteren “Dede Korkut” örneğinde görmekteyiz. Buradan hareketle, kutsal metinlerin Ariler tarafından oluşturulduğu düşünüldüğünde şu soru akla gelmektedir: Ariler Orta Asyalı mıdır? Nasıl ki Dede Korkut’un söylemlerini her aklına gelen aktaramaz, bu kutsal metinleri de rishilerden başkası aktaramaz. Kutsal metinler herkese öğretilemez, herkes tarafından aktarılamaz. Bu metinler gizlidir.

Hint kutsal kitapları genellikle iki başlık altında ele alınmaktadır: Şruti ve Smṛiti. Şruti sınıfına dahil olan metinlerin “vahiy” yoluyla bilge kişilere ulaştığı düşünülmektedir. Şruti, Sanskritçe’de “ışitmek”, “ışitilen şey” anlamına gelmektedir. Bu metinlerin başında Vedalar gelmektedir. Dört Veda vardır: R̥ig Veda, Sāma Veda, Yacur Veda ve Atharva Veda. Vedalardan sonra ise Brahmānalar, Āraṇyakalar ve Upanishadlar gibi kutsal metinler gelmektedir. Bu metinler Hinduizm’in kutsal külliyatını oluşturmaktadır. Hindular için vahiy yoluyla gelen bu kutsal metinler sorgulanamaz ve doğruluğundan şüphe edilemez.

¹⁴ Rishi: Bilge; din bilgini; ozan.

Kast sistemi bu duruma güzel bir örnektir. Kast sisteminin kutsal kitaplarda yer alması nedeniyle, insanlar hiç sorgulamadan kast sisteminin getirdiği kurallara uymuşlardır. İnsanların günümüze kadar tepki göstermeden uydukları kast sisteminin, vahiy yoluyla geldiğine inanılan Vedalarda söz edildiği için günümüze kadar süre gelmiştir.

यत पुरुषं वयदधुः कतिधा वयकल्पयन |

मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ||

बराहमणो अस्य मुखमासीद बाहू राजन्यः कर्तः |

ऊरूतदस्य यद वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ||

yat purushaṃ vyadadhuh katidhā vyakalpayan |

mukhaṃ kimasya kau bāhū kā ūrū pādā ucyete ||

brāhmaṇo.asya mukhamāsīd bāhū rācanyaḥ kṛtaḥ |

ūrūtadasya yad vaiśyaḥ padbhyāṃ śūdro acāyata ||

Onlar Purusha'yı kestiklerinde kaç parçaya ayırdılar

Ağızına ve kollarına ne ad verdiler, uyluklarına ve ayaklarına ne ad verdiler?

Onun ağızından Brahmān, kollarından Racanya¹⁵ oluşturuldu.

Onun uylukları Vaiśya'ya dönüştü, ayaklarından Şudra oluşturuldu.¹⁶

¹⁵ Racanya=Kshatriya.

Smṛiti sınıfına giren kutsal metinler ise destan ve öykülerden oluşmaktadır. Bu metinlerin en önemli özelliği kast sisteminin getirdiği ayrımı dikkate almamasıdır. Bu metinler Vedalara göre daha kolay okunabilen, kolay anlaşılabilen ve akılda kalan metinlerdir. Bu nedenle toplum tarafından kolaylıkla benimsenmiştir.

Tezimizin birinci bölümünde, Hint kültürünü oluşturan “Ariler” ve “Dravitler”in kim olduklarını anlatmakla başlamayı tercih ettik. İkinci bölümde Hint inançlarının temelini oluşturan Veda metinlerini ele aldık. Daha sonra da Veda metinlerinde adı sıkça geçen tanrıları anlattık. Böylece, Hint inanç sisteminin temelini oluşturan Veda dönemini açıklamaya çalıştık. Bundan sonraki aşamada, Veda döneminin son dönemlerinde oluşan ve Hint inanç dünyasının biçimlenmesinde çok önemli rol oynayan “Brahmānalar” ve “Brahmanlar” ele alınarak, “Brahmanizm” olarak anılan döneme ışık tutmaya çalıştık. Daha sonra da Brahmanlara oluşan tepkiler ve bu tepkiler sonucunda ortaya çıkan Jainizm ve Buddhizm’i ele aldık.

¹⁶ R̥ig Veda 10 kitap, 90 ilahi, 11-12. Beyit.

Tezin son bölümünde, Hinduizm’i ele alarak “trimurti” yani “tanrı üçlemesi” ve Hindularca kutsal sayılan “om” hecesini açıkladık. Bölümün sonunda, tanrı üçlemesinde yer alan tanrılar Brahmā, Vishṇu ve Şiva’yı ele aldık. Ayrıca tezimizde bu üç tanrının eşlerine de kısaca yer verdik. Bu bölümden sonra Hint inançları içinde farklı bir yere sahip olan Sihizm’i açıkladık.

Sonuç bölümünde, tez ile ilgili bir değerlendirme yer almaktadır. “Ekler” başlığı altında ise, konuyu daha iyi anlaşılabilmesi için, bazı tanrı ve tanrıçaların tasvirlerine yer verdik.

Veda dönemi tanrılarında söz ederken tanrılarla ilgili ilahilerden seçmeler yaptık ve bunları Türkçe’ye çevirdik. Bu çalışmayı yaparken, daha önceden Türkçeye yapılmış çevirilerden yararlanma yoluna gitmedik. Seçtiğimiz ilahileri Sanskrit dilinden çevirmeye özen gösterdik. Yaptığımız çevirileri, Ralph Griffith¹⁷’in İngilizce ve Karl Friedrich Geldner¹⁸’in Almanca’ya yaptıkları çevirilerle karşılaştırma yoluna gittik.

¹⁷ Ralph T.H. Griffith, The Rig Veda, Delhi, 1896.

¹⁸ <http://www.thombar.de>

I. BÖLÜM: HİNT UYGARLILIĞININ BİÇİMLENMESİ

1.1 İndus Uygarlığı, Dravitler ve Ariler:

1.1.1 İndus Uygarlığı:

Hindistan'ın Harappa, Mohencodaro ve İndus Irmağı havzasında¹⁹ yapılan arkeolojik kazılar İndus Vadisinde yaşamış büyük bir uygarlığı ortaya çıkarmıştır. Bu uygarlık, “İndus Vadisi Medeniyeti” olarak adlandırılmaktadır. Bu uygarlığın M.Ö. 2500-2000 yılları arasında en üst düzeye ulaştığı iddia edilmektedir. İndus Uygarlığı döneminde kullanılan yazı henüz çözülememiş olduğundan, bu uygarlık hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır. Harappa ve Mohencodaro, İndus Uygarlığının iki önemli kentidir. Bu iki kentte yapılan arkeolojik çalışmalarda ortaya çıkarılan buluntular İndus Uygarlığı ve Mısır ve Sümer uygarlıkları arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.²⁰

¹⁹ Günümüzde Pakistan sınırları içinde yer almaktadır.

²⁰ William H. McNeill, 2006, s. 53-54.

İndus Uygarlığının önemli kentlerinden olan Mohencodaro²¹, İndus Vadisinin güneyinde ve İndus nehrinin kıyısında yer almaktadır. Harappa ise kuzeyde²² İndus ırmağının bir kolu olan Ravi ırmağı kıyısında kurulmuştur. Birbirinden yaklaşık 650 km. uzaklıkta bulunan bu iki kentin yapısı uzak olmasına rağmen birbirine çok benzemektedir.

Bu uygarlığın temel özelliklerden biri evlerin yüksek bir platform üzerine kurulmuş olması ve iki katlı inşa edilmiş olmasıdır. Bunun nedeni olarak bölgede su baskınlarına sıkça rastlanması gösterilebilir. Evlerin duvarları kalın, zemini topraktır. Yapılarda iyi kalite pişmiş tuğla kullanılmış olup taş malzeme fazla tercih edilmemiştir. Her evde bir mutfak ve bir banyo bulunmaktadır. Banyoların tabanı su geçirmez ve meyilli biçimde yapılmıştır. Mohencodaro'da inşa edilen kuyuların ortak özelliği sağlam olmasıdır ve birçoğu yıkılmadan günümüze kadar ulaşmıştır.

Evlerden bulunan banyolardan başka kent halkı için hamamlar inşa edilmiştir. Mohencodaro'da ortaya çıkarılan ve büyük hamam olarak adlandırılan yapı dikdörtgen şeklindedir. Bu hamamın ortasında 12 metre uzunluğunda, 7 metre genişliğinde ve 2,5 metre derinliğinde bir havuz bulunmaktadır.

²¹ Sözcük anlamı “ölüm tepesi”dir.

²² Lahor'a 160 km. uzaklıktadır.

Mükemmel bir plana sahip kentlerin içinde düzenli, geniş cadde ve sokaklar bulunmaktadır. Mohencodaro drenaj sistemi ve planı bilim adamlarını hayrete düşürmektedir. Kirli suların, kanallar aracılığıyla foseptik çukurlarında biriktirildiği anlaşılmaktadır. Lağım ve kanallar pişmiş tuğladan, kanalların üstü ise hafif tuğlalarla kapatılmıştır. Böylece kanal ve foseptik çukurlarının temizlenmesi kolaylaştırılmıştır. Tüm binalara bağlı olan foseptik sistemi günümüzdeki drenaj sistemine çok benzemektedir. Kirli suların kent dışına akıtılması konusunda gösterilen titizlik, İndus Uygarlığının ulaştığı noktayı göz önüne sermektedir.

İndus Uygarlığı dönemine ait kumaş ve giysiler hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Ancak pişirilmiş topraktan yapılmış iğneler bulunmuştur. Heykellerdeki giysilerden kadınların bir çeşit etek giydiği tahmin edilmektedir. Bu eteğin üzerinde kol ve omuzları örten bir başka örtü daha kullanılmıştır. Erkekler ise bellerine sardıkları bir örtü kullanmışlardır. Bulunan gerdanlık, pazıbent²³, yüzük, halhal, küpe, hızma vb. süs eşyalarının kullanılmış olması o dönem halkının süse düşkünlüklerinin bir göstergesidir. Bu süs eşyaları genellikle altın, gümüş, fildişi, değerli taşlar, salyangoz kabuğu, kemik, bakır, bronz ve pişirilmiş topraktan yapılmıştır.

²³ Kolun üst kısmına takılan geniş bilezik.

Bu halkın temel gıdasını arpa, buğday, süt ve süt ürünleri oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra et, balık, sebze ve meyve de bulunmaktadır. Bakırcılık, kuyumculuk, çömlekçilik vb. zanaatlar gelişmiştir.

Kaynaklar İndus Uygarlığında “demir”in kullanılmadığını söylemektedir. O dönemdeki silahlar bakır, bronz ve taştan yapılmıştır. Silah olarak balta, mızrak, hançer, topuz ve sapan kullanılmaktadır. Kılıç ve kalkan gibi savaş aletlerinin bilinmediği anlaşılmaktadır.

İndus Uygarlığı, bir tür yazı keşfetmiş ve geliştirmiştir. Ancak bu yazı şu ana kadar okunamamıştır. Bilim adamları yazının sağdan sola ya da soldan sağa mı okunacağı konusunda hala bir fikir birliğine varamamıştır. Bu yazı okunduğunda İndus Uygarlığıyla ilgili pek çok karanlık noktada da aydınlanacaktır.

Bu bölgede yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen pek çok heykel İndus Uygarlığının heykelcilikte ileri olduğunu göstermektedir. Bu heykellerden en ilgi çekici olan “dansçı kız” olarak adlandırılan heykeldir. Heykellerin yanı sıra çeşitli mühürler bulunmuştur. Bu mühürlerin ticari anlaşmalarda kullanıldığı tahmin edilmektedir. Mezapotamya ile geliştirilen ticarete mücevher ve çömlek verip; kalay, bakır ve değerli taşlar alınmaktadır. Mohencodaro ve Harappa’da bir tapınak kalıntısına rastlanmamıştır.

İndus Uygarlığını yaratanların, anavatanları Filipinler olan Proto-Austroid’ler, Dravitler ve Mundalar oldukları; Ariler’in ise daha sonra bu topraklara geldikleri ileri sürülmektedir. Hikmet Bayur bu konuda daha kesin bir yorum yapmaktadır. Bayur: “ ... Tarihten önceki devirlerde bir deniz halinde olan Sind ve Pencap’ta ovaları oturulacak hale geldikten sonra bahsedilen uygarlığın brakisefallerin Orta Asya’dan yani Türk anayurdundan gelmiş olduklarından şüphe ve tereddüde mahal kalmaz.” demektedir.²⁴

²⁴ Hikmet Bayur, 1987, I. cilt, s. 24.

İndus Uygarlığının sona ermesi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan biri çevre koşullarında büyük değişimler olduğu temeline dayanmaktadır. Bu görüşe göre yaşanan tektonik olaylar sonunda İndus Vadisinin önü kapanmış, İndus Vadisinin büyük bir bölümü sular altında kalmıştır. Günümüzde İndus Irmağı düzeyinden yaklaşık 14 m. Yukarda bulunan Mohencodaro kentinin üst tabakasını oluşturan alüvyon katmanlarının incelenmesi bu konuya açıklık getirecektir. Suyla dolan İndus Vadisinde sıtma hastalığının kitle ölümlerine yol açmış olabileceği de göz ardı edilmemektedir.

Bazı araştırmacılar, İndus Uygarlığını sona erdirenlerin Ariler olduğunu iddia etmektedir. Bu konuda hiç çekinmeden “İndus Uygarlığı muhtemelen batıdan gelen barbarlar tarafından yok edilmiştir” ifadesini kullanmaktadır. Herman Kulke, Hindistan Tarihi kitabında bu iddiaya şu cümlelerle karşı çıkmaktadır: “... Mohencodaro dışındaki herhangi bir merkezde ‘kitle katliamı’nın izleri bulunmadığından, şiddete dayalı bir son teorisini desteklemiyor. Dahası son araştırma Vedik Aryanları da temize çıkardı; onlar İndus Vadisine çok büyük olasılıkla büyük kentler yok olduktan ancak birkaç yüzyıl sonra geldiler.”²⁵

²⁵ Herman Kulke, 2001, s. 49-50.

1.1.2 Dravitler:

Kaynaklar, Dravit olarak adlandırılan yerli halkın kökeni hakkında kesin bir bilgi vermemektedir. Bu halkın Filipin adalarından göç eden Proto Austroidler ile Hindistan topraklarında yaşayan yerlilerin karışmasından meydana geldiği görüşü yaygındır. Bu görüşe ek olarak, Dravitleri oluşturan halkların içinde Afrika'dan göç etmiş zencilerin de olduğu iddia edilmektedir. Daha sonraki dönemlerde Dravit adı verilen bu halk ile Ariler arasında bir kaynaşma meydana gelmiştir.²⁶

Kemal Çağdaş, "Hint Eski Çağ Kültür Tarihine Giriş" adlı eserinde Hindistan'ı, çeşitli ırkların karışıp kaynaştığı bir ülke olarak tanımlamaktadır. Hindistan'da yaşayan yedi ırkı da Hint-Ari, Dravitler, Moğollar, Ari-Dravit, Moğol-Dravit, Türk-İran, Saka-Dravit biçiminde sıralamaktadır. Bu konuda referans olarak, J.D. Anderson tarafından yazılmış olan, "Peoples of India (Hindistan Halkı)" kitabını göstermektedir.²⁷ Hikmet Bayur ise bu konuda, Saka-Dravit yerine, İskit-Dravit terimini kullanarak aynı sınıflandırmayı yapmaktadır.²⁸

²⁶ Prof. Dr. İnci Macun'un yayımlanmamış lisansüstü ders notları.

²⁷ Kemal Çağdaş, 1974, s. 9.

²⁸ Y. Hikmet Bayur, 1987, I. Cilt, s. 4-8.

Bilindiği gibi insanlar kontrol edemedikleri ve nedenini çözemedikleri doğa olaylarını anlamakta zorlanmışlardır. Bu olayları da “insanüstü” güçlere mal etmişlerdir. Hindistan yerli halkı, Hindistan coğrafyasında bol miktarda bulunan yılan, maymun, fil ve boğa gibi hayvanların “insanüstü” güçlere sahip olduğunu düşünmüşlerdir. Bu gibi hayvanları kutsal sayılmışlar ve tanrılarla ilişkilendirmişlerdir. Hindistan’ın yerli halkını ve inanışlarını araştırmada en büyük sorun, yazılı kaynakların son derece az olmasıdır.²⁹

Hindistan coğrafyasında bol miktarda bulunan “kobra yılanı”³⁰ hiç şüphesiz insanlar tarafından farklı bir konumda görülmüştür. Kuraklığa sebep olan ifrit Vıitra yılan biçiminde düşünülmüştür. Rig Veda’da yılan tapınma konusu yer almamaktadır. Daha sonraki kutsal metinlerde yılanlar, “nāgalar” olarak yarı-tanrısal biçimde geçmektedir.³¹

²⁹ Walter Ruben, **Eski Hind Tarihi**, Ankara, 1944, s. 4.

³⁰ “Tamil dilinde kobra yılanı için “iyi yılan” anlamına gelen “nalla pāmpu” denmektedir.

³¹ A.C. Clayton, **The Rig Veda and Vedic Religion**, London, 1913, s.97.

1.1.3 Ariler:

Tezimizin Giriş Bölümünde, Hindistan’da tanrı kavramını anlayabilmek için, öncelikle Hindistan coğrafyasının ve eski dönem Hint tarihinin iyi bilinmesi gerektiğini vurgulamıştık. Bu temel taşları yerine koymadan, Hindistan’da meydana gelen oluşumlar anlaşılabilir demiydik. Hint tarih, kültür ve inanç sisteminin anlaşılabilmesi için “Ariler”in kim olduklarının iyi bilinmesi gerekmektedir. Arilerin kim oldukları konusunda ülkemizde özgün bilimsel bir çalışma yapıldığını söylemek zordur. Bu tezin amacı, “Ariler³² kimdir?” sorusunu yanıtlamak değildir. Ancak elimizden geldiğince, Arilerin kim oldukları konusuna açıklık getirmeye çalışacağız.

Güney Rusya, Doğu Türkistan, Hazar Denizi ile Aral Gölü arasında kalan bölge Arilerin anavatanı olarak gösterilmektedir.³³ Ariler bu coğrafyada M.Ö. 3000-1200 yılları arasında yaşamış, hayvancılıkla uğraşan göçebe bir halktır. Bazı bilim adamları, hayvancılıkla uğraşan ve çoğu göçebe toplum gibi savaşmayı seven bu insanlar için “muharip çoban” terimi kullanmıştır.³⁴

³² “Ari” sözcüğünü; Monier Williams “soylu”, Hikmet Bayur “arı, saf, temiz”, A.C. Clayton “akraba” olarak açıklamaktadır.

³³ Bugünkü Türkmenistan’ın bulunduğu bölgedir.

³⁴ Walter Ruben, 1944, s. 5.

Sözü edilen bölgede meydana gelen ekolojik sorun ya da başka toplulukların baskısı nedeniyle Ariler, topraklarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Arilerin iki büyük göç yolu izlediği düşünülmektedir. Bu göç kollarından biri batıya yöneleriken, diğeri ise güneye yönlenmiştir. Güneye göç edenler de iki kola ayrılmışlar ve bir kol Hindistan'ı tercih ederken, diğerkol da İran'a yönelmiştir.

Arilerin Hindistan'a gelişi hakkında farklı tarihler verilmektedir. Walter Ruben Arilerin göç tarihinin yaklaşık M.Ö. 2500 yılları olabileceğini ifade etmektedir.³⁵ Kemal Çağdaş ise Arilerin Hindistan'a M.Ö. 1500 yıllarında göç etmeye başladıklarını ifade etmektedir.³⁶

Hindistan'ın kuzeybatısından giren Ariler, öncelikle Himālaya Dağları'nın eteklerine ve Pencap bölgesine yerleşmişlerdir. Arilerin Hindistan'a yaptıkları göç hareketinin, yaklaşık M.Ö. 500 yıllarına kadar sürdüğü kabul edilmektedir. Önceleri Pencap bölgesine giren Ariler daha sonraları Ganj Vadisine yönelmişleridir.³⁷

³⁵ Walter Ruben, 1944, s. 2.

³⁶ Kemal Çağdaş, 1974, s. 18.

³⁷ H. J. Störig, **İlkçağ Felsefesi-Hint Çin Yunan**, İstanbul, 2000, s. 36-37.

Walter Ruben, Hindistan'a gelen Ariler hakkında şunları anlatmaktadır: "Ariler, sarışın, neşeli ve savaşmayı seven insanlardı. Tek servetleri sığır sürüleri olan bu insanlar belirli bir bölgede yerleşik olarak yaşamaz, hayvanları için gerekli olan otlakları izlerlerdi. Atı evcilleştirmişler ve savaşta kullanmayı öğrenmişlerdi." Walter Ruben, Hint-Ariler³⁸ hakkında kesin bir yargıda bulunup; "bunlar enikonu eski Türklere benziyorlardı" ifadesini kullanmaktadır.³⁹

Ariler soylarının yerli halk ile karışmasını önlemek için, ten rengi esasına dayalı "kast"⁴⁰ sistemini oluşturmuşlardır. Ariler ile yerli halk arasında geçen mücadele beyaz tenli insanlarla kara derili insanlarla geçen bir mücadele olarak gösterilmiştir. Beyaz ten tanrıları, kara ten ise kötü ruhları sembolize etmektedir.⁴¹

³⁸ Walter Ruben, Hindistan'a gelen Ariler için "Hint-Ariler" terimini kullanmaktadır.

³⁹ Walter Ruben, 1944, s. 6.

⁴⁰ "Soyun temizliği" anlamına gelen "Kast" sözcüğü Portekizce'dir. Fakat Ariler döneminde "Kast", renk esasına dayanırdı. Kast sistemi Arilerin yerli Hintlilerle karşılaşmalarından sonra doğmuştur. Ariler, Hindistan'da esir aldıkları insanlara "Dasyu (düşman)" derlerdi. Bu sözcük zamanla "esir" anlamına gelmiştir. Dasyu bir köle değil, kişinin servetinin bir parçası olarak kabul ediliyordu. Dasyular koyu tenli, Ariler ise açık tenliydi. Aslında "Kast" sistemini meslek grupları oluşturuyordu. Buna göre Brahmanlar din adamları, Kshatriyalar savaşçı, Vaişyalar tarımla uğraşanlar, tüccar, demirci, dokumacı, çanak çömlekçi vb. meslekleriyle uğraşan kimselerdi. Dördüncü ve en aşağı kast ise Şüdralar'dır. R̥g-Veda'daki bir ilahide ise kast sisteminin oluşumu şöyle anlatılmaktadır: "Kurban edilen purusha (ilk insan)nın başından Brahmanlar, kollarından Kshatriyalar, gövdesinden Vaişyalar, ayaklarından ise Şüdralar meydana gelmiştir." (Kemal Çağdaş, Hint Eski Kültür Tarihine Giriş, DTCF Yayınları:234, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974, S:20.)

⁴¹ Kemal Çağdaş, 1974, s.20.

Ariler ile Dasyular arasındaki mücadeleye Rig Veda'da geçen bazı ilahlere konu olmuştur:

तवद् भिया विश आयन्नसिक्नीरसमना जहतीर्भोजनानि ।

tvad bhiyā viṣa āyannasiknīrasamanā cahatīrbhocanāni |

kara renkli ırk, senin korkunla kaçtı, mülklerini terk ederek dörtbir yana dağıldılar.⁴²

तवं दस्यून्नोकसो अग्नि आज उरु जयोतिर्जनयन्नार्याय ॥

tvam dasyūnrokaso agna āca uru cayotircanayannāryāya ||

Sen Dasyuları yurdundan kovdun, ey Agni, Arya'yı aydınlatmak için her yere ışık getirdin.⁴³

⁴² Rig Veda 7. Kitap, 5. İlâhi, 3. Beyit, 1. Satır.

⁴³ Rig Veda 7. Kitap, 5. İlâhi, 6. Beyit, 2. Satır

Arilerin inançları da hiç şüphesiz diğer toplumlarda olduğu gibi, başlangıçta doğa olaylarıyla ilgilidir. Cemil Sena “Tanrı anlayışı” adlı eserinde tanrı inancı hakkında şöyle demektedir: “Tanrı inancı dinlerden sonra doğmuştur; yani ilkel insanların kitaplı dinlerde anlatılan bir tanrıdan haberleri yoktur. Her ne kadar onlar da, doğa olay ve varlıkları üzerinde etkilerini sürdüren bazı kuvvetlere inanmışlarsa da, bu kuvvetler yerseldirler, etkileri yalnız kendi çevreleri üzerindedir. Bu itibarla ilkler için, her toplum kendilerine özgü bir takım koruyucu iyilik ya da kötülük yapan kutsal varlıkların etkisi altındadır.”⁴⁴

Hemen hemen bütün ilkel dinlerde totemizmden sonra animizmle birlikte insan biçimli tanrılara inanılmıştır. Örneğin; doğa olayları daha sonraları tanrılaştırılmıştır. Yani fırtına, tanrı İndra olurken; güneş, tanrı Mitra ve gök, tanrı Varuṇa olmuştur. Hititler ile Mitanniler arasında M.Ö. XIV. yy.da imzalanan bir barış antlaşmasında Mitanniler’in koruyucu tanrısı olarak İndra, Mithra ve Varuṇa’nın adları geçmektedir.⁴⁵

⁴⁴ Cemil Sena, **Tanrı Anlayışı**, İstanbul, 1978, s. 599.

⁴⁵ Abidin İtil, **Sanskrit Kılavuzu**, Ankara, 1963, s. 12.

Orta Asya'dan Hindistan'a, Hindistan'dan Mezopotamya'ya kadar olan coğrafyada aynı tanrı isimlerinin görülmesi kafaları karıştırabilir. Ancak şunu biliyoruz ki o dönem kültüründe insanlar "düşman"larının tanrılarına da saygıda kusur etmemeye özen göstermektedirler. "...Hititler dostça ya da düşmanca ilişki içinde oldukları komşu ülkelerin tanrılarını da kutluyorlardı. Böylece, bu panteonda hem Sümerler'in mirası olan Anu-Enlil-Ea teslisi, hem de Sami menşeli çöl ananesinin yarattığı Şamaş-Sin-Adad astral teslisi yer almıştı. Diğer taraftan Hitit metinlerinde İndra, Mitra, Varuṇa gibi Hindli tanrıların da adı geçmektedir."⁴⁶

⁴⁶ Füzuran Kınal, **Eski Önasya Dinlerinde Monoteist Temaüller**, Ankara, 1954, s. 118.

II. BÖLÜM: HİNDİSTAN'DAKİ İNANÇLAR

2.1 Veda Dönemi

Hindistan'daki inançların hangi tarihte başlayıp hangi tarihte bittiğini söylemek kesin olarak mümkün değildir. İnançlar birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır. Hindistan'da tarihi olayların sistemli bir biçimde kaydedilmemiş olması da bu alandaki çalışmaları zorlaştırmaktadır. Kesin olmamakla birlikte Hindistan'daki inanç dönemlerini iki bölümde incelemek mümkündür. Veda Dönemi ve Veda Sonrası Dönem. Veda sonrası dönem ise Brahmanizm, Budizm ve Hinduizm başlıkları altında incelenebilir. Daha önce vurguladığımız gibi bu dönemlerin arasında kesin çizgiler bulunmamaktadır. Her dönem bir diğer döneme ait unsurlar içerebilmektedir. Hindistan'daki inançların araştırılmasında en büyük zorluk budur.

M.Ö. 1500 – 500 yılları arasındaki döneme Veda Dönemi denmektedir. Veda metinleri Hindistan'ın en eski metinleri olarak kabul edilmektedir. Veda metinleri çok sayıda ozan ve ermişler tarafından oluşturulmuştur. Önceleri ağızdan ağıza aktarılan metinler daha sonra kaleme alınmıştır. Veda metinleri, kaleme alındığı dönemden çok daha eski zamanlara ait izler taşımaktadır. Veda sözcüğü “vid: bilmek” fiil kökünden türetilmiş olup “İlahi Bilgi” anlamına gelmektedir. Vedaların ortaya çıkışı ile ilgili değişik görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri de Veda metinlerinin Brahmā'nın soluğu olduğudur. Bu görüşe göre tanrı Brahmā “evrenin özü”dür.

Genel görüş Veda metinlerinin⁴⁷ Ariler tarafından Hindistan'a getirildiğidir. Veda metinlerinde geçen tanrıların da Ari tanrıları olduğuna inanılmaktadır. Doğa olaylarının kişileştirilmesiyle ortaya çıkan bu tanrılar, Arilerin göçebe yaşamına uygun tanrılardır. Bu tanrılardan önemli birkaç tanesi şunlardır: İndra (fırtına tanrısı), Varuṇa (evreni kuşatan göksel olayları düzenleyen tanrı), Agni (ateş tanrısı), Sūrya (güneş tanrısı), vb. Vedalar döneminin sonlarına doğru, Veda tanrıları zamanla önemlerini yitirmeye başlamış, başka tanrılar ön plana çıkmaya başlamıştır. Örneğin; Vishṇu⁴⁸, Şiva, Brahmā vb.

⁴⁷ Buradaki metin ifadesinden yazılı olmayan sözlü külliyatı içermektedir.

⁴⁸ Tanrı Vishṇu'nun adı Veda metinlerinde geçse de önemli bir tanrı konumunda değildir.

Uzun süre, ezberlenerek nesilden nesle aktarılan Veda metinleri daha sonraları dört kitapta toplanmıştır. Bunlar; Rig Veda⁴⁹, Yacur Veda, Sāma Veda ve Atharva Veda'dır. İlahilerden meydana gelen Vedalar'da, Hint mitolojisinin temel unsurlarını bulmak mümkündür. Rıg Veda (İlahi Bilgisi), Yacur Veda (Büyü Bilgisi)⁵⁰, Sāma Veda (Kurban Töreni Bilgisi), Atharva Veda (Tıp ve Büyü Bilgisi).

Vedalarda iki türlü ibadet vardır. İlki “adak”, yani “kurban vermek”; ikincisi ise “dua etmek”tir. Adak ve kurban törenlerinin, ruhban sınıfını oluşturan Brahmānlar tarafından düzenlenmesi gerekmektedir.

İnsanlar, tanrılardan bazı isteklerde bulunabilmek için adak ve kurban sunarlardı. Buradaki amaç isteklerinin kabul edilmesi için tanrıları memnun etmektir. Genelde tanrılardan, sağlıklı olmak, çocuk sahibi olmak, zengin olmak, savaşlarda galip gelmek gibi isteklerde bulunulurdu.

⁴⁹ Rig Veda sözcüğü bazı kaynaklarda “Rıg Veda ” olarak yazılmaktadır.

⁵⁰ “Kurban Bilgisi” anlamına gelen Yacur Veda, “siyah” ve “beyaz” olarak ikiye ayrılır.

2.1.1 Kutsal Kitaplar:

2.1.1.1 R̥ig Veda

Vedaların içinde en önemlisi, R̥ig Veda'dır. Toplam 1028 ilahi ve 10 kitaptan meydana gelen R̥ig Veda, "İlahi Bilgisi" anlamına gelmektedir. Kitaplardan her birine "maᅇᅇala" adı verilmektedir. Ancak onuncu maᅇᅇalanın diğerlerine göre daha eski olduğu görüşü kabul görmektedir. Bu kitaptaki bazı ilahilerde "monoteist (tek tanrıcılık)" yaklaşım gözlenmektedir.

R̥ig Veda'da yer alan ilahilerden çoğu tek bir tanrıya hitap edilmektedir. Bazı ilahilerde ise birden fazla tanrıya yakarılmaktadır. I. ve X. kitapların her birinde 191 ilahi bulunmaktadır. Böylece sadece bu iki kitapta yer alan ilahi sayısı 382 olmaktadır. Kısa ilahiler içeren kitaplarda ise bu sayı 43'dür.

İlahilerde öncelik Agni ve İndra'dadır. Daha sonra diğer tanrılara hitap edilir. İlahiler beyit halindedir. Veda dönemi sonlarında Brahmanlık önem kazanmaya başlamış olup, Vedaların tanrıların bir tebliği olduğu görüşü kabul edilmiştir.⁵¹

⁵¹ Ömer Hilmi Budda, **Dinler Tarihi**, İstanbul, 1935, s. 12.

Rig Veda'nın en dikkat çekici özelliği günümüzdeki Hindistan ile ilgili bilgilerden çok fazla bahsedilmemiş olmasıdır. Yerleşim yerleri ve nehir adları, Afganistan ve Pakistan sınırları içinde kalan bölgeye aittir. Daha ilginç, Rig Veda'da kaplan, fil ve maymundan söz edilmemektedir. Oysa Hindistan coğrafyasında en fazla bulunan üç hayvan bunlardır. Buradan hareketle Ömer Hilmi Budda, bu metinlerin en eski kısımlarının Afganistan ve Pencap'da yazılmış olabileceğini ileri sürmektedir. Bu metinlerin M.Ö. 1400-1500 tarihleri arasında yazılmış olabileceğini söylemektedir. Bu tarih en fazla M.Ö. 1100 yıllarına götürülebileceğini iddia etmektedir.⁵²

Lindenschmit'e göre kaplan, fil ve maymun gibi hayvanların Ari dilinde bulunmamasına dayanarak Ariler'in Asya kökenli olamayacaklarını kanıtlama çabasına girmektedir.⁵³ Arilerin sözcük dağarcığını ancak Veda metinlerinden hareketle saptanabilir. Bizce bu hayvan isimlerinin Veda metinlerinde geçmemesi Arilerin Avrupalı olabileceklerini kanıtlamaz.⁵⁴

⁵² Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 13-14.

⁵³ Isaac Taylor, **The Origin of the Aryans**, London, 1908, s. 43.

⁵⁴ Bu konu Arilerle ilgili bölümde ele alınmıştır. Konunun dayanağı Veda metinleri olduğu için burada kısaca değinilmiştir.

2.1.1.2 Yacur Veda:

“Kurban bilgisi” anlamına gelen Yacur Veda, kurban törenleriyle ilgili metinleri içerir. Yacur Veda, R̥ig Veda’dan alınan ilahilerden oluşmuştur. Ancak R̥ig Veda’da olmayan ve daha yeni olan şiirsel düzyazıları da içermektedir. İlahilerin pek çoğu R̥ig Veda’daki orijinal metinlerden farklılık gösterir. Yacur Veda, Brahmānların kurban törenlerinde kullandıkları metinlerdir. Yacur Veda, Taittiriya Samhitā ve Vacasaneyi Samhitā diye adlandırılan iki kısımdan⁵⁵ oluşur. Bu metinler genellikle Siyah Yacur Veda ve Beyaz Yacur Veda adıyla anılırlar. Bu metinlerin ne zaman kaleme alındığı bilinmese de M.Ö. 3. yüzyılda bu metinlerin varlığından söz edilmektedir. Bu iki Samhitā konu bakımından hemen hemen aynıdır fakat düzenlenme biçimleri farklıdır. Beyaz Yacur Veda, daha düzgün ve sistematiktir ve Siyah Yacur Veda’da olmayan bazı metinleri de içermektedir.⁵⁶ Siyah Yacur Veda ise Brahmāna metinleriyle karışmış olmasından dolayı daha düzensizdir.

⁵⁵ Kısım: Samhitā. (Bazı metinler de Sanhitā olarak da yer almaktadır.)

⁵⁶ John Dowson, **A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geogrphey, History, and Literature**, London, 1953, s. 346.

Yacur Veda oluşturulduğu dönemle ilgili bilgiler içermektedir. Örneğin araba yapım ustaları, kuyumcular vb. zanaatkarlardan söz edilmektedir. Bu dönemde Brahmanlar, bir “ruhban sınıfı” oluşturmuşlarsa da henüz imtiyazlı bir sınıf değildir.⁵⁷

Yacur Veda’da ayrıca büyü ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Her hareketin, her işaretin gizli bir sembolü olduğu varsayılmaktadır. Her sözcüğün gizli bir anlamı vardır. Duaların eksik ya da yanlış okunması, yakaran kişiye zarar verebilmektedir.⁵⁸

2.1.1.3 Sāma Veda:

“Melodi bilgisi” anlamına gelen Sāma Veda, 1549 beyitten meydana gelmektedir. Bu beyitlerin sadece 78 adedine R̥ig Veda’da rastlanmamaktadır. Sāma Veda’da bulunan ilahiler kurban ya da Soma takdimi sırasında söylenmektedir. Sāma Veda’da geçen ilahilerin birçoğunda tanrı Soma’ya yakarılırken, bazılarında da tanrı Agni ve İndra’ya yakarılmıştır.

⁵⁷ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 16.

⁵⁸ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 17.

Sāma Veda, karmaşık ve ayrıntılı kurban ritüelleri için kullanılan bir rehber niteliğindedir.⁵⁹ Buradaki ilahilerin seslendirilmesi, Udgatar denilen din adamlarının görevidir.⁶⁰

2.1.1.4 Atharva Veda:

Atharva Veda sözü, kurban törenlerinde “ateş” ve “Soma”dan sorumlu din adamı anlamına gelen “atharvan” ve bilgi anlamına gelen “veda” sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmektedir. Atharva Veda, Atharvan’ın Vedası, yani “sihir formülleri bilgisi” anlamına gelmektedir. Atharva Veda, yaklaşık 760 ilahi ve 6000 beyitten oluşmaktadır.⁶¹ Bazıları Rîg Veda’dan alınan ilahilerde büyü formülleri, şifa veren dualar, zehirli yılanlar, aşk büyüleri, kuraklığa karşı dualar gibi pek çok konu vardır.

⁵⁹ John Dowson, 1953, s. 349.

⁶⁰ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 15.

⁶¹ John Dowson, 1953, s. 350.

Rig Veda'da adı geçen tanrılar Atharva Veda'da da vardır. Atharva Veda'da adı geçen tanrılara yine büyük bir saygı gösterilmektedir. Ancak bu tanrılar önemlerini az da olsa kaybetmeye başlamıştır. Tanrılara verilen önemin yerini, kurban törenleri ve bu törenleri yöneten din adamları yani Brahmanlar almaya başlamıştır. Bu bakımdan Atharva Veda'ya "Brahman Veda" da denmektedir. Atharva Veda diğer üç Veda'ya göre daha yeni olarak kabul edilir. Brahmanların öneminin artması da Veda döneminden daha modern bir döneme geçildiğini göstermektedir.

2.1.2 Sūtralar:

Sūtra, "kural", "kaide", "rehber" anlamına gelmektedir. Bu metinler yüzyıllar boyunca oluşmuş, ağızdan ağza aktarılmış ilkelere oluşmaktadır. İnsanların yaşamlarını düzene koyan ve nasıl yaşamaları gerektiğini gösteren kuralları içerir. Kurbanla ait olanlara "Kalpasūtra" denmektedir. İbadet ve kurban kurallarını içerenler "Çrautsūtra" denmektedir. Evde yapılacak ibadetin kurallarını gösterenlere "Grhyasutra" denmektedir.

Sūtralar incelendiğinde, inançlarına bağlı bir Hintlinin nasıl yaşadığını anlamak mümkündür. Bir Hintlinin ana rahmine düştüğü andan ölene kadar geçen zaman içinde nasıl yaşaması gerektiği Sūtralarda gösterilmiştir. Nasıl ibadet edileceği ve ibadet sırasında okunması gereken dualar Sūtralarda yazılıdır. Hangi durumlarda hangi dualar okunmalıdır, bütün bu bilgiler Sūtralarda anlatılmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Sūtralar, bir Hintli için, “rehber kitaptır.” Sūtralar, Veda dönemi sonrası metinler olarak kabul edilmekteyse de eski dönemlere ait pek çok bilgiyi de içermektedir.

Ahlak ve hukukla ilgili kurallar “Dharmasūtralar”da yer almaktadır. Dharmasūtralar, “Grhyasūtra” içinde yer almaktadır. Toplumun her kesimi için ayrı bir Dharmasūtra bulunmaktadır. Herkes, içinde bulunduğu toplumun Dharmasūtra’sına, yani kurallarına göre yaşamak zorundadır.

Brāhmaṇalar ve Upanishadlar kutsal metin sayıldıkları halde, Sūtralar kutsal metin olarak görülmezler.

2.1.3 Vedāṅgalar:

Vedāṅgalar, Veda metinleriyle ilgili bilgi içeren kitaplardır. Bu metinlerde fonotik, dilbilgisi, vezin ve yıldızlara ait bilgiler bulunmaktadır. Vedāṅgalar’da ilahilerin doğru okunmasını sağlayacak bilgiler bulunmaktadır. İlahilerin doğru okunması son derece önemlidir. Yanlış okunan bir hece ya da söz, kurbanın kabul edilmemesine neden olabilir. Daha da önemlisi, hatalı okunan ilahi okuyanlara felaket getirebilir.

Vedaları okuyabilmek, anlayabilmek ve kurban törenlerinin eksiksiz uygulanabilmesi için, Vedāṅgalar çok iyi öğrenilmesi gerekmektedir. Vedāṅgalarda öğrenilmesi gereken altı konu (shad anga) vardır. Bu konular sırasıyla şöyledir: Vezin bilgisi (chhanda), gramer bilgisi (vyakarana), etimoloji bilgisi (nirukta), astronomi bilgisi (cyotisha), dini tören bilgisi (kalpa).⁶²

2.1.4 Vedalar'da Tanrı Kavramı

Vedalar; Arilerin sosyal hayatlarıyla ilgili önemli bilgiler içermektedir. Arilerde görülen dini inancın ilk şekli güneş, gök, fırtına, yağmur ve ateş gibi kişileştirilen doğa olaylarına tapınmak biçimindedir.⁶³ Bu varlıklar önceleri tanrı olarak görülmemiş; ancak saygı duyulması gereken birer güç olarak düşünülmüşlerdir. Zaman içinde bunlara tanrısal kimlik verilmiş ve kişileştirilmişlerdir.

⁶² John Dowson, 1953, s. 352-353.

⁶³ Doğa olaylarının kişileştirilmesi "antropomorfizm" olarak adlandırılmaktadır.

Vedalarda genelde “politeist (çok tanrıcılık)” bir yapı göze çarpmaktadır. Böylece güneş, gök, fırtına, yağmur ve ateş gibi doğa olaylarının kişileştirilmesiyle çok sayıda tanrı yaratılmıştır. Veda dönemi tanrıların sayısı konusunda kesin bir rakam vermek, neredeyse imkansızdır. Ömer Hilmi Budda, *Dinler Tarihi* adlı kitabında şöyle demektedir: “Vedaların ilahiyatı, allahların sayısını 33 olmak üzere kabul etmiş, bunları gök *Vasus*, hava *Rudras*, yer *Adityas*, mntıklarına ait olmak üzere üç guruba ayırmıştır. Fakat hakikatte allahların sayısı bundan çok fazladır.”⁶⁴

Veda ilahilerinde, diğer tanrıların varlığı kabul edilmekle birlikte, bunların arasından sadece birisini “Yüce Tanrı” olarak benimsedikleri ve ona yalvarıp dua ettikleri görülmektedir. Bu konuda Ömer Hilmi Budda, Max Müller⁶⁵’den bir alıntı yaparak konuya açıklık getirmiştir.

⁶⁴ Ömer Hilmi Budda, 1935, s.26.

⁶⁵ Max Müller, *A History of Ancient Sankrit Literature*, London, 1859, 532.

Vedalaradaki tanrı anlayışının “politeizm” mi yoksa “monoteizm” mi olduğu konusunda tartışmalar yapılmıştır. Max Müller bu tartışmalara bir çözüm getirmiş ve her iki yapıyı da içeren “henoteizm”⁶⁶ kavramını ortaya atmıştır. Ömer Hilmi Budda’ya göre Max Müller’in bulduğu henoteizm terimi diğer çok tanrılı dinler için geçerli olmayıp sadece Vedalaradaki tanrı inancını tanımlamaktadır.

Vedalaradaki tanrı kavramının politeist ve monoteist ifadelerle tanımlanamamasının nedeni ilahilerde geçen tanrı adlarının çokluğu ve onlara atfedilen sıfatlardan kaynaklanmaktadır. Yani bir başka deyişle tanrı isimleri farklıdır; fakat onlara atfedilen sıfatlar aynıdır. Bazı ilahilerde çok sayıda tanrı adı geçmesine rağmen, bütün bu tanrılar “tek” bir tanrıyı işaret etmektedir. Bununla ilgili olarak “gökyüzü” örneğini verebiliriz. Farklı farklı isim ve sıfatlarla anılan “gökyüzü”, aslında tek bir tanrıyı işaret etmektedir.

Dyaus ebedi aydınlık veren gökyüzü, Varuna ise her şeyi saran, her şeyi içeren gökyüzüdür. Mitra sabahı aydınlatan gökyüzü, Sūrya ise gökyüzünde parlayan güneştir. Savitri yaşam ve ışık veren güneş, Agni ise ateş ve ışık verendir. Indra yağmur veren olarak gökyüzünde görülür. Rudra ve Marutlar gökyüzünde gürültüyle⁶⁷ esen fırtınadır. Vata ve Vayu gökyüzündeki rüzgarlardır.⁶⁸

⁶⁶ Henoteizm: Birçok sayıda tanrıya inanmanın yanı sıra, bunlardan birini yücelterek “en büyük tanrı” olarak kabul edilmesidir.

⁶⁷ Gök gürlemesi anlamındadır.

Örnek ilahide bu durum açıkça görülmektedir:

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहु रथोदिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् ।

एकं सद विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥

indram mitram varuṇamagnimāhuratho divyaḥ sa suparṇo gharutmān |

ekaṁ sad viprā bahudhā vadantyağhniṁ yamaṁ mātariṣvānamāhuḥ ||

O'ona İndra, Mitra, Varuna, Agni derler,

Ve O gökseldir, O asil kanatlı Garutman'dır,

(O)“Tek” olana bilgiler pek çok isim verirler:

Ona Agni, Yama, Matarisvan derler.⁶⁹

İnsani özellikler taşıyan Veda tanrıları, tıpkı insanlar gibi yerler, içerler, evlenir ve çocuk sahibi olurlar. Eğer ölümsüzlük içkisi olan Soma içmezlerse, “ölümsüz” olamazlar. Antropomorfik özellik taşıyan Veda tanrıları kendileri için kurban ve adak sunulmasına ihtiyaç duyarlar. Adaklar arasında insanların günlük yaşamda tükettikleri tahıl, tereyağı, süt gibi gıdalar bulunmaktadır. Kurban olarak da genellikle sığır ve keçi kurban edilir.

⁶⁸ A.C. Clayton, 1913, s.60.

⁶⁹ Rig Veda, 1. Kitap, 164. İlahi, 46. Beyit.

Anlaşılan şudur ki insanlar zihinlerinde canlandirdıkları tanrıları bütün üstün niteliklerine rağmen insan formunda düşünmüşlerdir. Bu tanrılar genellikle doğada üstlendikleri görevlere göre adlandırılmışlardır. Fırtına tanrısı olan İndra aynı zamanda savaş tanrısı olarak da düşünölmektedir. Ateş tanrısı olan Agni ise evlerin koruyucu tanrısıdır. Agni; cenneti aydınlatan “güneş”, günü aydınlatan “ışık” ve yeryüzünde ise “ateş”tir.

2.1.5 Veda Dönemi Tanrıları:

Önceki bölümlerde Veda dönemi tanrılarının çeşitli doğa güçlerini temsil ettiklerine değinmiştik. Bu tanrılar doğa güçleriyle birebir ilgilidir. Örneğin; İndra fırtına tanrısı, Varuṇa göklerin ve nehirlerin tanrısıdır, Agni ateş tanrısı, Ushas ise şafak tanrıçasıdır. Ari tanrıları içinde en güçlüsü İndra olarak kabul edilir. Yağmurlu, şimşekli fırtına tanrısı olan İndra aynı zamanda mücadeleci kişiliğiyle savaş tanrısı olarak da kabul edilir.

Veda tanrıları her ne kadar insan gibi düşünülmüş ise de insan değildirler. Veda tanrılarının tıpkı insanlar gibi kafası, yüzü, gözleri, kolları, elleri, ayakları gibi, bütün uzuvlara sahip olduğu farz edilmektedir. Ancak formları belirsizdir. Onların uzuvları ve özellikleri, yönettikleri düşünülen eylemlere göre tasvir edilmektedir. Örneğin; ateş tanrısı Agni'nin dili ve uzuvları alevlerdir. Güneşin ışınları ise güneş tanrısı Sūrya'nın kolları olarak düşünülmektedir.

Ariler'in tanrıları için bir bedensel form düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Çünkü Ari tanrıları için yapılmış tasvir, heykel ve tapınak bulunmamaktadır. Bu konuda R̥ig Veda'da herhangi bir isme rastlanmamaktadır.

Bu insan biçimli tanrılar, zırh ve miğfer kuşanmış; gürz, mızrak ve ok ile donanmış savaşçılar olarak tasvir edilmişlerdir. Tanrılardan bazıları özellikle de İndra; Ariler ile Dasyular arasında yapılan savaşlarda Arilerin başarılarında önemli rol oynar. Soma içkisinin sarhoş edici etkisi altında savaşa katılan İndra, Arilere önemli katkılar sağlar. Ariler zaferlerini tanrıların desteğiyle elde ederler. Ancak tanrılar arasında sadece Rudra, tanrılar içinde zararlı özellikleriyle tanınan bir tanrıdır.⁷⁰ Başka bir deyişle tüm yıkıcı özellikler tanrı Rudra'da toplanmıştır.

Macdonell, Veda dönemi tanrıları ile ilgili şöyle düşünmektedir: “Veda dönemi tanrıları ahlakı sembolize ederler ve dürüsttürler. Bu tanrılar hilekar değildir. Erdem ve dürüstlüğün dostu ve koruyucusudurlar. Bu “ilahi ahlak” anlayışı, eski dönem uygarlığının etik standardını yansıtmaktadır. Tanrıların azametli ve güçlü olması, ahlaki yüksekliklerinden daha önemlidir.”⁷¹

⁷⁰ A.A. Macdonell, **Sanskrit Literature**, Heinemann, 1900, s. 72; A.C. Clayton, 1913, s. 56.

⁷¹ Macdonell, 1900, s. 73.

Albert Charles Clayton'a göre; "İlk Ariler tarafından tapınlan tanrıların sayısını söylemeye teşebbüs etmek beyhudedir. Onlar genellikle 'üç kere on bir' ya da 'otuz üç' olarak söylenirler."^{72,73} Buradan da anlaşıldığı gibi tanrıların sayısını kesin olarak saptamak hemen hemen imkansızdır.

Tanrıların sayısı hakkında bir ilahide şu ifade yer almaktadır:

ये देवासो दिव्य एकादश सथ पर्थिव्याम अद्य एकादश सथ |

अप्सुक्षितो महिनैकादश सथ ते देवासो यज्ञम इमं जुषध्वम ||

ye devāso divya ekādaśa stha pṛthivyām adhya ekādaśa satha |

apsukshito mahinaikādaśa satha te devāso yacñam imaṃ cushadhvama ||

"Siz tanrılar; gökte on bir tane, yeryüzünde on bir tane ve siz sularda yaşayan on bir tanesiniz. Siz lütfen bizim kurbanlarımızı kabul ediniz."⁷⁴

Bu sayı tüm tanrıları içermez; yani tanrıların sayısı bu "otuz üç" sayısı ile sınırlı değildir. Agni'ye sunulan ilahilerde, tanrıların sayısı ile ilgili ifadeler yer almaktadır:

⁷² A.C. Clayton, 1913, s. 53.

⁷³ Rig Veda, I. Kitap, 34. İlahi, 11. Beyit; VIII. Kitap, 30. İlahi, 2. Beyit.

⁷⁴ Rig Veda, I. Kitap, 139. İlahi, 11. Beyit.

तरीणि शता तरी सहस्राण्यग्निं तरिंशच्च देवा नवचासपर्यन |

trīṇi śatā trī sahasrāṇyaghnim trimśaṣṭā devā navacāsaparyan |

Üç kere yüz (olan) tanrılar ve üç kere bin (olan) tanrılar ve üç kere on ve dokuz (olan) tanrılar Agni'ye taparlar.⁷⁵

तरीणि शता तरी सहस्राण्यग्निं तरिंशच्च देवा नवचासपर्यन |

trīṇi śatā trī sahasrāṇyaghnim trimśaṣṭā devā naVācāsaparyana |

(Sayıları) Üç bin ve üç yüz ve otuz dokuz (olan) tanrılar, Agni'ye hizmet eder ve ona saygı gösterirler.⁷⁶

Vedalardaki bazı ilahilerde benzer özelliklere sahip iki tanrıya bir arada yakarılmıştır. Çoğu ilahide Mitra ve Varuṇa'ya birlikte yakarıldığı gözlenmektedir. Bazen iki tanrıya tek bir isimde yakarıldığı da olmuştur. Örneğin; Mitra ve Varuṇa'ya “MitraVaruṇau” adı altında da ilahiler sunulmuştur.

Daha sonraları bu bileşik tanrı adı yeni bir tanrı olarak algılanmıştır. “Gökyüzü-yeryüzü” isimlerinin birlikte “Dyava prithivi” olarak anılması da buna güzel bir örnektir.

⁷⁵ Rig Veda, III. Kitap, 9. İlahi, 9. Satır.

⁷⁶ Rig Veda, X. Kitap, 52. İlahi, 6. Satır.

Vedalaradan sonraki dönemlerde ortaya çıkmış Purāṇalarda yer alan mitolojideki bir efsanede yarı Vishṇu yarı Şiva olarak anılan tanrıya “Harihara” denmektedir. Bu durum Veda döneminde ortaya çıkan bileşik isimli tanrı kavramının sonraki dönemlerde de benimsendiğini göstermektedir.⁷⁷ Bazen de tüm tanrılar tek bir isimle ifade edilmiştir. “Vişvedevas” sözcüğü tüm tanrıları içeren ortak bir isimdir. Vişvedevas adına sunulan ilahilerde bütün tanrıların niteliklerine övgüler bulunmaktadır.

İlahilerde adı geçen tanrıların farklı adlarla anılması ya da bileşik isim olarak yeni bir tanrı gibi görülmesi tanrı sayısının saptanmasında karmaşaya sebep olmaktadır. Bir başka zorluk da tanrıların görevlerinin saptanmasıyla ilgilidir. Bazı bilim adamları tanrıları görevleri ve buldukları düşünülen yere göre sınıflandırma yoluna gitmişlerdir. Genellikle tanrıları buldukları yere göre üç sınıfa ayırmaktadırlar; gök⁷⁸, gökyüzü⁷⁹, yer.

⁷⁷ A.C. Clayton, 1913, s. 55.

⁷⁸ Burdaki “gök”, atmosferin dışındaki bölgeyi ifade etmektedir.

⁷⁹ Buradaki “gökyüzü”, meteorolojik olayların meydana geldiği “atmosfer” anlamındadır.

A.C. Clayton ise tanrıları şöyle sınıflandırmıştır:⁸⁰ Dünya Tanrıları: Dyaus, Varuṇa, Sūrya, Savitri, Pūshan, Vishṇu, Ushas, Mitra, Aryaman, Aşvinler. Hava Tanrıları: Vāta, Indra, Rudra, Parcanya, Bhrigular, Marutlar. Yeryüzü Tanrıları: Agni, Soma, Yama ve Prithivi. Soyut Tanrılar: Aditi, Pracapati, Sraddha, Vach, Brihaspati, Ka, Kama, Vişvedevas. İkincil Tanrılar⁸¹: Tvastar, Ribhular ve Gandhavaralar. İblis Tanrılar: Rakshasalar. Atalara Ait Ruhlar ya da Pitris.

Veda dönemi inancında tapınak ve put bulunmaz. Tanrılara ulaşmak için ilahiler eşliğinde kurbanlar ve adaklar sunulur.

⁸⁰ A.C. Clayton, 1913, s. 58.

⁸¹ İngilizce “inferior” sözcüğüyle anlatılmak istenen bu terim, “güneş ile dünya arasında” ya da “ufkun altında olan” olarak da ifade edilebilir. İkincil terimi, tanrıların önemsiz olduğunu göstermez. Bu tanrılar diğer tanrılar kadar önemlidirler. Ancak, görevleri nedeniyle çok ön plana çıkmazlar. Örneğin tanrı Tvaştri, “ikincil” tanrılar arasında yer almaktadır. Oysa Tvaştri, tanrı Indra’nın silahını yapan önemli bir tanrıdır. Onun yaptığı silah olmazsa, tanrı Indra silahsız kalır ve gücü azalır. Tvaştri’nin adı ilahilerde çok sık anılmaz. Bu nedenden dolayı, kimilerince “önemsiz tanrı” sanılma yanılığısına düşülmüştür.

2.1.5.1 Dünya Tanrıları:

2.1.5.1.1 Dyaus द्यौष्

Arilerin Orta Asya steplerinde yaşadıkları dönemde en önemli tanrısı olan Dyaus, onları soğuktan, yağmurdan ve fırtınadan koruyan “gök tanrısı” konumundadır.⁸² Ariler doğal afetlerden korunmak için ona sığınmışlar ve onun adına dua etmişlerdir. Arilerin Hindistan’a gelmesiyle birlikte ihtiyaçları değişmiştir. Daha önce soğuktan, yağmurdan ve fırtınadan korunmak için Dyaus’dan yardım isteyen Arilerin istekleri değişmiştir. Sıcak Hindistan coğrafyasında sıcak havadan bunalan Ariler, bu kez serinlik ve yağmur arar olmuşlardır. Bunun sonucunda tanrı İndra önem kazanmaya başlamıştır.

Eski gücünü kaybeden Dyaus, yer tanrısı Prithivī ile birlikte anılmaya başlamıştır. Genellikle Dyaus ile Prithivī’ye birlikte yakarılmıştır. Gök baba “eril”, yer ana ise “dişil” olarak düşünülmüştür.

⁸² Martin Osborn, 1972, s.27.

“Şafak” tanrıçası Ushas’ın babası olarak gösterilen Dyaus, “Dyaus Pitar (Gök Baba)”⁸³ olarak da bilinmektedir. Ömer Hilmi Budda’ya göre ise Dyaus, Sūrya (güneş), Aşvinler ve bazı tanrıların babasıdır.⁸⁴ O, zaman zaman insan biçiminde zaman zaman da bir boğa⁸⁵ biçiminde düşünülmüştür. Dyaus, bazen de yıldızlı gökyüzünün sembolü olarak incilerle süslenmiş siyah bir at biçiminde düşünülmüştür. Bazı ilahilerde Prithivī ise inek biçiminde düşünülmüştür. Dyaus ile Prithivī birlikte Dyāvā- Prithivī (Gök ve Yer) olarak anılmaktadırlar. Dyāvā- Prithivī, yerin, göğün ve tanrıların “ebeveyn”i olarak gösterilir.⁸⁶

Dyaus’a adanmış ilahi olmamasına rağmen, diğer tanrılara yakarılırken genellikle ona başarılı olmak ve hastalıklardan korunmak için yakarılır.

उतो हि वां रत्नधेयानि सन्ति पुरुणि दयावाप्रिथिवी सुदासे |

अस्मे धत्तं यदसदस्त्रधोयु यूयं पात ... ||

uto hi vāṃ ratnadheyāni santi puruṇi dyāvāpr̥thivī sudāse |

asme dhattaṃ yadasadaskṛdhoyu yūyaṃ pāta ... ||

⁸³ John Dowson, 1953, s. 102.

⁸⁴ Ömer Hilmi Budda, 1935, s.34.

⁸⁵ A.C. Clayton, Dyaus’un bazı ilahilerde kızıl renkli ve böğüren bir boğa olarak tasvir edildiğinden söz etmektedir. (A.C. Clayton, 1913, s.62.)

⁸⁶ John Dowson, 1953, s.102.

Yer ve gök, siz elinizdeki sayısız zenginliği cömertce verenler için tutarsınız,

Bize sonsuz bolluk verin. Ey tanrılar bizi daima lütuflarınıza koruyun.⁸⁷

2.1.5.1.2 Varuᅇa वरुण

Varuᅇa tanrı İndra gibi Veda döneminin önemli bir tanrısı konumundadır. Her iki tanrı da ilahilerde “yüce tanrı” olarak anılırlar. İndra gücün, Varuᅇa ise aklın sembolüdür.

Tanrı Varuᅇa Arilerin beraberlerinde getirdikleri bir gök tanrısı olarak görülür. H. Ömer Budda’ya göre Varuᅇa Türklere ait bir ilahdır. Dowson’a göre ise Varuᅇa, antik Yunan’da Ouranos gibi “evreni kapsayan”, “her şeyi saran” bir güçtür. Gökle yer arasında meydana gelen tüm olayları düzenleyen Varuᅇa’dır. Güneşin, ayın ve yıldızların hareketlerini o düzenler. Rüzgar onun soluğudur, yağmuru yağdıran odur. Gökyüzünde rüzgar olarak dolaşır, her yere ulaşır. Önceleri bir “gök” ya da “güneş” tanrısı gibi görülmüş olsa da daha sonraları tüm evreni kapsayan, her şeyi kontrol eden ve ahlaki düzeni sağlayan bir güç haline gelmiştir. Gökyüzünün kişileştirilmiş halidir.

⁸⁷ Rig Veda 7. Kitap, 53. İlahi, 3. Beyit.

Varuᅇa tanımı, Çin dūřüncesindeki “dao”⁸⁸ ile benzerlik göstermektedir. Çin dūřüncesindeki “dao” ya da “tian dao” da “evrenin dūzeni” anlamına gelmektedir.⁸⁹

Varuᅇa, yerde ve gökte olan her şeyi görür ve bilir. Ahlaki düzene uymayanları cezalandırır, af dileyenlerin hatalarını bağışlar. Dua edilirken Varuᅇa'nın bağışlayıcı olması dilenir.

Genellikle Varuᅇa'nın adı diğer Veda dönemi tanrısı olan Mitra ile birlikte anılır. İlahilerde çoğunlukla ikisine birlikte yakarılır. Mitra gündüzleri dünyayı aydınlatırken, Varuᅇa ise geceleri aydınlatır. Varuᅇa güneşin yolunu açar, nehirlerin akmasını sağlar, okyanusların taşmasını engeller. O kuşların uçtuğu yolları dahi bilir.⁹⁰

Varuᅇa da diğer tanrılar gibi insani özellikler taşır. Fiziksel görünümüyle de bir insana benzeyen tanrı Varuᅇa insanlar gibi yaşar. O da diğer tanrılar gibi Soma içer.

⁸⁸ Türkçemize “tao” olarak geçmiştir.

⁸⁹ Bülent Okay, **Konfuçyüs**, İstanbul, 2004, s. 52.

⁹⁰ A.C. Clayton, 1913, s. 63.

Daha sonraki dönemlerde tanrı Dyaus ve İndra gibi gücünü kaybetmiş olup okyanus tanrısı olarak anılmaya başlanmıştır.⁹¹ Vedalarda, Varuṇa'ya çeşitli adlarla hitap edilmiştir:

Suların efendisi anlamına gelen Praçetas, Amburaca, Calapati, Keṣa; saran anlamına gelen Uddāma, düğüm taşıyan anlamında Pāṣabhrit, su saçlı anlamına gelen Viloma ve Variloma, suda yaşayan canlıların tanrısı.

यत किं चेदं वरुण दैव्ये जने अभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि |

अचित्ती यत तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः ||

yat kiṃ cedam varuṇa daivye jane. abhidroham manushyāṣṣarāmasi |

açittī yata tava dharmā yuyopima mā nastasmādenaso deva rīrishah ||

Ey Varuṇa, her ne hatamız olursa olsun tanrılara karşı işlenmiş

Yasalara karşı gelmiş olsak bile Ey tanrı, bizi bu günahlarımız için cezalandırma.⁹²

⁹¹ A.C. Clayton, 1913, s. 64.

⁹² Rig Veda 7. Kitap, 89. İlahi, 5. Beyit.

2.1.5.1.3 Sūrya : सूर्य

Sūrya hem “güneş” hem de “güneş tanrısı” anlamına gelmektedir. Şafak tanrıçası Ushas’ın kocasıdır. Bazı metinlerde ise şafak tanrıçası Ushas’ın oğlu olarak da anlatılmaktadır.⁹³Tanrı Varuṇa’nın kendisine açtığı yoldan yedi atın çektiği arabasıyla yol alır. Bazı metinlerde gökte uçan büyük bir kuş ya da kartal olarak tasvir edilmektedir. İnsanların çalışmasını düzenler ve onları çalışmaya teşvik eder. Kötü ruhların neden olduğu kötü rüyaları engeller.⁹⁴ Sūrya, karanlığı uzaklaştırır.

Sūrya’nın habercisi olan Pūshan, altından gemileriyle göksel okyanusta sefere çıkar. Duran ya da hareket eden her varlığın koruyucusu ve ruhudur. Bu nedenle ona “her şeyi yaratan” denmektedir. Onunu uyandırmasıyla insanlar işlerini yapmaya başlarlar. O uzak yakın her şeyi görendir. Tüm canlıları izler, ölümlülerin yaptığı iyi ve kötü işleri gözlemler. O büyüklüğüyle tüm tanrıların ilahi lideridir.

Bazı metinlerde tanrı Sūrya’nın yardıma muhtaç olduğu ifade edilmektedir. Sūrya’nın Indra sayesinde parladığı söylenmektedir. Bir defasında Indra, Sūrya’nın aracının tekerleklerinden birini kapıp götürmüştür. Mitra ve Varuṇa bazen Sūrya’yı bulutlar ve yağmurla görünmez kılarlar.

⁹³ John Dowson, 1953, s. 310.

⁹⁴ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 34.

Rāmāyaṇa destanında Viṣvakarman'ın kızı Sancna, Sūrya'nın karısı olarak anlatılmaktadır. Aṣvinler, Yama ve Yami, Sūrya'nın çocuklarından bazılarıdır. Viṣvakarman, Sūrya'yı kızı Sancna için fazla parlak bulur ve bir bölümünü keser ve bu parçalar yanarak yeryüzüne düşer. Viṣvakarman bu parçalardan Viṣṇu'nun diskini, Śiva'nın üç dişli mızrağını ve diğer tanrıların silahlarını yapar.⁹⁵

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः |

आप्रा दयावाप्रथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ||

çitraṃ devānāmudaghādanīkaṃ çakshurmitrasya varuṇasyāghneḥ |

āprā dyāvāpṛthivī antarikṣhaṃ sūrya ātmā caghatastasthushaṣṇa ||

Tanrıların parlak varlığı doğdu; Mitra, Varuṇa ve Agni'nin gözü,

Hareket eden ve etmeyen her şeyin ruhu olan güneş havayı, yeri ve göğü doldurdu.⁹⁶

2.1.5.1.4 Savitṛi सवितृ

Güneş tanrısı olarak bilinen Savitar, güneşin enerjisini sembolize eder. Dünyaya enerji yayan, insanları harekete geçiren odur. Enerjisiyle insanlara ve tanrılara uzun ömür sağlar. Yeryüzündeki su ve rüzgar ondan aldıkları enerjiyle hareket ederler.

⁹⁵ A.C. Clayton, 1913, s. 65.

⁹⁶ Rig Veda 1. Kitap, 115. İlâhi, 1. Beyit.

Martin Osborn, Sūrya'yı doğan ve batan güneş olarak ifade etmektedir. Vedalarda ise güneşin ışığının görülmediği haline, inananları tarafından Savitri adı vermektedirler.⁹⁷ Altın gözlü, altın elli ve altın dili olan Savitri, yedi beyaz toynaklı, kırmızı renkli atın çektiği arabayı göğşe sürmektedir. R̥ig Veda'da Savitri adına pek çok ilahi bulunmaktadır.

स घा नो देवः सविता सहावा साविषद वसुपतिर्वसूनि।

विश्रयमाणो अमतिमुरूचीं मर्तभोजनमध रासते नः ॥

sa ghā no devaḥ savitā sahāvā sāviṣad vasupatirvasūni |

viśrayamāṇo amatimurūcīṃ martabhocanamadha rāsate naḥ ||

Tanrı Savitar, güçlü ve kudretli, kıymetli hazinelerin tanrısı, bize hazinler lütfet,

Uzaklara kadar ulaşan parlaklığını yayarak, ölümlüleri besleyen yiyeceklerden bize

ihsan et.⁹⁸

⁹⁷ Martin Osborn, 1972, s. 35.

⁹⁸ R̥ig Veda 7. Kitap, 45. İlahi, 3. Beyit.

2.1.5.1.5 Pūshan पूषन्

Tanrı Pūshan, “bolluk veren”, “refah veren” anlamlarına gelmektedir. Hayvanları koruyan, tehlikelerden uzak tutan, salimen geri dönmelerini sağlayan Pūshan tüm yolları bilir. Yolcuları vahşi hayvanlardan ve hırsızlardan korur. Ömer Hilmi Budda, bu özelliklerinden dolayı “bu tanrı bir Türk tanrısıdır” iddiasında bulunmaktadır.⁹⁹

सं पूषन्नध्वनस्तिर वयंहो विमुचो नपात |

सक्ष्वा देवप्र णस पुरः ||

यो नः पूषन्नघो वरको दुःशेव आदिदेशति |

अप सम तम्पथो जहि ||

saṃ pūshannadhvanastira vyaṃho vimuco napāt |

sakshvā devapra ṇas puraḥ ||

yo naḥ pūshannagho vṛko duḥṣeva ādideṣati |

apa sma tampatho cahi ||

Yollarımız kısalt, ey Pūshan, yoldaki engelleri kaldır.

⁹⁹ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 36.

Önümüzden git bize rehber ol, buluttan doğan tanrı.

Pūshan, yolumuzdan kurtları¹⁰⁰ uzaklaştır, bize kötülük yapacak uğursuz kurtları,

Bize zarar vermek için bizi bekleyen (kurtları).¹⁰¹

Pūshan diğer tanrılar gibi Soma içmez. O, yulaf lapası ile beslenir. Pūshan dişsiz olarak tasvir edildiği için ona sunulan sunaklar öğütülmüş olarak sunulur. Pūshan, keçilerin çektiği bir arabaya biner. Elinde bir üvendire bulunur.¹⁰² Rıg Veda'da onun adına sunulmuş sekiz ilahi bulunmaktadır.

2.1.5.1.6 Vishṇu विष्णु

Veda döneminde tanrı Vishṇu önemli tanrılar içinde değildir. Vedalarda Vishṇu adına sunulmuş fazla ilahi yoktur. Veda döneminde güneşle ilgili bir tanrı olan Vishṇu, Veda sonrası dönemde “koruyucu tanrı” konumuna gelmiş ve en önemli üç tanrıdan biri olmuştur. Tanrı Vishṇu Veda Dönemi sonrası tanrılar içinde daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

¹⁰⁰ A.C. Clayton; “Rıg Veda and Vedic Religion” adlı eserinin 189. sayfasında “kurt” saözcüğü aynı zamanda kötü ve tanrıya inanmayan kişileri ifade ettiğini söylemektedir.

¹⁰¹ Rıg Veda, 1. Kitap 42. İlahi 1-2. Beyit.

¹⁰² A.C. Clayton, 1913, s. 68

Vishnu, güneş enerjisinin bir göstergesidir. Evrenin yedi bölgesini üç adımda adımlayarak, bütün her şeyi ışığıyla sarar. Veda metinlerinde Vishnu'yu önemli kılan olay, attığı bu “üç adım”dır. Bu üç adım, güneşin üç konumunu ifade etmektedir: doğuşu, doruk noktasına ulaşması ve batışı.

आ यो विवाय सचथाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुक्रते सुक्रत्तरः |

वेधा अजिन्वत तरिषधस्थ आर्य रतस्य भागे यजमानमाभजत ||

ā yo vivāya saçathāya daivya indrāya vishṇuḥ sukṛte sukṛttaraḥ |

vedhā acinvat trishadhastha āryaṃ ṛtasya bhāghe yacamānamābhacat ||

O ki Göksel olan, İndra'ya dostluk için geldi, tanrısal olan daha tanrısal olana,

O ki tanrı, üç dünyayı yöneten, Arilere yardım eden ve inananlarına kutsal adalet dağıtır.¹⁰³

¹⁰³ R̥ig. Veda 1. Kitap, 156. İlahi, 5. Beyit.

2.1.5.1.7 Ushas उषस्

Şafak tanrıçası Ushas, şafağın kişileştirilmiş halidir. “Gök Baba” tanrı Dyasus’un kızı ve Adityaların kız kardeşidir. Genç bir kadın olarak tasvir edilir. Dünyaya ve insanlara gülümseyen bit tanrıçadır. Sabahları Ushas’ın ortaya çıkışıyla dünyada hayat başlar. Evlerin büyük küçük olmasına bakmaz, her eve girer ve bereket getirir.

“Parlayan” anlamına gelen Ushas adına yirmi ilahi vardır.

यां तवा दिवो दुहितर्वर्धयन्त्युषः सुजाते मतिभिर्वसिष्ठाः |

सास्मासु धा रयिं रष्वं बर्हन्तं यूयं पात ... ||

yāṃ tvā divo duhitarvardhayantyaushaḥ sucāte matibhirvasishṭhāḥ |

sāsmāsu dhā rayiṃ rashvaṃ bṛhantaṃ yūyaṃ pāta ... ||

Ey Ushas, doğuştan asil, göğün kızı ki onu Vasishtalar ilahileriyle güçlü kılarlar,

Bize muhteşem zenginlikler verin, bizi sonsuza kadar koruyun, Siz tanrılar bizi

kutsayın.¹⁰⁴

¹⁰⁴ R̥ig Veda 7. Kitap, 77. İlâhi, 6. Beyit.

2.1.5.1.8 Mitra मित्र

Mitra, Adityalar'dan bir tanesidir. Genellikle tanrı Vrauna ile birlikte anılır. A.C. Clayton mitra ile Varuṇa'nın görevleriyle ilgili olarak Sayana'dan bir alıntı yapmıştır: “Sayana'ya göre; Mitra gündüzün hakimi, Varuṇa ise gecenin hakimidir.” Dost anlamına gelen Mitra sözcüğü İran'da “mithra” olarak söylenmektedir. Bu isim benzerliği, tanrı Mitra'nın aynı kökenden iki farklı coğrafyaya ulaştığının bir göstergesidir. Mitra ve Varuṇa çoğunlukla aynı özelliklere sahiptir. Ancak Varuṇa'da bulunan ahlaki özellik Mitra'da bulunmaz.

न हन्यते न जीयते तवोतो नैनमंहो अश्नोत्यन्तितो न दूरात ॥

na hanyate na cīyate tavoto nainamaṃho aṣnotyantito na dūrāt ॥

Senin tarafından korunan ne katledilir ne de feth edilir, o kişiye ne uzaktan ne de yakından felaket ulaşamaz.¹⁰⁵

2.1.5.1.9 Aryaman अर्यमन्

Aryaman “sadık dost” anlamına gelmektedir; Aditi'nin oğullarından biridir. Genellikle Aryaman'a Varuṇa ve Mitra ile birlikte yakarılır. Aryaman tıpkı Varuṇa ve Mitra gibi ışık tanrısıdır.

¹⁰⁵ R̥ig Veda 3. Kitap, 59. İlahi, 2/2.

Aryaman altın renkli, saf, günahsız, uykusuz (uyumayan), çok gözlü, yanlışların düşmanı bir tanrıdır.

शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वयमा |

शं न इन्द्रो बर्हस्पतिः शं नो विष्णुरुक्रमः ||

şam no mitrah şam varuṇaḥ şam no bhavatvayamā |

şam na indro bṛhaspatiḥ şam no viṣṇururukRāmaḥ ||

Mitra, Varuṇa ve Aryaman bize karşı merhametli olun,

İndra, Bṛhaspati ve kudretli uzun adımın Viṣṇu'su iyiliksever olun.¹⁰⁶

2.1.5.1.10 Aşvinler अश्विन

Aşvinler Veda döneminin önemli tanrılarındandır. Aşvinler, genç, yakışıklı, çevik ve hızlı olarak tasvir edilen ikiz kardeş tanrının ismidir. Onlar, şafağın müjdecisidir. Araba sürücüsü olarak tasvir edildikleri gibi “atlı” olarak da tasvir edilirler.

¹⁰⁶ R̥ig Veda 1. Kitap, 90. İlahi, 9. Beyit.

Aşvinler, şafakla güneşin doğuşu arasındaki zamanda ortaya çıktıkları için şafak tanrıçası Ushas'ın yolunu açtıkları düşünülmektedir. Zorda olan insanlara yardım ettikleri ve insanları tedavi ettikleri düşünülmektedir. Aşvinler hastalıkları ve sakatlıkları iyi eden hekimlerdir. Onlar görmeyen gözleri bile iyileştirebilen hekimler olup aynı zamanda tanrılarında hekimleridir.

इयं वामहवे शर्णुतं मे अश्विना पुत्रायेव पितरा महयंशिक्षतम |

अनापिरज्ञा असजात्यामतिः पुरा तस्याभिश्स्तेरव सप्रतम ||

iyam vāmahve śarṇutaṃ me aśvinā putrāyeva pitarā mahyaṃśikshatam |

anāpiracñā asacātyāmatih purā tasyāabhiṣasterava sprtam ||

Ey Aşvinler, bana kulak verin, size yakarıyorum, bir ana-babnın oğullarına yardımı ettiği gibi bana yardım edin,

Soydaş, dost ve akrabalarım olmadan ben bir zavallıyım. Çok geç olmadan beni her türlü bela ve kötülükten koruyun.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Rıg Veda 10. Kitap, 39. İlahi, 6. Beyit.

2.1.5.2 Hava tanrıları:

2.1.5.2.1 Vāta – Vāyu वात - वायु

Vāyu ve Vāta sözcükleri “rüzgar” anlamına gelmektedir. Rüzgar tanrısı olan Vayū, Vedalarda sık sık fırtına tanrısı İndra ile birlikte anılır. Ari kökenli olan Vayū, bir doğa olayı olan rüzgarın kişileştirilmiş halidir.

Vāyu’nun parlak arabasını kırmızı ya da mor bir çift at çekmektedir. Bazen bu atların 99 ya da 1000 tane oldukları ifade edilmiştir. Bu atların özellikleri görünmez olmalarıdır. Vayū ile İndra aynı arabayı kullanırlar. İndra ve Vāyu, Soma’nın ilk yudumunu içe hakkına sahiptirler.

İnsanlar Vayū’ya sağlık, uzun ömür ve zenginlik için yakarırlar. Vayū’ya verilen diğer isimler şunlardır: Maruta, Anila, Matarisvan.

वात आ वातु भेषजं शम्भु मयोभु नो हर्दे ।

पर णायूंषि तारिषत ॥

उत वात पितासि न उत भरातोत नः सखा ।

स नोजीवातवे कर्धि ॥

vāta ā vātu bheshacaṃ śambhu mayobhu no hr̥de |

para ṇāyūṃshi tāriṣhat ||

uta vāta pitāsi na uta bhrātota naḥ sakhā |

sa nocīvātave kṛdhi ||

Kalplerimize sağlık ve neŝe dolduran Vāta'nın nefesi bize merhem olur,

O bizim ömrümüzü uzatır.

Sen bizim babamız, ağabeyimiz ve dostumuz isen,

Bize yaşama gücü ver.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Ṛig Veda 10. Kitap, 186. İlahi, 1-2. Beyit.

2.1.5.2.2 İndra इन्द्र

İndra Veda tanrıları içinde en eski ve en önemlisi olarak bilinir. Adına en fazla ilahi sunulan tanrıdır. Rigveda içindeki 1028 ilahinin dörtte biri İndra'ya sunulmuştur. Ayrıca diğer tanrılara sunulan ilahilerde de tanrı İndra'nın adı sıkça geçmektedir. Bu da bize İndra'nın ne kadar önemli bir tanrı olduğunu göstermektedir.

İndra, Sankrit dilinde yağmur damlası anlamına gelen “indu” sözcüğünden türetilmiş “yağmur getiren”, “sulayan” anlamına gelen bir sözcüktür. (ind-ra).¹⁰⁹

Tanrı İndra, aslında gökyüzünde meydana gelen sıradan olaylardan birini simgelemektedir. Ancak şimşek, yağmur ve fırtınanın aynı anda meydana gelmesi onun çok güçlü bir tanrı olduğu izlenimini yaratmaktadır. Elinde şimşek olduğu ifade edilir. Fırtınayla birlikte bol yağmur getirmesinden dolayı insanlar tarafından çok sevilen ve aynı zamanda çok korkulan bir tanrı olmuştur. Yağmur yağdırması nedeniyle kuraklıkla mücadele eden bir tanrı özelliğindedir. Bir diğer özelliği de şimşegi ile karanlıkla mücadele etmesidir.

¹⁰⁹ Martin Osborn, 1972, s. 46.

Kuraklığı simgeleyen ifrit Vritra, gökyüzündeki suların yeryüzüne inmesine engel olarak kuraklığa sebep olmuştur. Tanrı İndra, Vritra'yla giriştiği mücadelede şimşekleriyle Vritra'yı öldürmüş ve suları serbest bırakmıştır.

Tanrı İndra, Arilerin Hindistan'a gelirken beraberlerinde getirdikleri önemli bir tanrıdır. Daha sonraki dönemlerde Hindistan'a özgü özellikler kazanmıştır. İçki içmeyi seven Ariler, tanrı İndra'yı da Soma içkisi içen bir tanrı olarak görmüşlerdir. Savaşa gidecekleri zaman kendilerine güç ve cesaret vermesi için bu tanrıya yakarmışlardır.

Onun, Arileri siyah ırktan koruduğuna inanılır. Arilerin düşmanı Dasyulara ve ifritlere karşı mücadele eden bir tanrıdır. Siyah iki atın çektiği arabaya binen İndra'nın elinde silah olarak şimşek bulunur.

İndra'nın giriştiği mücadelelerde bazı tanrılar ona yardımcı olurlar. Bu tanrılardan bazıları şunlardır: Marutlar, Agni, Soma, Vishnu, Rudra, Vayü, Varuņa, Brihaspati, Yama ve Mitra.

Arilerin Hindistan topraklarında yerleşik düzene geçmesiyle birlikte, başlangıçtaki önemli olan Veda tanrıları önemini yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır. İndra da bu süreçte değerini kaybeden tanrılardan biridir.

Veda ilahilerinde İndra'ya birçok isimle hitap edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Mahendra, Sakra, Maghavan, Ribhuksha, Vasava, Arha, Datteya. Ona özelliklerinden dolayı atfedilen sıfatlar da şöyledir; Vritra-han (Vritra'yı yok eden), Vacra-pāni (yıldırım elli), Maghavahana (bulutların üstünde doğan), Şata-kratu (yüz kurban) vb.

अनुत्तमा ते मघवन नकिर्नु न तवावानस्ति देवता विदानः |

न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कर्णुहिप्रवृद्ध ||

anuttamā te maghavan nakirnu na tvāvānasti devatā vidānaḥ |

na cāyamāno naṣate na cāto yāni karishyā kaṇṇuhipravṛddha ||

Sen maghavan, senin tarafından fethedilmeyen bir şey yoktur. Tanrılar arasında senin dengin yoktur.

Doğmuş ya da doğmamış hiç kimse seninle boy ölçüşemez. Yüce tanrı sen ne istersen onu yapmaya muktedirsin.¹¹⁰

¹¹⁰ R̥ig Veda 1. Kitap, 165. İlâhi, 9. Beyit.

2.1.5.2.3 Rudra रुद्र

Rudra sözcüğünün, “rud” kökünden türetildiği kabul edilmektedir. “Kükreyen”, “gürleyen” anlamlarına gelen “rudra” önemli bir Veda dönemi tanrısıdır. Ömer Hilmi Budda, Rudra'nın Türklere ait bir tanrı olduğunu ileri sürmektedir. Bazı bilim adamları ise Rudra'nın Hint kökenli bir tanrı olduğu konusunda görüş bildirmektedir. Bu görüş daha çok kabul görmüş olsa da Ö.H. Budda'nın görüşü bizce dikkate almaya değerdir.

Ṛig Veda'da tanrı Rudra adına üç ilahi bulunmaktadır. O, yok edici, güçlere sahip bir tanrıdır. Hastalıları yayan, anı zamanda şifa veren de odur. Kırmızı renkete tasvir edilen Rudra'nın silahı baltadır. Zaman zaman şimşek, ok ve yay da kullanmaktadır.

Tanrı Rudra'nın ortaya çıkışı hakkında şöyle bir öykü vardır: Tanrı Pracapati öz kızıyla cinsel ilişkiye girmekle suçlanır. Tanrılar buna çok kızaralar ve Pracapatiyi cezalandırmak için kendilerinin en acımasız ve dehşet veren yanlarından bir yığın meydana getirirler. Tanrı Rudra bu yığından doğar. Hem korkulan acımasız, acımasız, yakıp yıkan bir tanrıdır. Hem de onaran, düzelten, iyilik seven bir tanrıdır.¹¹¹

¹¹¹ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 35.

इमा रुद्राय सथिरधन्वने गिरः कषिप्रेषवे देवाय सवधाव्ने ।

अषाव्हाय सहमानाय वेधसे तिग्मायुधाय भरता शर्णोतु नः ॥

imā rudrāya sthiradhanvane ghiraḥ kshipreshave devāya svadhāvne |
ashālhāya sahamānāya vedhase tighmāyudhāya bharatā ṣarṇotu naḥ ||

Yayı sert ve güçlü olan, hızlı uçan mızraklarıyla sadece kendine bağımlı olan tanrı
Rudra'ya bu ilahileri ilet,

(O)Bilge ve yenilmez fatih ki O'nu hiç kimse mağlup edemez, sivri uçlu silahlarla
donanmış olup çağrımızı duyar.¹¹²

2.1.5.2.4 Parcanya पर्जन्य

Parcanya'nın Arilerin Hindistan topraklarına gelmeden önce taptıkları eski tanrılardan biri olduğu kabul edilir. “Yağmur döken” bir tanrı olarak bilinen Parcanya'ya üç ilahide yakarılmaktadır. Rıg Veda'da Parcanya sözcüğü sadece otuz kez geçmektedir. Bazı ilahilerde ondan “yağmur bulutu” olarak söz edilmketedir. Ayrıca ona “hareket eden yaratıkların tanrısı”, “her şeyin ruhu”, “Dyaus'un oğlu”, “soma bitkisinin babası” isimleri verilmiştir. Parcanaya'nın yerini daha sonraları İndra almıştır.

¹¹² Rıg Veda 7. Kitap, 46. İlahi, 1. Beyit.

महान्तं कोशम उद अचा नि षिञ्च सयन्दन्तां कुल्या विषिताः पुरस्तात |

घर्तेन दयावाप्रथिवी वय उन्धि सुप्रपाणम भवत्व अघ्न्याभ्यः ||

mahāntaṃ koṣam ud acā ni šiñca syandantāṃ kulyā vishitāḥ purastāt |

ghartena dyāvāpṛthivī vaya undhi suprapāṇam bhavatva aghnyābhyaḥ ||

Büyük kabı yukarıya kaldır, suyu aşağıya dök ve akarsuları serbest bırak, akmalarını sağla,

Yeri ve göğü doyur ve inekler için bol su sağla.¹¹³

2.1.5.2.5 Bhrigular भृगु

Bhrigular'ın bir din adamları topluluğu olduğu ve kurban ateşini onların yaktığı ve beslediği düşünülmektedir. İki tekerlekli arabaların da Bhrigular tarafından yapıldığı kabul edilmektedir. Onlara Agni ile birlikte ilahiler sunulmuştur. Hava tanrılarının arasında isimleri sayılsa da ikincil derecede önemlidirler. Ribhular'dan daha önemli bir konuma sahiptirler. Bazen de Ribhularla birlikte anılırlar.

¹¹³ R̥ig Veda 5. Kitap, 80. İlahi, 8. Beyit.

2.1.5.2.6 Marutlar मरुत्

A.C. Clayton “The Rig-Veda and Vedic Religion (Rig Veda ve Vedik İnançlar)” adlı eserinde Marutlar hakkında Max Müller ve Benfey’in görüşlerine yer vermiştir.¹¹⁴ Max Müller “Marut” sözcüğünü açıklarken, bunun yakıp yıkan, kasırğa ya da hortum tanrılarıyla ilgili bir isim olduğunu söylemektedir. Benfey ise Marutların “ölümün kişileştirilmiş hali” olduğunu iler sürer. Ona göre Marut sözcüğü, Sanskrit dilinde “ölmek” fiil kökü “mar”, “mri”den türetilmiştir. Marutların sayısı 27 olarak gösterilir. Üç defa altmış olarak gösterildiği de görülmektedir. Marutlar, İndra ve Prişi’nin¹¹⁵ oğullarıdır. Bu sözcüğün “parlamak” anlamına gelen eski Sanskrit bir sözcükten türediği görüşü hakimdir.

Martular’ın Rudra ve gökyüzünün oğulları oldukları da söylenmektedir. İndra’nın savaşlarında Marutlar İndra’nın yanında yer alırlar ve ona yardımcı olurlar. Marutlar’ın özellikleri şu ilahide ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır:

अंसेषु व रष्टयः पत्सु खादयो वक्षस्सु रुक्मा मरुतो रथे शुभः |

अग्निभ्राजसो विद्युतो गभस्त्योः शिप्राः शीर्षसु वितता हिरण्ययीः ||

aṃśeṣhu va ṛṣṭayaḥ patsu khādayo vakshassu rukmā maruto rathe śubhaḥ |

aghñibhrācaso vidyuto ghabhastyoḥ śiprāḥ śīrśasu vitatā hiraṇyayīḥ ||

¹¹⁴ A.C. Clayton, 1913, s. 79-80.

¹¹⁵ Prişi, “benekli inek” olarak adlandırılmaktadır. Bu benzetme “bulutlarla” ilgilidir.

“Omuzlarında mızrak taşıyan siz Marutlar, ayaklarınızda halhal, göğsünüzde altın süsler, arabalarınızda parıltı, ellerinizde ateşli yıldırım ve başınızda altın miğferler vardır.”¹¹⁶

Marutlar, yeryüzünün ve dağların sarsılmasına neden olurlar. Ağaçları yıkarlar, ormanları yakıp yok ederler. Demirden dişleri, ellerinde kamçılıları vardır. İndra'nın Vritra ile yaptığı mücadelede İndra'ya yardımcı olurlar. Rishilerin en sevdiği ilahlardır, ilahilerde onlara pek çok övgü vardır.

2.1.5.3 Yeryüzü Tanrıları:

2.1.5.3.1 Agni अग्नि

Agni, Vedalarda İndra'dan sonra adına en fazla ilahi sunulmuş olan tanrıdır. Ari kökenli bir tanrı olan Agni, “ateş tanrısı” olarak bilinir. İnsanlığın varoluşuyla birlikte kutsal sayılan ateşin kişileştirilmiş halidir. Hayat veren de odur, öldüren de odur. Tanrı Agni, cennette güneş, gökte ışık, yerde ateş olarak görülür. Agni'nin üstlendiği önemli görevlerden biri sunulan kurbanları tanrılara ulaştırmaktır. Bu durum Agni'nin “kurban ateşi”nin kişileştirilmiş halini göstermektedir. Agni'nin alevleri, kurban verenlerin dualarını tanrılara ulaştırır. Agni'nin bir görevi de kötü ruhları ve günahları yok etmektir.

¹¹⁶ Rig Veda, 5. Kitap, 54. İlahi, 11. Beyit.

Ateşin tanrısal bir varlık olduğu düşünülmüştür. Çünkü güneşin ısı ve ışığı ile ateşin ısı ve ışığı arasında bir bağ olduğunu düşünen insanlar ateşin tanrısal bir güce sahip olduğuna inanmışlardır. Eski çağlarda ısıtıcı ve ışık veren ateş insanların en büyük yardımcısı olmuştur.

Agni genellikle saçları alev alev yanan, sivri çeneli, kızıl sakallı, altın dişli bir tanrı olarak düşünülür. Alevlerden oluşan yedi dili kurbanların yağlarını içer ve sunakları yalar. Parlak kırmızı ve siyah atların çektiği bir arabaya binen Agni, odun ve yağ ile beslenir.

Vedalarda Agni'ye farklı ad ve sıfatlarla seslenilmiştir: Vahni, Anala, Pāvaka, Vaisvānara, Vişvanara'nın oğlu, Abcahastā (elinde lotus olan), Duhumaketu (işareti duman olan), Hutāsa ve Hutabhuc (adaqları yalayıp yutan), Suçi ve Şukra (parlak olan), Rohitāsva (kırmızı atları olan), Çhāgaratha (keçiye binen), Saptacihva (yedi dilli) vb.

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवं रत्वीजम् ।

होतारं रत्नधातमम् ॥

स नः पितेव सूनवे अग्ने सूपायनो भव ।

सचस्वा नः सवस्तये ॥

aghnimīle purohitam yacñasya devam ratvīcama |

hotāram ratnadhātāmama ||

sa naḥ piteva sūnave.aghne sūpāyano bhava |

sacasvā naḥ svastaye ||

Adak törenlerinin yöneticisi, tanrıların en yücesi, kurbanın yöneticisi Agni'yi
överim,

O habercidir, bolluğun dağıtandır.

Bizim için ulaşılması kolay ol, bir babanın oğluna olduğu gibi,

Agni, refahımız için bizimle birlikte ol.¹¹⁷

2.1.5.3.2 Soma सोम

Soma, Vedalarda önemli tanrılarından biridir. R̥ig Veda'nın IX. Kitabı
tümüyle Soma için söylenmiş ilahileri içerir. Bu kitapta tanrı Soma için söylenmiş
114 ilahi bulunmaktadır.¹¹⁸ Kutsal olan Soma içkisinin kişileştirilmiş halidir.

¹¹⁷ R̥ig Veda 1. Kitap, 1. İlahi, 1. ve 9. Beyit.

¹¹⁸ Ralph Griffith ,The Rig Veda.

Soma içkisi, bir tür sarmaşık olan “soma” özsuynunun fermantasyonuyla elde edilir. İçenlere cesaret veren bu içki Ariler tarafından savaşa giderken tüketilirdi. İnsanlara cesaret ve güç vermesinden dolayı bu içkinin içinde ilahi güçler olduğuna inanılmış ve kutsal sayılmış; daha sonraları ise bir tanrı olarak kabul edilmiştir. Öyle ki Soma içkisi belirli ritüellere uygun olarak imal edilirdi. Hatta imalat sırasında kullanılan aletler kutsal sayılır, özenle korunurlardı.

Rig Veda X. kitap 34. ilahisinde Soma'nın Mucavan Dağı'nda yetişen bir bitki olduğu anlatılmaktadır. Soma bitkisi taşlarla ezilerek suyu çıkarılır, süzülür kaplara konur. İnsanlara sadece cesaret ve güç değil “ölümsüzlük” verdiği de inanılmıştır. Bu nedenle ölümsüzlük iksiri amrita ile aynı içki olduğu düşüncesi doğmuştur. Ölümsüzlük sağladığına inanılan Soma zamanla tüm tanrıların vazgeçilmez içeceği olmuştur.

Tanrılar, Soma'sız yapamazlar, çünkü o tanrılara uzun ömür verir. Özellikle İndra, savaşı çıkmadan önce mutlaka Soma içer ve onun verdiği cesaretle savaşa çıkar. Daha önce değindiğimiz gibi tanrı İndra, Vritra ile yaptığı mücadele öncesi Soma içmiş ve onu yenmiştir.

Tanrı Soma daha sonraki dönemlerde karşımıza ay tanrısı olarak çıkmaktadır. Purāṇalarda; on beyaz atın çektiği üç tekerlekli bir arabaya binmiş olarak tasvir edilir. Bu atların beşi sağda, diğer beşi ise solda koşulmuştur. Ona farklı adlar atfedilmektedir. Bu adların bazıları şöyledir: Çandra (ay), Nişākara (geceyi yaratan), Sitānsu (beyaz ışınlara sahip olan) vb.

अपाम सोमममृता अभूमागन्म जयोतिरविदाम देवान् ।

किं नूनमस्मान् कर्णवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य ॥

apāma somamamṛtā abhūmāghanma jyotiravidāma devān |

kiṃ nūnamasmān kaṛṇavadarātiḥ kimu dhūrtiramṛta martyasya ||

Biz soma içtik, biz ölümsüz olduk, biz ışığa ulaştık, biz tanrıları tanıdık.

Bir düşma şimdi bize ne yapabilir? Bir ölümlü bize ne kötülük yapabilir? Ey!

ölümsüz tanrı.¹¹⁹

¹¹⁹ R̥ig Veda 8. Kitap, 48. İlahi, 3. Beyit.

2.1.5.3.3 Yama यम

Yama (erkek) ve Yami (dişi) ikiz kardeş olup Vivasvat'ın çocuklarıdır. Onların ilk insanlar olduğu kabul edilmektedir. Atharva Veda'da Yama'nın ölen ilk insan olduğu anlatılmaktadır. Yama ilahi dünyaya giden yolu bulmuştur. O dinine bağlı olanların gökte oturmasına izin verir. Yama'nın evine giden yolu koruyan iki vahşi köpeği vardır. Bu köpekler Yama'nın habercisi olarak insanlar arasında serbestçe dolaşırlar. Atharva Veda'da "Mrityu (ölüm)" Yama ölümün habercisi olarak geçmektedir. Mrityu Sanskrit dilinde "ölüm" anlamına gelmektedir ve ölümün kişileştirilmiş halidir. Ona şu isimlerle seslenilmiştir: Mrityu (Ölüm), Kala (Ölüm), Kritanta (Bitirici), Pitripati (Atalar Ruhunun Efendisi).

2.1.5.3.4 Prithivi (पृथिवी)

Yeryüzünün kişileştirilmiş haline tanrıça Prithivi denmektedir. "Geniş olan" anlamına gelen Prithivi adına sunulmuş kısa bir ilahi vardır. Genellikle Dyaus ile birlikte anılır ve onlara birlikte yakarılır. O bütün varlıkların anasıdır.

2.1.5.4 Soyut Tanrılar:

2.1.5.4.1 Aditi (अदिति) - Adityalar

Aditi'nin sözcük olarak "sınırsız", "özgür" vb. anlamlarına gelmektedir. Bu nedenden dolayı da özgürlük ifade eden bir tanrıça adı olmuştur. O, evrenin oluşmasını temelini oluşturan ışığın kişileştirilmiş halidir. Bu kadar önemli bir özellik atfedilmiş olan Aditi'nin adına sunulmuş bir ilahi bulunmamaktadır. Diğer tanrılara yakarılan ilahilerde adı geçmektedir.

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः |

विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम ||

aditirdyauraditirantarikshamaditirmātā sa pitā sa putraḥ |

viṣve devā aditiḥ pañca canā aditircātamaditircanitvam ||

Aditi göklerdir, Aditi havadır, Aditi anadır, atadır ve oğuldur. Aditi bütün tanrılardır, Aditi beş sınıfa ayrılmış insanlardır¹²⁰, Aditi doğmuş ve doğacak olan her şeydir.¹²¹

¹²⁰ "Beş sınıfa ayrılan insan" ifadesindeki beş sınıf teriminin ne olduğu anlaşılmamaktadır.

¹²¹ R̥g Veda, 1. Kitap, 89. İlahi, 10. Beyit.

İlahilerde Aditi'ye, çocukları ve sığırları koruması için yakarılır. Aditi'nin en önemli özelliklerinden biri Aditya'ların annesi olmasıdır. Aditi acıyı dindirebilir, günahları affeder.

İlahilerde Adityalar'ın ismi anneleri olan Aditi'den daha çok geçmektedir.

इमा गिर आदित्येभ्यो घर्तस्नूः सनाद राजभ्यो जुहवा जुहोमि |

शर्णोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः ||

imā ghira ādityebhyo ghṛtasnūḥ sanād rācabhyo cuhvā cuhomi |

ṣarṇotu mitro aryamā bhago nastuvicāto varuṇo daksho aṃṣaḥ ||

Bu ilahiler ki bolluk verir, ben her zaman tanrı Adityalar'a bol miktarda adaklar sunarım.

Mitra, Aryaman ve Bhaga ve de güçlü Varuṇa, Daksha, Amṣa bizi duyar.¹²²

¹²² Ṛig Veda, 2. Kitap, 27. İlahi, 1. Beyit.

Ṛig Veda 10. Kitap 72. İlahide (8) Aditi'nin sekiz oğlu olduğundan söz edilmektedir.

अष्टौ पुत्रासो अदितेर्ये जातास्तन्वस परि |

asṭau putrāso aditerye cātāstanvas pari |

Aditi'nin sekiz oğlu ki onunu bedeninden doğmuşlardır.

Daha sonraki dönemlerde ise Adityalar'ın sayısının on ikiye yükseldiği görülmektedir. Bunlar yılın on iki ayındaki güneşi temsil etmektedir.

2.1.5.4.2 Pracāpati प्रजापति

Pek çok kaynakta Pracāpati için “yaratıkların efendisi” terimi kullanılmaktadır. Oysa “yaratıkların efendisi” terimi Pracāpati sözcüğünde ifade edilmek isteneni tam olarak vermemektedir. Sanskrit dilinde “pracā” sözcüğü “insan” ve “hayvan” anlamlarını içerdiği gibi “tohum” anlamına da gelmektedir. Buradan Pracāpati'nin tüm canlıların tanrısı olduğu anlamı çıkarılmalıdır. Pracāpati terimi “yaratıkların efendisi” olarak kullanıldığında sadece hayvanları içeren “mahlukat” anlamı çağrıştırmaktadır. Pracāpati'nin “yaratılmış tüm canlıların tanrısı” olarak düşünülmesi daha doğru olacaktır.

Pracāpati sözcüğü aslında, (Veda metinlerinde) Savitri, Soma, İndra, Tvashtri, Agni, Hiranyagarbha gibi tanrılar için kullanılan bir sıfattır. Pracapati sıfatı tek bir tanrıya ait değildir. Ancak daha sonraları bir tanrı olmuştur. Öyleki bazen bu tanrıya otuz üç tanrı içinde özel bir önem gösterilmekte ve ayrıca yakarılmaktadır.¹²³

Manu metinlerinde ise Pracāpati terimi, evren “yaratıcı” ve “düzenleyen” Brahmā olarak kullanılmaktadır. Yani Brahmā, Pracāpati’dir.¹²⁴

Atharva Veda ve Yacur Veda’da tanrıların babası olarak ifade edilen Pracāpati, Şatapatha Brahmāna’da ise “yarı ölümlü”, “yarı ölümsüz” bir tanrı olarak anlatılmaktadır.

¹²³ A.C. Clayton, 1913, s. 89.

¹²⁴ John Dowson, 1953, s. 239.

2.1.5.4.3 Śrāddha – Sarasvatī श्राद्ध - सरस्वती

Veda dönemi ozanları tarafından tanrıçalar hakkında çok az şey söylenmiştir. Büyük tanrıların çoğunun bir karısı bulunmaktadır. Örneğin Agni'nin karısı Agnayı, Indra'nın karısı Indrani, Varuṇa'nın karısı Varuṇani vb. Ancak önemli tanrıların eşleri olan bu tanrıçalar Veda metinlerinde hiçbir zaman ön plana çıkmamışlardır. Bu gibi tanrıçalara “Prithivi”, “Aditi”, “Ushas”, “Vāç” gibi isimler altında bazı özel kimlikler verilmekte ve bu tanrıçalar bu kimliklerle anılmaktadır.

Ṛig Veda'da Sarasvatī bir nehirdir ve bir nehir tanrıçasıdır. Onun kıyılarında adına yakarılırken adaklar sunulur ve ilahiler oluşturulur.

Ṛig Veda 2. Kitap, 41. İlahi 16. Beyitte ona anaların, nehirlerin ve tanrıçaların en iyisi olarak yakarılmıştır:

अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति |

ambitame nadītame devitame Sarasvatī |

Annelerin en iyisi, nehirlerin en iyisi, tanrıçaların en iyisi Sarasvatī.

Sarasvatī daha sonraları tanrı Brahmā'nın karısı ve akıl tanrıçası adıyla anılmaktadır.

2.1.5.4.4 Vāç वाच्

Vāç, Konuşma eyleminin kişileştirilmiş halidir. İnsanların konuşma aracılığıyla bilgi kazanmasını sağlar. Vedaların anası olarak bilinen Vāç aynı zamanda tanrı İndra'nın da karısıdır. Sonraki dönem edebiyatında adı Sarasvatī ile birlikte anılır. O da Sarasvatī gibi akıl ve güzel söz söyleme tanrıçasıdır. Onun adına R̥ig Veda'da iki tane ilahi sunulmuştur.

2.1.5.4.5 Brihaspati बृहस्पति

R̥ig Veda'da Brihaspati, Brahmanaspati olarak da hitap edilmektedir. “Duaların tanrısı” olan Brihaspati, tanrılara inananların amellerinin ve dualarının kişileştirilmiş halidir. O, tanrılara edilen dualar ve yakarışları tanrılara iletmek için aracılık görevi yapar. İnsanları kötülöklere karşı koruyan bir tanrıdır. Bu haliyle Brihaspati, din adamı ve din adamlığının düzeninin prototipidir.¹²⁵ Bir yerde ona “tanrıların babası” ismi atfedilmiş ve çok geniş yaratıcı bir güç verilmiştir.

Brihaspati'nin Nīti-ghosha adında, sekiz kızıl atın çektiği bir arabası vardır. Ona “parlayan”, “altın renkli”, “gök gürültüsü sesine sahip olan” gibi isimler verilmiştir.

¹²⁵ John Dowson, 1953, s. 63.

2.1.5.4.6 Ka क

Sankrit dilinde “ka” sözcüğü soru zamiri olan “ne?”nin karşılığıdır. Önceleri soru zamiri olarak kullanılan “ka” daha sonraki dönemlerde özel bir isim gibi kullanılmıştır. Ka sözcüğü, “Pracapati”, “Brahmā”, “ Vishnu” ve diğer tanrılar için kullanılmaya başlanmıştır. Purāṇalarda Ka, yüce bir tanrı olarak anılmaktadır.

“Kurbanlarımızı sunacağımız tanrı kim?” Bu ifade R̥ig Veda 10. Kitap 121. İlahide ilk dokuz beyitte tekrarlanan bir nakarat olmuştur. Burada sorulan sorunun cevabı 10. beyitte verilmiştir: “Bizim kurbanlarımızı sunacağımız tanrı Pracāpati’dir”

2.1.5.4.7 Kāma काम

Atharva Veda’da “iyilik” için duyulan isteği sembolize eden Kāma, her şeyin yaratıcısı olarak övülmüştür. R̥ig Veda’da hayatın başlangıcında yaşamın tohumu olan ilk dürtü ve isteği ifade eder. Daha sonra Hinduizm’de “cinsel istek (aşk)” tanrısı olarak kabul edilmiştir.

कामस्तदग्रे समवर्तताधि मनसो रेतः परथमं यदासीत् |

kāmastadaghre samavartatādhi manaso retaḥ parathamam yadāsīt |

Daha sonra başlangıçta Kama ortaya çıktı; Kama, yaşamın ilk tohumu ve filizidir.¹²⁶

Purāṇalarda Şiva'nın, Kāma tarafından ayartılmasıyla ilgili öyküler bulunmaktadır. Kāma elinde şeker kamışından yapılmış bir ok tutar şekilde tasvir edilmektedir.

2.1.5.4.8 Vişvedevas विश्वेदेव

Vişvedevas, tanrıların ortak adıdır. “bütün tanrılar” anlamına gelmektedir. Kurban törenlerinde tanrılara yakarılırken hiçbir tanrının adı atlanmasın diye bu terim oluşturulmuştur. Vişvedevas adına yakarıldığında eksiksiz tüm tanrılara yakarılmış olur.

¹²⁶ Rig Veda 2. Kitap, 129. İlâhi, 4/1.

Daha sonraları on tanrıdan oluşan bir tanrı gurubunun özel adı olmuştur.
Vişvedevas için altmış ilahi sunulmuştur.

नहि वो अस्त्यर्भको देवासो न कुमारकः |

विश्वे सतोमहान्त इत ||

इति सतुतासो असथा रिशादसो ये सथ तरयश्च तरिंश्च |

मनोर्देवा यज्ञियासः ||

nahi vo astyrbhako devāso na kumārakah |

viṣve satomahānta ita ||

iti stutāso asathā riṣādaso ye stha trayaṣṣa trimṣaṣṣa |

manordevā yacñiyāsaḥ ||

Siz tanrılar, sizlerden hiçbirisi ne küçüktür ne de güçsüzdür bir çocuk gibi,

Gerçekten hepiniz azametlisiniz.

Bu nedenle övülürsünüz, siz düşmanların yok edicileri, siz üç ve otuz tanrılar,

İnsanların tanrıları, siz kutsal olanlarsınız.¹²⁷

¹²⁷ Rıg Veda 8. Kitap, 30. İlahi, 1-2. Beyit.

2.1.5.5 İkincil tanrılar:¹²⁸

2.1.5.5.1 Tvasht̥ri त्वष्टृ

Tvasht̥ri yetenekli bir zanaatkardır. Brahmānaspati'nin demirden yapılmış büyük baltasını bilir ve taşır. O, İndra'nın şimşeklerini dövme işini yapar. Gökte ve yerde her şeyin imalatı ona bırakılmıştır. O, tüm evrenin ustasıdır. İlk doğandır, koruyucudur ve liderdir. Tvasht̥ri uzun yaşam bahşeder, atların bacaklarına hız veren odur. O, bolluk, bereket ve zenginlik verir.

Tvasht̥ri daha sonraki dönemlerde Adityalar'dan biri olarak kabul edilir. Biri kız diğeri erkek ikiz çocukları olduğu söylenmektedir. Tvasht̥ri'nin kızı Saranyu, Vivasvat ile evlenmiş ve Aşvinler'in annesi olmuştur. Erkek olan Vişvarupa, üç kafalı, altı gözlü ve üç ağızlıdır ve İndra tarafından öldürülmüştür.

¹²⁸ İngilizce “inferior” sözcüğüyle anlatılmak istenen bu terim, “güneş ile dünya arasında” ya da “ufkun altında olan” olarak da ifade edilebilir. İkincil terimi, tanruların önemsiz olduğunu göstermez. Bu tanrılar diğer tanrılar kadar önemlidirler. Ancak, görevleri nedeniyle çok ön plana çıkmazlar. Örneğin tanrı Tvaṣṭri, “ikincil” tanrılar arasında yer almaktadır. Oysa Tvaṣṭri, tanrı İndra'nın silahını yapan önemli bir tanrıdır. Onun yaptığı silah olmazsa, tanrı İndra silahsız kalır ve gücü azalır. Tvaṣṭri'nin adı ilahilerde çok sık anılmaz. Bu nedenden dolayı, kimilerince “önemsiz tanrı” sanılma yanılgısına düşülmüştür.

2.1.5.5.2 Ribhular ऋभु

Ribhu adı “yetenekli” anlamına gelmektedir. Ribhular, Sudhanvan’ın üç oğlu olup Angiralar’ın soyundan gelmektedirler. İsimleri Ribhu, Vibhvan ve Vaca’dır. Rıg Veda’da onlardan yetenekli işçiler olarak söz edilmekte ve övölmektedir.

Ribhular, İndra’nın arabasını ve atlarını, Aşvinler’in arabasını ve Brhaspati’nin ineğini biçimlendirmişlerdir. Ribhular’a on bir ilahide yakarılmaktadır.

2.1.5.5.3 Vişvakarman विश्वकर्मन्

Vişvakarman, her şeyi yaratan her şeyi yapana anlamına gelmektedir. Önceleri güçlü tanrılara verilen bir sıfat olan bu sözcük zamanla, evreni yaratan Vişvakarman’ı ifade eden bir isim olmuştur. Daha sonraki dönemlere ait metinlerde Tvashtri ile özdeşleştirildiği görölmektedir. Rāmāyaņa destanında onun, Rakshasalar için Lanka şehrini inşa ettiğinden söz edilmektedir. O elle yapılan altmış dört el sanatına başkanlık eder. Bir ilahide Vişvakarman, “her şeyin babası” ve “her şeyi gören tanrı” olarak tasvir edilmektedir. Vişvakarman gözleriyle, yüzleriyle, ayak ve kollarıyla her yeredir. O gökte ve yerde, kolları ve kanatlarıyla ileriye doğru uçar.

2.2 Brāhmaṇalar Dönemi

2.2.1 Brāhmaṇalar

Vedalarda tanrılara sunulan kurban ve adak törenleri ile ilgili metinler bulunduğunu “Veda Dönemi” başlıklı bölümde söz etmiştik. Bu törenlerin kurallara uygun ve eksiksiz yapılması çok önemliydi. Kurban törenlerinde yapılan hatalı hareketler tanrıları kızdırabilir ve tanrıların gazabını çekebilirdi. Bu nedenle kurban ve adak törenleriyle ilgili Veda metinleri için açıklamalar yazılmıştır. “Brahmāna” adı verilen bu açıklama metinleri zaman içinde Vedalardan bağımsız kutsal kitap konumuna getirilmiştir.

Brahmanlar tarafından yazıldığı söylenen Brāhmaṇalar, “Brahmanlara ait olan”¹²⁹ olarak ifade edilmektedir. Brahmanlar, Brāhmaṇaları¹³⁰ kullanarak kurban ve adak törenlerini hatasız sürdürebilmekteydiler. Tanrılar için yapılan törenlerin önem kazanması, “din adamı sınıfı” oluşmasına sebep olmuştur. Kurban törenlerinin çok önemli olması, din adamlarına toplumda olağanüstü bir statü sağlamıştır. Bu durum zamanla öyle bir hal almıştır ki din adamları tanrılardan da önemli hale gelmiştir.

¹²⁹ John Dowson, 1953, s. 60.

¹³⁰ Brāhmaṇalar, kurbanla ilgili Veda metinlerinin Brahmanlar tarafından oluşturulmuş açıklamalarıdır.

Hermann Kulke “Hindistan Tarihi”¹³¹ kitabında Brahmānaların tarihi konusunda Max Müller’i referans göstermektedir. Max Müller, Brahmānaların M.Ö. 1000-800 arasında üretilmiş olabileceğini ileri sürmektedir.

Veda metinlerinin açıklamaları olan Brahmānalar aynı zamanda Hint edebiyatının içinde önemli bir yer tutar. Çok sayıda Brahmāna vardır. Brahmānalarda; din adamlığı, din adamlarının davranışları, yaratılış efsaneleri, kurban ve adak ritüelleri, ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Ayrıca törenlerin nasıl yapılacağı, hangi duaların hangi sırayla okunacağı, dille ilgili en eski açıklamalar, geleneksel masallar ve felsefi tartışmalar da yer almaktadır.¹³²

Her Veda’nın kendisine ait Brahmānaları vardır. Bu Brahmānalar ilgili oldukları Veda’nın içeriği ile ilgilidir. R̥ig Veda ile ilgili Brahmānalar’da Hotri’nin¹³³ görevleri anlatılmaktadır. Yacur Veda ile ilgili Brahmānalar ise Adhvaryu’nun¹³⁴ kurban törenlerinde uyması gereken kuralları içerir. Sāma Veda ile ilgili Brahmānalar ise Udgatri’nin¹³⁵ ilahi söylerken uyması gereken kuralları içerir.

¹³¹ Hermann Kulke, 2001, s. 59.

¹³² John Dowson, 1953, s. 60.

¹³³ Hotri: Kurbanla ilgili ilahiler okur.

¹³⁴ Adhvaryu: Kurban törenlerinin bütün hazırlık işlerini yapar.

¹³⁵ Udgatri: İlahi söylenenlerin başıdır.

R̥ig Veda'ya ait olan Aitareya Brahmāna en eski Brahmāna olduğu söylenmektedir. Tarih olarak M.Ö. 7. yüzyıla kadar geri götürölmektedir. Bu Brahmāna'ya Asvalayana da denmektedir. Ayrıca Kaushitaki ya da Sankhayana da denmektedir.

Taittiriya Samhita Yacur Veda'nın Brahmānası olup, Taittiriya Brahmāna olarak adlandırılır. Vacasaneyi Samhita Yacur Veda'nın Brahmānası olan Şatapatha Brahmāna tüm Brahmānaların içinde en önemlisidir.

Sāma Veda'ya ait 8 Brahmāna bulunmaktadır. Bunlardan en çok bilinenleri; Praudha (Panchavinsa), Tandya ve Shadvinsa'dır. Atharva Veda'ya ait sadece bir Brahmāna bulunmaktadır. Bu Brahmānanın adı Gopatha Brahmāna'dır. Brahmāna külliyyatı içinde "Aranyakalar" ve "Upanishadlar" adında metinler yer almaktadır.¹³⁶

¹³⁶ John Dowson, 1953, s.61.

2.2.2 Āraṇyakalar

Veda döneminin sonlarına doğru, kurban törenlerini düzenleyen Brahmānlar iyice güçlenmişlerdir. Daha önce de değindiğimiz gibi tanrılarla eş tutulmaya başlanmış ve hatta tanrıların önüne geçmeye başlamışlardır. Bazı kaynaklarda Brahmānlara karşı tepki doğduğundan söz edilir. Ömer Hilmi Budda bu tepkiyi şöyle ifade eder: “ ...Fakat erkenden layiklerde, din alimleri ile mübahaselere karışmaya başladıklarından ortaya yeni fikirlerin çıkmasına sebep olmuşlardır.”¹³⁷ Ancak burada sözü edilen “layikler” ve “din alimleri” kimdir? Din adamlarının dışında başka kimler Veda metinleri hakkında bilgi sahibidir? Burada şu soruyu sormak gerekir, Brahmānlara karşı tepki duyanlar kimlerdir? Kanımızca Brahmānlara karşı çıkanlar olarak tanımlanan kimseler, Brahmānların içinde farklı düşüncede olanlardır.

Bazı Brahmānlar Veda metinlerini ve yazılmış Brahmāna metinlerini farklı yorumlamaya başlamışlardır. Bu kanıya şu bakış açısıyla varılabilir: Veda metinleriyle ilgili farklı yorumları ancak Veda metinlerini çok iyi bilen kişiler yapabilir. Bunlar da Brahmanlardan başkası olamaz. Anımsanacağı gibi Veda metinleri sadece Brahmānların tekelindeydi. Brahman sınıfından olmayanlara öğretilmezdi.

¹³⁷ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 19.

Vedaları farklı yorumlayan Brahmanlar başka arayışlar içine girmişlerdir. Bunun sonucunda da Aranyakalar ve Upanishadlar ortaya çıkmıştır. Aslında Aranyaka ve Upanishadlar, Brahmānaların dışında metinler değildir. Aranyakalar ve Upanishadlar, Vedaları açıklamak üzere, Brahmānalara ek olarak yazılmış metinlerdir. Birbirinden çok farklı olmayan Aranyaka ve Upanishad metinlerinde işlenen konu kurban törenin nasıl yapılacağı değil, kurbanın manevi anlamıdır. Yani törenlerin ayrıntıları ile ilgili değil, felsefi anlamıyla ilgilidir. Aranyaka ve Upanishadların bir özelliği de ilk Veda metinlerine göre dil ve düşünce bakımından daha gelişmiş olmalarıdır.

Türkçeye “orman metinleri” olarak aktarılan Aranyakalar’ın sözcük anlamı “ormanda üretilen”, “ormanda doğan”dır. Dünya işlerinden kendilerini soyutlayan din adamları ormanlara çekilmişler ve bu bilgileri öğrencilerine aktarmışlardır.

Günümüze kadar ulaşan dört Aranyaka bulunmaktadır: Brihad, Taittriya, Aitareya ve Kaushitaki Aranyaka.¹³⁸

¹³⁸ John Dowson, 1953, s. 21.

2.2.3 Upanishadlar

En eski Upanishad'lar, M.Ö. 8-6. yüzyılda meydana getirilmişlerdir. “gizli bilgi”, “gizli öğreti” anlamlarına gelen Upanishadlar, Brahmanlara tepki gösteren din adamları ve bilgeler tarafından oluşturulmuştur. Türk Hindolog Kemal Çağdaş Upanishad sözcüğünü şöyle açıklamaktadır: “upa” ve “ni” takılarıyla “sad” fiil kökünden yapılmış bir isimdir.¹³⁹ Kemal Çağdaş, Upanishad'ın anlamını; öğretmenin ya da ustanın yanında veya önünde oturmak olarak açıklamaktadır.¹⁴⁰ Upanishadların gizli tutulmaları gerektiğini, ancak belirli yer ver ve zamanlarda belirli kişilerce okunması gerektiğini söyler.

Dowson, Upanishadlar için “gizemli, yalnızca özel bilgisi olanlar tarafından anlaşılabilen öğreti” ifadesini kullanmaktadır.¹⁴¹ Dowson'a göre Upanishadlar, bir yandan Veda metinlerinin mistik özünü incelerken, evrenin oluşumuyla ilgili derin anlamları, tanrıların ve ruhun yaratılışı ve akıl ile madde arasındaki bağı sorgular.

¹³⁹ Kemal Çağdaş, **Upanishadlar**, Ankara, 1962, s. 145.

¹⁴⁰ Upanishadların bir başka adı da “Vedaların sonu”dur. (Kemal Çağdaş, 1962, s. 144.)

¹⁴¹ John Dowson, 1953, s. 325.

Bu dönemde Brahma'nın en yüce güç olduğu vurgulanmaktadır. Bu dönemde en üstün güç Brahma olmuştur. İnsanlar; her insanda ve her şeyde Brahma'nın bir parçasının olduğuna inanmışlar ve buna da "Atman" adını vermişlerdir. Upanishad'lara göre tek gerçek, Brahma'nın aynı zamanda Atman olmasıdır.

Bu felsefenin özünü aşağıdaki cümlelerden anlayabiliyoruz:

"Ben Brahma'yım" अहम् ब्रह्मास्मि (aham Brahmāsmi)

"Sen O'sun" तत् त्वम् असि (tat tvam asi)

Upanishadların felsefesi, "atman" ve "Brahma'nın özde aynı olduğudur. Atman kişisel ruh, Brahma ise evrensel ruhtur.

Upanishadlara göre, tanrı bazen evrenin dışında ve üzerinde, bazen evrenin içinde ve bizzat kendisi, ya da evrenin içindeki doğa olayları olarak tasvir edilir. Doğa olaylarının tanrılaştırılmasıyla, çok tanrı ve tek tanrı inançları iç içe geçmiştir. Atman yani kişinin ruhu ile evrensel ruh Brahma'nın özde aynı olduğu ifade edilmektedir.

Daha sonraları ön plana çıkacak olan Hinduizm tanrılarında sadece birinin “tek tanrı” olarak kabul edildiği Bhakti inancı¹⁴² ile Upanishadlarda bazı ortak unsurlar görülmektedir.¹⁴³ Bu düşünüşe göre, tanrıyı çok sevmeli ve O’na saygı duyulmalı. Ayrıca kişi tanrıya tüm benliğiyle ibadet etmelidir. Her şey tanrıdır ve her şey O’nun birer parçasıdır.

Bazı Upanishadlara göre önce tanrı vardır. Sonra O her şeyi yaratmıştır. Bazı metinlerde kişinin bedeni ile ruhu farklı varlıklar olarak ifade edilmiştir. Ancak her ikisi de tanrının birer parçası olarak düşünülmüştür. Bu bilince ulaşamayan kişilerin ruhu Brahma ile bütünleşemez ve Samasāra (ölüm doğum döngüsü)’dan kurtulamaz. Yani moksha’ya ulaşamaz. Moksha’ya ulaşamayan kişi kendini dünyevi zevklerden arındıramaz. İnsanın “ölüm doğum döngüsü”nden kurtulabilmesi için ruhunun Brahma ile bir olduğunu kavraması gerekir. Amaç, Brahma’ya ulaşmak ve “tenasüh”e¹⁴⁴ son vermektir. Mokshaya ulaşan kişi, ölüm doğum döngüsünden kurtulur ve huzura kavuşur.¹⁴⁵

¹⁴² Bhakti İnancı: Bhakti sözcüğü, “bhac” fiil kökünden türetilmiş olup, “tapmak”, “parçası olmak”, “ait olmak” anlamlarına gelmektedir. Kurtuluşa ermek için sadece “tek tanrı”yı sevmek ve kendini O’na adamaya “Bhakti Mārga” denmektedir. Bu inanışa göre sadece “tek tanrı”nın varlığı kabul edilmektedir.

¹⁴³ Kemal Çağdaş, 1962, s.153.

¹⁴⁴ Ruh göçü.

¹⁴⁵ Kemal Çağdaş, 1962, s.161.

Upanishadlara göre yaşam ıstırap doludur. Gene-doğum bu ıstırabın tekrar yaşanması anlamına gelmektedir. Gene-doğum döngüsünden kurtulabilmenin tek yolu mokshaya ulaşmaktır. Buddhizm’de Upanishadların felsefesinin etkisinde kalarak, insanlara kurtuluşa ermenin yolunu “nirvanaya ulaşmak” olarak göstermiştir.

Vedalar’da Hindu düşüncesinin en önemli temellerinden biri olan ruh göçü hakkında bir bahis yoktur.¹⁴⁶ Bu düşünüş Upanishadlarda başlamıştır. Ruhu göçü konusunu ayrıca açıklamayı uygun bulduk.

Samasāra¹⁴⁷ Hint inancının bir bakıma temel noktasıdır. Samasāra için, Türkçede Arapça kökenli “tenasüh”, batı kaynaklı olarak da “reenkarnasyon” sözcükleri kullanılmaktadır. Samasāra terimi “ruhun bir bedenden başka bir bedene göçü ya da intikalidir” biçiminde açıklanmaktadır.¹⁴⁸ Burada anlatılmak istenen bir bedene kimlik ve kişilik kazandıran kişinin yaşamını sürdürmesini sağlayan “ruh” ölüm sonrası yok olmaz ve bir başka bedene hayat verir. Ruh ölümsüzdür, gene ölüm-doğum döngüsü içinde kendisini sürekli yeniler.

¹⁴⁶ Kemal Çağdaş, **Bhagavadgita**, Ankara, 1961, s. 120.

¹⁴⁷ Samsara संसार (Samsāra): ruh göçü.

¹⁴⁸ Adnan Bülent Baloğlu, **İslam’a Göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon**, Ankara, 2001, s. 11.

Reenkarnasyon inancının ilk kez nerede ve ne zaman ortaya çıktığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İlk olarak eski Mısır düşüncesinde ruhun ebediliği fikrinden doğduğu düşünülmektedir.¹⁴⁹ Reenkarnasyon fikrinin ortaya çıkışı iki temel nedene dayandırılmaktadır. İlki, insanoğlunun ölümsüz olma isteğidir. Bilindiği gibi evrende öleceğini bilen tek canlı insandır. İnsanoğlu gençken ölüm olgusunu pek aklına getirmez. Yaşı ilerledikçe aklına ölüm korkusu düşer. Ölümden kurtulamayacağını bilmesi kişiyi başka çözümlere yönlendirmiştir. Ölümden sonra ruhun bir başka bedende yaşama dönmesi, insanlar için bir teselli kaynağı olmaktadır.

Reenkarnasyon fikrinin ortaya çıkmasının ikinci nedeni ise, bu dünyada yaşadıkları sıkıntı ve adaletsizliklerin baskısı altında ezilen insanların gene doğumda daha iyi koşullarda dünyaya gelme şansının olmasıdır.

¹⁴⁹ Adnan Bülent Baloğlu, 2001, s. 12.

Reenkarnasyon kavramı Hint inançlarında “ Samasāra” terimi ile ifade edilmektedir. Hint inançları ve kast sisteminin temelini oluşturan Samasāra fikrinin ilk olarak Upanishadlarda yer aldığı ileri sürülmektedir.¹⁵⁰ Profesör Doktor İnci Macun, “Rig Veda döneminden bu yana insan ve hayvan ruhlarının öldükten sonra tekrar dirileceğine inanılmaktadır.” demektedir.¹⁵¹ Her ne olursa olsun Samsāra kavramı Hint inançlarının temelini oluşturan önemli bir olgudur. Samasāra kavramı kast sistemi, karma yasası ve moksha¹⁵² sözcüklerinden ayrı düşünülemez.

Bhagavadgītā’da bu durum şöyle açıklanmaktadır. İnsanın eskiyen elbiselerini atıp yenilerini giymesi gibidir. Hint inancında amaç gene ölüm doğum döngüsüyle pek çok defa dünyaya gelmek ve yaşamak değildir. Çünkü yaşam acı ve ıstırap doludur. Acı ve ıstıraptan kurtulmak Samsāradan kurtulmak anlamına gelmektedir. Bu döngüden kurtulmaya moksha sözcüğüyle ifade edilmektedir. Mokshaya ulaşan ruh artık ölüm doğum döngüsünden tamamen kurtulmuş olur, acı ve ıstıraptan sonsuza dek kurtulur.

Kast sistemine sıkı sıkıya bağlı olan Hint insanının, kastın dayattığı ayrımcılıkla ezilmesine rağmen bu sisteme karşı çıkmamasının nedeni karma yasası ile açıklanabilmektedir.

¹⁵⁰ Adnan Bülent Baloğlu, 2001, s. 12.

¹⁵¹ Profesör Doktor İnci Macun yayımlanmamış lisansüstü ders notları.

¹⁵² Ölüm doğum döngüsünden kurtulmaya Hinduizmde moksha, Buddhizmde ise nirvana denmektedir.

Karma yasası, ölen bir kişinin ruhunun bir sonraki yaşamında hangi bedende hayata döneceğini belirler. Bu yasaya göre kişi kastının görevlerini eksiksiz yerine getirmişse gene doğumda üst bir kastta daha iyi şartlarda dünyaya gelecektir. Bundan dolayı inananlar kastının gereğini eksiksiz yerine getirmekle yükümlüdür.

Hint felsefesinin özünü anlatan, Upanishadların dünyada bilinmesini sağlayan kişi bir Türk hükümdarıdır. Hindistan'da hüküm süren Babür İmparatorluğu¹⁵³ hükümdarı Şah Cihan'ın büyük oğlu Dara-Şükuh Upanishadlardaki "tek tanrı" ve 1657 yılında 50 kadar Upanishad'ı Farsçaya çevirtmiştir. Anquetil Duperron, Farsça çevirilerden yararlanarak Upanishadları Latinceye çevirmiştir. Alman filozof Schopenhauer 1813-14'de bu çevirileri okuyunca onlara hayran kalmıştır. Upanishadlar için, "işte insanoğlu zekasının en yüce eseridir." demiştir. Daha sonraları Max Müller, Duessen, A.E. Gough ve A.B. Keith Upanishadlar ve felsefesi için çalışmalar yapmışlardır.¹⁵⁴ Duessen'e göre; Kant ve Schopenhauer felsefelerinin ilk ışıklarını Upanishadlardan almışlardır.¹⁵⁵

¹⁵³ Babür İmparatorluğu:1526-1857.

¹⁵⁴ Kemal Çağdaş, **Upanishadlar**, Ankara, 1962, s.146.

¹⁵⁵ Kemal Çağdaş, 1962, s. 160.

2.2.4 Destanlar

Hint düşüncesinde destanlar önemli yer tutarlar. Başka kültürlerde edebi eser olarak ele alınan destanlar, Hindistan’da farklı konuma sahiptir. Hint kültüründe “destan” adı verilen külliyat, dini inanç motiflerini içinde barındırmaktadır. Bazı destanlarda tanrılar destanın başkahramanına yardım ederler ya da kahraman rolünü üstlenirler. Hindistan’ın en önemli destanlarının başında Rāmāyaṇa ve Mahābhārata destanları gelmektedir.¹⁵⁶

Aslında destan geleneğinin Veda devirlerine kadar gittiği söylenmektedir. Bir müzik aleti eşliğinde lirik biçimde öykü anlatma geleneği Arilerle birlikte Hindistan topraklarına girmiştir. Yaklaşık M.Ö. 1000 yıllarıyla tarihlendirilen destan geleneği daha sonra gelişmiş; Rāmāyaṇa ve Mahābhārata destanları ortaya çıkmıştır.

Bu destanlarda yazıldıkları döneme ait geçmiş tarihe ışık tutan bilgiler bulunmaktadır. Destanların kimler tarafından ve ne zaman yazıldıkları hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Hint geleneğine göre; Mahābhārata’nın yazarı olarak Vyasa, Rāmāyaṇa’nın yazarı olarak da Vālmiki gösterilir.

¹⁵⁶ Bu destanlar “smṛiti” olarak bilinir.

Destanların ortak özelliği uzun soluklu olmalarıdır. Mahābhārata 220.000 mısradan, Rāmāyaᅇa ise 96.000 mısradan meydana gelmektedir. Hindular bu iki destanı “kutsal metin” olarak kabul ederler.

2.2.4.1 Rāmāyaᅇa Destanı

Rāmāyaᅇa Destanın orijinali çok daha kısadır. Ancak sonradan yapılan eklemelerle 24.000 beyite ulaşmıştır.¹⁵⁷ Yazarının ermiş Valmiki olduğu kabul edilen Rāmāyaᅇa, yaklaşık M.Ö. 5. yüzyıl yıllarda oluşturulmuş; ancak şimdiki formuna bir, iki yüzyıl sonra ulaşmıştır.¹⁵⁸

Rāmāyaᅇa'nın öyküsü, Rāma'nın üvey annesinin oyunuyla ülkesinden ayrılmasıyla başlar. Rāma sürgüne giderken karısı Sītā, eşini yalnız bırakmaz ona eşlik eder. Sītā'nın bu davranışı ideal Hint kadını motifini gösterir.

¹⁵⁷ Ömer Hilmi Budda, 1935, 151.

¹⁵⁸ John Dowson, 1953, s. 261.

Rāma, eşi Sītā ve küçük kardeşi Lakshmaņa ile ormanda yaşarken hayatını sade bir şekilde sürdürür. Olayların gelişiminde Rāma'nın karısı Sītā, Rāvaņa tarafından kaçırlır. Öykünün devamında Rāma'nın eşi Sītā'yı kurtarması konu edilir. Rāma'nın verdiği mücadelede Hanuman¹⁵⁹ ona yardım eder.¹⁶⁰ Büyük zorlukların üstesinden gelen Rāma sonunda ülkesine döner ve hakkı olan tahta oturur. Öykünün sonunda adalet yerini bulur.

Destanın kahramanı Rāma ideal bir Hindu'nun sahip olması gereken tüm özelliklere sahip bir kahramandır. Rāma, hayırlı bir oğul, sadık bir eş, cesur bir savaşçıdır. Destanda Rāma, Vishņu'nun bir avatarası olarak ele alınır.

¹⁵⁹ Hanuman bazı metinlerde maymunların hükümdarı olarak gösterilmektedir. Ancak maymunların hükümdarı "Sugriva"dır.

¹⁶⁰ Walter Ruben, Hint Epopelerine Dair, Ankara, 1945, s.154.

2.2.4.2 Mahābhārata Destanı

Ömer Hilmi Budda Mahābhārata Destanı için; “Bharata oğullarının mücadelesine dair büyük destan” ifadesini kullanmaktadır.¹⁶¹ Dowson, ise “Bharataların büyük savaşı” olarak ifade etmektedir.¹⁶² Destanın yazarı olarak ermiş Vyasa olarak gösterilmektedir. Destanın konusu kısaca şöyledir: Ay sülalesinden gelen Hastinapura hükümdarı Pandu, Himālayalarda avlanırken ölür. Yerine gözleri görmeyen olan ağabeyi Dhritarashtra tahta geçer. Bu hükümdarın çocukları Kauravalar ile yeğenleri Pāṇḍavalar arasında iktidar kavgası başlar. Kauravaların ağabeyi Duryodhana tarafından Pāṇḍavalar ormana sürgün edilir. Pāṇḍavalar bir süre sonra Pañçala hükümdarının kızı Draupadi ile evlenirler. Bu evlilikten sonra güçlenen Pāṇḍavalar, mirastan bir miktar pay alarak İndraprastha’ya¹⁶³ yerleşirler. Duryodhana ile Pāṇḍavaların ağabeyi Yudhishtira’yı zar oynuna davet eder ve yener. Her şeylerini kaybeden Pāṇḍavalar ormana sığınır. Cezaları bitince mirastan paylarını isterler. Kauravalar bu isteği reddince aralarında savaş başlar. Bu savaşlarda Pāṇḍava kardeşlerinden biri olan Arcuna ok atmakta çok ustadır. Savaşı Pāṇḍavalar kazanır ve tüm Kauravaları öldürürler. Hastinapura’ya yerleşen Pāṇḍavalar mutlu bir hayat sürerler.

¹⁶¹ Ömer Hilmi Budda, 1935, s.147.

¹⁶² John Dowson, 1953, s.183.

¹⁶³ Bugünkü Delhi’nin 57 km. kuzey doğusunda yer alır.

Mahābhārata içindeki tekrarlar ve çelişkiler bu destanın uzun bir zaman dilimi içinde yazılmış olduğu kanısını uyandırmaktadır. Hopkins'e göre; Mahābhārata M.Ö. 400-M.S. 400 tarihleri arasında meydana getirilmiştir.¹⁶⁴

Veda döneminin önemli tanrıları Mahābhārata Destanı'nda eski güçlerini kaybetmişlerdir. Mahābhārata'da geçen mücadelede Brahmānlar ile savaşçı sınıf arasındaki mücadele üstü kapalı olatak anlatılmış ve bu savaşlarda Brahmānlar üstün gösterilmiştir.

Bu destanın sonuna konulan Harivaṃṣa¹⁶⁵ adlı destan, Vishṇu'nun soyunu anlatır. Üç bölümden oluşan Harivaṃṣa'nın birinci bölümünden Vishṇu'nun Kṛishṇa olarak bedenlenmesi anlatılır. İkinci bölümde Kṛishṇa'nın doğumdan ölümüne yaşadıkları anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde ise dünyanın geleceği ile ilgili yorumlar yer alır.

¹⁶⁴ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 149 (E. W. Hopkins, The Great Epic of India, s. 398.)

¹⁶⁵ Hari, tanrı Vishnu'nun adlarından biridir. Vamṣa soy demektir.

2.2.4.2.1 Bhagavadgītā

Mahābhārata Destanı'nın bir bölümü olan Bhagavadgītā, 700 beyitten oluşmaktadır.¹⁶⁶ M.Ö. 300-100 tarihleri arasında yazıldığı tahmin edilmektedir.

Bhagavadgītā'da tanrı Vishṇu'nun insan şekline girerek yeryüzüne indiği ve Kṛishṇa adı altında savaflara katıldığı anlatılmaktadır. Kṛishṇa, Paṇḍularla Kurular arasında yapılan savaflarda, Paṇḍu kardeşlerden Arcuna'nın arabacısı olarak görev alır. Bhagavadgītā'da Kṛishṇa ile Arcuna arasında konuşmalar eserin içeriğini oluşturmaktadır. Kṛishṇa yeryüzündeki kötülükleri yok etmek için yeryüzüne inen tanrı Vishṇu'nun sekizinci avatārasıdır. Kṛishṇa, Arcuna'ya yardım eder, ona öğüt ve bilgiler verir.

Bhagavadgītā'nın Türkçe karşılığı "tanrının şarkısı" anlamına gelmektedir. Ancak Kemal Çağdaş, "tanrının öğüdü" olarak çevirmeyi uygun bulduğunu ifade etmektedir. Sanskrit dilinde yazılmış olan Bhagavadgītā'nın dilinin sade ve anlaşılır olması nedeniyle okunması ve anlaşılması kolay bir kitaptır. Bhagavadgītā Hint düşünce yapısını anlatan önemli eserlerden biridir; tanrı, evren ve kişisel ruh konularını irdeler.

¹⁶⁶ Mahābhārata Destanı 100.000 beyitten oluşmaktadır.

2.3 Cainizm ve Buddhizm Dönemi

Brahmanlara duyulan tepki sonunda pek çok alim¹⁶⁷ inzivaya çekilerek dünyevi isteklerden uzakta, din tartışmaları yapmışlar ve öğrenci yetiştirmeye çaba harcamışlardır. Yapılan dini tartışmaların özü “kurtuluş” için yeni çıkış yolları aRāmaktır. Bu tartışmalar sonunda “altı felsefe sistemi” meydana gelmiştir.¹⁶⁸

Hint kültürünü araştıranlar genellikle Hint felsefesini Hint inançlarıyla birlikte yorumlamaya çalışmalar ve Hint felsefesini bu karmaşadan soyutlayamamışlardır. Bunun nedeni, Hindistan’da din ve felsefenin bir bütün olarak gelişmesidir. Hint inançları ile ilgili bir felsefe oluşmuştur. Ancak bu felsefe inançlarda bağımsız hale gelememiştir.

¹⁶⁷ Bu alimler, büyük olasılıkla din eğitimi almış kişiler olmalıdır.

¹⁶⁸Shaddarşana (altı felsefe sistemi): Samkkhya-Yoga, Nyaya-Vaişeshika, Mimansa-Vedanta’dır.

Kemal Çağdaş'a göre; Hint felsefesine göre yaşamın bir anlamı ve bir amacı vardır. Bu amaca ulaşabilmek için önce hayatın anlamını kavramak gerekir. Hayatı anlayabilmeyi felsefe öğretir. Yani felsefe amaca ulaşmak için gerekli gerçeği gösteren yoldur. İnsanın amacına ulaşmaktaki engel bilgisizliktir. Bilgiden yoksun kişi (ruh), görünen dünya ile gerçek dünyayı birbirinden ayıramaz. Felsefe ruhu eğiterek kişinin bilgisizliğine son verir. Onun kurtuluşa (moksha) ulaşmak için bilmesi gerekenleri öğretir. Bu duruma göre felsefe, sadece bilgiye ulaşmanın anahtarı değil aynı zamanda kurtuluşa giden yoldur.¹⁶⁹

Gerçeği arayan kişinin önce bunu istemesi ve hayatın dört evresini(çaturaşrama)¹⁷⁰ yaşaması gerekir. Kişi hayatı bu evrelerde yaşarken, dikkat etmesi gereken ilkeler vardır. Bunlar; “dharma”, “artha”, “kama” ve “moksha” dır.

¹⁶⁹ Kemal Çağdaş, 1974, s. 34-37.

¹⁷⁰ (1) Brahmaçarya -öğrencilik dönemi-, (2) Grhastha –insanın 25-49 yaş arasında yaptığı tüm işler: çalışmak, kazanmak, aile kurmak, çocuk sahibi olmak gibi, (3) Vanaprastha –iş gücü yavaş yavaş bırakarak sık sık inzivaya çekilmek-, (4) Sanyasa – dünyadan elini ayağını çekmek, ruhunu temizlemek ve öbür dünya için hazırlık yapmak-.

Dharma, doğanın akışına uygun yaşamaktır. Dünyevi isteklerle manevi istekler arasında denge kurabilmektir. Kişinin dini gerekleri yerine getirmesi ve dürüst olması gerekir. Artha, insanın dünyevi isteklerin meşru yollardan elde edilmesi gerektiğini idrak etmesidir. Kama, zevk ve sevginin belli kurallar içinde yaşanmasıdır. Kişi geçici zevklere kanmamalı, gerçek dünyayı unutmamalıdır. Moksha ya da Nirvana, ruhlarını dünyevi zevk ve isteklerden kurtaran kişilerin ulaştıkları noktadır. Buraya ulaşanlar yalancı dünyaya tekrar gelmekten kurtulurlar. Bütün bunların olabilmesi için kişinin “doğru bilgi”ye ulaşmaları gerekir.

Veda metinlerini “doğru bilgi” veren kaynaklar olarak kabul eden ekollere “astika”, yani (Veda metinlerine) “inanırlar” denmektedir. Çarvaka¹⁷¹, Cainizm ve Buddhizm ekolleri ise aksine Veda metinlerini doğru bilgi olarak kabul etmezler. Bunlara da “nastika” yani (Veda metinlerine) “inanmayanlar” denmiştir. Çarvaka ekollerinden ikisi öne çıkmıştır; Cainizm ve Buddhizm.¹⁷²

¹⁷¹ Çarvaka: Eski Hint materyalistlerin benimsedikleri sistemdir.

¹⁷² Kemal Çağdaş, 1974, s. 36

2.3.1 Cainizm:

Cainizm, Brahmān sınıfının sınırsız gücüne ayrıntılı kurban törenlerine, kast sistemine ve Veda metinlerinin tek gerçek bilgi kaynağı olduğu görüşüne karşı başlatılan hareketten doğmuştur. Cainizm'in kurucusu Kshatriya sınıfına mensup Mahavira'dır.¹⁷³ Mahavira, uzun süren çile hayatından sonra bilgisizliğini yenmiş ve "cina"¹⁷⁴ olmuştur. Cainizm öğretisini benimseyenlere "cayna" denir. Günümüzde Hindistan'da yaklaşık 4 milyon cayna bulunmaktadır. Mahavira, cina olduktan sonra 30 yıl öğretisini yaymaya çalışmıştır. Cainizm tanrısız bir din olarak bilinmektedir. Ancak cayna tapınaklarında hocalarının heykelleri bulunmaktadır. Cainizm inanları hiçbir canlıya zarar vermezler ve her canlıya merhametle yaklaşır. Toprakta yaşayan canlılara zarar vermemek için tarım yapmazlar. Genellikle ticaret ve kuyumculukla geçinirler. Bu nedenle caynalar Hindistan'ın zenginleri arasındadır.

Cainizme mensup din adamları hiçbir canlıya zarar vermemek için geceleri ay ışığında, beyaz elbise giyer, ağızlarını bir bezle örter ve ellerindeki süpürge ile önlerini süpürerek yürürler. Bazı din adamları ise bilmeden de olsa herhangi bir böceğe zarar verme korkusuyla hiç elbise giymezler. Beyaz elbise giyenler Şvetambara, hiçbir şey giymeyenler ise Digambara mezhebine aittirler.

¹⁷³ M.Ö. 599-529.

¹⁷⁴ Cina, bilgisizliği yenen anlamında "muzaffer", "yenen" olarak çevrilebilir.

Mahavira öğretisinin özünü oluşturan üç kural şunlardır: Doğru inanç, doğru bilgi, doğru yaşam. Bu üç kural, üç mücevher anlamına gelen “triratna”dır.

Cainizmin öğretileriyle büyük benzerlikler gösteren Samkhya felsefesinde madde (prakrti) ve ruh (puruşa) olmak üzere iki temel ögesi vardır. Bu iki temel öge evreni oluşturur. Cainizm’de de kabul edildiği gibi, her bireyin ayrı bir ruhu (puruşa) vardır.

2.3.2 Buddhizm:

Buddhizmin kurucusu Gautama Siddharta’dır¹⁷⁵. O da Cainizmin kurucusu Mahavira gibi, Brahmān sınıfının sonsuz gücüne tepki olarak kurtuluşu arama çabasına girmiştir. Buddha’nın yaşamı ve öğretisi ile ilgili olarak yaşadığı dönemden kalan yazılı bir belge bulunmaktadır. Onunla ilgili bilinenler, kendisinden sonraki dönemlerde yaşamış insanların, nesilden nesile birbirlerine aktardıkları bilgilerden oluşmaktadır. Bu bilgiler ancak yüzyıllar sonra kaleme alınmıştır. Buddhizmle ilgili metinlerin ilk kez M.Ö. 80 yılında, Pali dilinde kaleme alındığı söylenmektedir.¹⁷⁶ Önceleri bu metinler ezberlenmekte ve ağızdan ağza gelecek nesillere aktarılıyordu.

¹⁷⁵ Kesin olmamakla birlikte genel olarak kabul edilen tarih: M.Ö. 560-480.

¹⁷⁶ Ruben Walter, **Eski Metinlere Göre Budizm**, İstanbul, 1995, s.26.

Buddha'nın yaşam öyküsü, bilinmezlerle doludur. Zamanla o kadar çok şeyler yazılmıştır ki neyin doğru, neyin yanlış olduğunu ayırt etmek imkansız hale gelmiştir. Hinduizm'in temel kitaplarından biri olan Mahābhārata'da bunu açık olarak görebilmekteyiz. Mahābhārata destanının kahramanı, insan biçiminde dünyaya gelmiş tanrı olan Vishnu ya da Şiva'dır. Bir başka deyişle, Kṛiṣṇa'dır. Mahābhārata'da adı geçen kimdir? Vishnu mu, Şiva mı, Kṛiṣṇa mı yoksa Buddha mı? Rāmāyaṇa destanında, insan olarak dünyaya gelmiş bir tanrı olan Rāma'nın öyküsü anlatılır. Rāma'nın öyküsü de Buddha ile karıştırılmaktadır.¹⁷⁷

Buddhist kaynaklara göre babası Sakya Krallığı'nın yöneticisidir.¹⁷⁸ Annesi ise kraliçe Maya'dır. Buddha'nın asıl adı Pali dilinde Siddhatta, aile adı ise Gotama'dır. Sanskrit dilinde ise bu ismin söylenişi Siddhartha Gautama'dır. Siddhartha, prenses Yaśadhara ile evlenmiştir. Halkın çektiği sıkıntılardan habersiz, sarayda rahat bir yaşam sürmüştür.

¹⁷⁷ Walter Ruben, **Buddhizm Tarihi**, Ankara, 1947, s. 50.

¹⁷⁸ Sakya Krallığı bugün Nepal sınırları içinde kalmaktadır.

Bir gün gördükleri Siddhartha'yı derinden etkiler. Önce çok yaşlı bir adam, ardından da hastalıktan bitkin düşmüş birini görür. Daha sonra da yakılmak üzere götürülen bir ölü ve bir dilenci¹⁷⁹ görür. Anlık mutlulukların yaşamdaki acıları dindiremeyeceğini anlayan Siddhartha, sahip olduğu her şeyi bırakıp, bir "rishi"¹⁸⁰ gibi yaşamayı seçer ve sarayı terk eder.

Bir süre ormanlarda dolaşır, çilecilere katılır. Daha sonra Alara Kalama'nın öğrencisi olur, yoga felsefesini ve Atmanı öğrenmiştir. Alara Kalama, ruh bedenden ayrılıp özgürlüğe kavuşunca, insanın ancak o zaman dünyevi isteklerden arınıp gerçek kurtuluşa ulaşacağını söylemiştir. Siddhartha ise aradığı kurtuluşun bu olmadığını düşünmüştür. Çünkü ruhun hangi durumda olursa olsun gene doğum döngüsünden kurtulamayacağını, insanın ruha bağımlılığından da kurtulması gerektiğini düşünmüştür.

Siddhartha kurtuluşu ararken, Şeytan Mara¹⁸¹ bile onu yolundan döndürememiştir. Fakat onu yolundan çevirmeyi başaramamıştır. Sebat eden Siddhartha sonunda aydınlanır ve Nirvana'ya erişir.

¹⁷⁹ Dilenci sözcüğü, "ermiş kişi" anlamında kullanılmıştır. Dilenci, sadece yemek dilenen kişidir.

¹⁸⁰ Rishi sözcüğünü, "çilekeş", "derviş", "aziz", "ermiş" vb. çevirebiliriz.

¹⁸¹ Mara Hint mitolojisinde aşk ve ölüm tanrısıdır. Buddhist inancına göre Mara, tüm varlıkların kurtuluşunu engelleyen şeytanın simgelemektedir. Tanrı Mara'yı dünyadaki kötülüklerin ve ıstırapların nedeni olarak değil, kışkırtıcısı olarak değerlendirmek mümkündür.

Bundan sonra Buddha, sınıf farkı gözetmeksizin zengin, fakir ayırmadan herkese öğretisini yaymaya çalışmıştır. O güne kadar sadece üst sınıfların ulaşabileceği dini öğretileri, herkes öğrenmeye başlamıştır. Buddha'nın seksen yaşında Uttar Pradeş bölgesinde öldüğü ileri sürülmektedir.¹⁸²

Kshatriya¹⁸³ kastına mensup olan Buddha; "Orta Yol" yani "Madhya Pahta" denilen yolu kendine hedef olarak belirlemiştir. Bu öğretisi, tanrının var olup olmadığını sorgulayan değil, aşırılıklardan kaçınılmasını söyleyen bir yoldur.¹⁸⁴ -

Buddha, fizikötesi kavramlarla¹⁸⁵ uğraşmaktan çok, gerçek dünya ile ilgileniyor, insanları acı ve ıstıraptan¹⁸⁶ kurtarmanın yollarını arıyordu. Bunun için de o dönemde Hindistan'da hekimlik biliminin kullandığı mantık düzeninden yararlanıyordu. Hekim önce hastalığın tanısını yapar, sonra hastalığı doğuran nedenleri araştırır; üçüncü olarak hastalığa neden olan etkenin ortadan kaldırılması ve hastanın iyileştirilmesi yollarını arar; dördüncü olarak da hastayı iyileştirmek için gerekli ilaçları verir ve neler yapması gerektiğini anlatır.¹⁸⁷

¹⁸² Ruben, Walter, 1947, s. 10.

¹⁸³ Savaşçı kastına mensuptur.

¹⁸⁴ Konfüçyüs felsefesinde de "aşırılıktan kaçınma" ilkesi bulunmaktadır. (Zhong Yong)

¹⁸⁵ Tanrı, dünyanın yaratılması, reenkarnasyon ve benzeri olaylar.

¹⁸⁶ Dukkha

¹⁸⁷ Walter Ruben, 1947, s. 83.

Buddha da aynı yöntemi izlemiştir. Yaşamda ıstırap vardır, ıstırapın bir nedeni vardır; bu neden yok edilirse ıstırap da yok edilmiş olur. Bu nedeni de yok etmeyi sağlayan bir yol, bir yöntem vardır. Buddha'nın bütün öğretisi işte bu dört yüce gerçek çerçevesinde özetlenebilir. Buddha, ıstırapa sanki bir hastalık gibi bakıyor ve bu hastalıktan korunma ve kurtulma yollarını gösteriyordu. Buddha'nın öğretisinin varlık nedeni işte bu soruna çözüm aramak, çözüm bulmaktı.

Buddha'ya göre; insanlar bu dünyadaki eylemlerinin acı veren sonuçlarına katlanıyorlardı. Böylece dünya ıstırapların çekildiği yer oluyordu. Bu ıstıraptan kurtulmanın yolu ne idi?

Buddha'ya göre insana sürekli acı veren, öncesiz ve sonrasız bir ölüm-doğum döngüsü¹⁸⁸dür. Evrenin değişmez yasası, “Nedensellik Zincir (Karma Yasası)”dır. Buddha; tanrıların ve kurban törenlerini yöneten kişilerin gereksizliğini, onların bu dünyadaki acıyı durdurmaya güçlerinin yetemeyeceğini söylüyordu.

Buddha'nın düşüncesine göre; bu ıstırap çıkmazından kurtulmanın tek yolu bilgisizliği (avidya) ortadan kaldırmaktır. Kişi bilgiyle gerçeği kavrayabilir; nedensellik zincirini kırarak nirvanaya ulaşmanın yolunu bulabilir.

¹⁸⁸ Samsara

Buddha öğretisinin tek amacı, insanlara “nirvana”ya giden yolu göstermektir. Buddha öğretisindeki ilkeler, ölümden sonra değil, yaşarken yerine getirilmesi gereken uygulamalardır.

Nirvana'nın sözcük anlamı; “yok olmak” ya da “ateşin sönmesi”dir. İstek ve tutkular insanı yaşamdan yaşama sürükleyen, acılar içinde kıvrandıran ateşe benzer. Nirvana'ya ulaşmak ise, bu ateşin sönmesidir. İnsan ruhunun huzura ermesidir.

İstıraptan kurtulup aydınlanmak, nirvana'ya erişmek için nelerin yapılması, neler yapılmaması gerektiğini, anlatan ilkelere “Yüce Yol” denmektedir. İzlenmesi gereken “Yüce Yol”, sekiz basamaktan oluşmaktadır.¹⁸⁹ Buddha, kendisi de bu yoldan giderek aydınlanmış, nirvana'ya ulaşmıştır. Bizzat denemiş ve sonuçlarını görmüş olduğu yöntemi tüm insanlar için bir kurtuluş yolu olarak önermektedir.

Sekiz basamaklı yüce yolun son dört basamağı davranış, Buddhizm'in ahlak yasası olarak adlandırılır. Bu basamklardan “doğru söz” ilkesi Buddhizm'in “ahlak yasası” diye bilenen beş kuralını içermektedir:

¹⁸⁹ Bu sekiz yolun basamakları şunlardır: gerçek bilgi, dürüst niyet, doğru söz, dürüst hareket, dürüst kazanç, dürüst çaba, doğru fikir, doğru davranış.

- (1) Canlı olan hiçbir yaratığın canına kıymamak
- (2) Yalan söylememek
- (3) Başkasının kadınına el sürmemek
- (4) Kendisine verilmeyen şeyi almamak (hırsızlık yapmamak)
- (5) Sarhoş edici şeyleri içmemek

2.3.2.1 Buddhizm'in Bölünüşü

Buddhizm; en gelişmiş çağını M.Ö. 272 ile 231 yılları arasında hüküm sürmüş imparator Aşoka zamanında yaşamıştır. Aşoka; Buddhizm'i halka anlatmak ve aşılacak için pek çok taş yazıtlar yaptırmış ve Hindistan'ın önemli yollarına bu sütunları diktirmiştir. Üzerine Buddhizm'e ait metinler olan bu yazıtlar, Buddhizm hakkındaki bazı bilgilerin daha sonraki nesillere aktarılmasında önem kazanmışlardır.

Buddhizm'i yaymak için yoğun çaba göstermiş olan Aşoka, Hindistan'ın her yerine, Gandhara, Bakteria, Birmanya ve Seylan'a misyonerler göndermiş ve böylece Buddhizm güneyde Malezya, Seylan ve Endonezya; kuzeyde Tibet, Nepal ve Çin'e kadar yayılma olanağı bulmuştur.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Walter Ruben, **Eski Metinlere Göre Budizm**, İstanbul, 2004, s. 11.

Buddhist öğretisi hakkındaki görüş ayrılıkları henüz Buddha'nın yaşamı sırasında ortaya çıkmaya başlamıştır. Buddha'nın ölümünden sonra bu görüş ayrılıkları daha da belirgin hale gelmiştir. Buddhist öğretisinin dağılmasını önlemek ve aradaki farklılıkları gidermek amacıyla üç kez toplanıldığı kaynaklarda yer almaktadır.¹⁹¹

Buddha'nın ölümünden sonra ilk kurul Racagriha'da toplanmıştır. İkinci kurul ise Buddha'nın ölümünden sonra yaklaşık yüz yıl kadar sonra toplanmıştır. M.Ö. 367 yılında, Vaişali'de toplanan kurulun amacı, görüş ayrılıkları gidermek ve uzlaşmayı sağlamaktır. Bu toplantıda uzlaşma sağlanamadığı gibi, bölünmeler daha da netleşti. Bazıları manastır kurallarına bağlıydılar. Bazıları ise daha fazla özgürlükten yanaydılar. Böylece Budizm üç ana gruba ayrılmış oluyordu:

1. Mahayana (Büyük Araç)
2. Hinayana (Küçük Araç)
3. Vacrayana (Sert Araç ya da Elmas Araç)

Mahayana Buddhizmi, tüm toplumun aydınlanmasından yanadır.

¹⁹¹ Walter Ruben, 2004, s.10.

Hinayana Buddhizmi, kişinin kurtuluşunu temel almıştır. Katı kurallara bağlı bir manastır yaşamından yanadır. Vacrayana Buddhizm'i ise herkesin uygulayamayacağı, disiplin ve serbestliği bir arada içeren bir tarikattır. Üçüncü kurulun ise imparator Aşoka zamanında M.Ö. 242 yılında Pataliputra'da toplandığı söylenmektedir. Bu toplantıdan, "Üç Sepet" "Tripitaka" adıyla bilinen ünlü derleme çıkmıştır.

Bu derlemeye, Üç Sepet denmesinin nedeni, metinlerin üç kümede toplanmış olmasıdır. Birinci sepet "kuralar (vinaya pitaka)", ikinci sepet "sutta pitaka" derlemesidir. Bu derleme içinde yer alan başlıca sutralar şunlardır: Digha Nikaya, Macchima Nikaya, Samyuha Nikaya, Anguttara Nikaya ve Khuddaka Nikaya. Üçüncü sepetin adı "abhidharma pitaka"dır. Bu sepette de sutralar yer almaktadır. Ancak, anlatımları daha kuru ve daha kapalıdır. Bu nedenle çok önem verilmez.

Dördüncü kurul, imparator Kanişka zamanında toplanmıştır. Bu kurulda, Mahayana'nın ayrılmasıyla büyük bir bölünme daha yaşanmıştır ve Buddhizm ikiye bölünmüştür.

2.4 Hinduizm Dönemi

Hinduizm sözcüğünün tanım ve içeriği konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bazı tanımlamalara yer vermenin yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

“Hindu, ‘ölüsünü yakdıran bir kimsedir’ diye tarif edilmek istenmiştir.”
“Dekkan’da bazı Hindu münzevileri, ölülerini, bu tarifi tam zıddı olmak üzere, daima gömektirler.”

“Bir Hindu: ‘İbadetini Brahmānlar vasıtasıyla yapan’ denmiştir. Fakat Pecap’da bütün Sih köylüleri hatta caynalar bile, komşuları Hindular gibi, Brahmānlara hürmet ederler; ibadetlerini de onlar vasıtasıyla ederler.”¹⁹²

Budda’nın vermiş olduğu örnekler Hinduizm ve uygulamaları konusunda bir birlik olmadığını göstermektedir. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, tezin girişinde değindiğimiz gibi Hindistan’daki inançlar birbiri içine girmiş durumdadır. İnançlar ve tanrılar birbirinden bağımsız ama bir bütün içinde birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

¹⁹² Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 136.

Hinduizme inanan ve kendisine “Hindu” denilen kişilerin inançları, mensup oldukları mezhep ve yaşam biçimleri birbirinden o kadar farklıdır ki hepsini tek bir tanım altında toplama mümkün değildir.

Monier Williams’e göre; Hindistan’daki teizm (tanrıçılık), panteizm (tüm tanrıçılık) ve politeizmin (çok tanrıçılık) birbiri ile iç içe geçmiş durumdadır.¹⁹³ Hinduizm, Brahmānizm’deki tanrıçılığın sade formundan çok daha karmaşık ve kapsamlı halidir.¹⁹⁴

Bir Hintli Hinduizmi şöyle tanımlamaktadır: “ Bir Hindu, Hinduizme inanan ana-babadan doğan Hinduizm kurallarına göre evlenen, tanrıya inanan, ineğe saygı gösteren ve ölüsünü yakan kimsedir.”¹⁹⁵

Hindoloji Profesörü İnci Macun bu konuda şöyle demektedir: “Hinduizmin tanımını yapmak oldukça zordur. Tıpkı ne zaman dikildiği belli olmayan büyük bir ağaca benzer.”

¹⁹³ Monier William, **Brahmanism and Hinduism**, London, 1884, s. 54.

¹⁹⁴ Monier William, 1884, s. 57.

¹⁹⁵ Ömer Hilmi Buddha, 1935, s. 138.

Hindu kelimesinin “İndus” ya da “Sindhu” kelimesinden gelmiş olduğu kabul edilmektedir. Persler, önceleri “Sindhu” diye adlandırılan İndus Irmağı’na “Hindu” demişlerdir. Bu bölgeye Hindustan, bölge insanına da Hindu demişlerdir.¹⁹⁶ Batılı araştırmacılar ise bu bölge insanının inancını tanımlamak için “Hindu” sözcüğünü kullanmayı tercih etmişlerdir.

Hindular ise inançlarını ifade ederken “sanatana dharma” ya “arya dharma” terimini kullanmışlardır. Bu terim “ezeli ebedi din” yani “başı ve sonu olmayan din” anlamını ifade etmektedir.

M.Ö. I. yüzyıl ile M.S. IV. yüzyıla kadar olan dönemde Hinduizm ile ilgili herhangi bir kitabe veya heykele rastlanmamıştır. IV. yüzyılın ilk yarısında Gupta Hanedanlığı II. Çandragupta ve Skandagupta hükümdarları paraların üzerine Parāmabhagavātas ibaresini yazdırmışlardır. M.S. 456 ise Parnadatta’nın oğlu Çakrapalita tarafından bir Vishnu tapınağı inşa ettirilmiştir. Tapınaktaki tasvirler Vishnu’nun cüce tecessütünü göstermektedir.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Monier Williams, 1877, s. 1.

¹⁹⁷ İnci Macun, Yayınlanmamış doktora tezi, 1973.

Bu dönemde eski metinlere dayanan yeni anlatımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu metinlere “Puarāṇa”lar denmektedir.

2.4.1 Purāṇalar

Eski Veda metinlerinin yeni bakış açısıyla oluşturulmuş metinlere “Purāṇa” adı verilmektedir. Purāṇa, “eski” anlamına gelir¹⁹⁸ ve eski dönemleri konu edinir. Purāṇaların temel konusunu; yaratılış (sarga), yeniden yaratılış (Pratisarga), tanrıların ve kahramanların soy kütükleri (vamşa), insanoğlunun ataları olan Manu Devirleri (manvantra), hanedanlık tarihleri (vamşanuçarita) oluşturur.

Hindular Purāṇaların çok eski metinler olduğuna ve Vyāsa¹⁹⁹ tarafından yazıldığına inanırlar. Purāṇalar özellikle Vishṇu ve Şiva’yı öven anlatıma sahiptir. Purāṇalar, Vishṇu ve Şiva’nın ön plana çıkmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu metinlerin en büyük özelliği halkın anlayacağı bir dille yazılmış olmasıdır. Bu nedenle Hindular arasında çok sevilen metinlerdir.

On sekiz Purāṇa vardır. Ayrıca bunlara ek olarak, “Upa Purāṇalar” adı verilen metinler bulunmaktadır.

¹⁹⁸ Bundan dolayı “eski gelenek” olarak adlandırılmaktadır.

¹⁹⁹ Vyāsa’nın Vedaları ve Mahabharata Destanı’nı düzenlediği ve Vedanta felsefesinin kurucusu olduğu kabul edilmektedir. (Monier William, 1877, s. 116.)

18 Purāṇa şunlardır: Vişnu Purāna, Matsya Purāna, Brahmā Purāna, Narada Purāna, Kurma Purāna, Brahmānda Purāna, BhagaVāta Purāna, Linga Purāna, Brahmāviatra Purāna, Garuda Purāna, Şiva Purāna, Mārkandeya Purāna, Varāha Purāna, Skanda Purāna, Bhavishya Purāna, Padma Purāna, Agni Purāna²⁰⁰, Vāmana Purāna.

Purāṇalar'ın tarihi hakkında kesin bilgi vermek neredeyse imkansızdır. Ancak en eski Purāna olarak kabul edilen Agni Purāna, M.S. 6. yy. olarak tarihlendirilmektedir.²⁰¹

²⁰⁰ “Agni Purāṇa” adının yerine genellikle “Vāyu Purāṇa” kullanılmaktadır. (Monier Williams, 1877, s. 118.)

²⁰¹ Monier Williams, 1877, s. 116.

2.4.2 Hinduizmde Tanrı Üçlemesi: Brahmā, Vishṇu, Şiva; Tanrıçalar ve Gaṇeşa

Brahmanizme karşı doğan tepkilerden sonra Cainizm, Buddhizm gibi öğretiler ortaya çıkar ve Brahmanların gücü azalır, kurban törenleri karmaşadan kurtulur. Vedalarda ikinci planda olan tanrılar önem kazanmaya başlar. Çok sayıdaki tanrı içinde “tek tanrıcılık” belirmeye başlar. Politeizm ve monoteizm tartışması bu dönemde başlar. Tek bir tanrı “yaratma”, “koruma” ve “yok etme” işlerini birden üstlenir. Ancak bu görevlerini farklı kimliklere bürünerek yerine getirir. Bunun sonucunda tek tanrı Brahmā, Vishṇu ve Şiva olarak ortaya çıkmaktadır. Bu üçleme, bir gövde üzerinde üç baş konularak tasvir edilir. Bu tanrı üçlemesine “trimurti” adı verilmektedir. Trimurti sözcüğü; “üçlü idol”, “üç tanrı”, “üç figür”, vb. biçiminde açıklanabilir. Trimurti sözcüğü Hinduizmle özdeşleşen bir tanımdır. Veda döneminde ise bu tanrı üçlemesinin bir benzerini görmekteyiz. Bu üçlemede yer alan tanrılar; Agni (ateş), Vāyu (rüzgar) ve Sūrya (güneş)’dir.

Genellikle ortada Brahmā, sağda Vishṇu, solda Şiva yer alır. Brahmā tanrının “yaratıcı” gücünü, Vishṇu “koruyucu” gücünü ve Şiva da “yok edici” gücünü ifade eder. Bu tanrı birliği “a”, “u” ve “m” harfleriyle ifade edilir ve “om” biçiminde seslendirilir. Om hecesi Hinduların kutsal hecesidir. Hindular her işe kutsal heceyle başlarlar.

Hinduizmde Veda dönemi tanrıları eski önemlerini kaybetmişlerdir. Hinduizm inancının kabullendiği Veda tanrıları bile eski önemlerinden çok uzaktadırlar. Veda döneminin gök tanrısı Varuᅇa önemini yitiren tanrıların başında gelir. Artık havayla ilgili küçük bir tanrıdır. Hindistan'ın batı sahillerinde gemicilerin saygı gösterdikleri bir tanrıdır.

Veda döneminin güçlü tanrılarından İndra, artık önemsiz bir tanrıdır. Ölenlerin ruhlarını götürdüğü "zevkler cenneti"nin sahibi durumundadır. Ovalarda yaşayan Hindulara göre, İndra'nın göğü Svarga, kutsal Meru Dağı'nda bulunmaktadır. İndra buradaki sarayın daperilerin danslarını seyrederek zaman geçirmektedir.

Eskinin güçlü ateş tanrısı Agni, kurbanın kokusunu tanrılara götüren önemsiz bir tanrı olmuş ve sadece bir aracı görevi görmektedir.

Veda döneminin güneş tanrısı Sūrya, artık ibadet edilen bir tanrı olmaktan uzaktır. Hinduizmde güneş ve güneşe ait hareketlerden artık Vishṇu sorumludur. Bunlardan başka Veda döneminin önemli tanrıları olan Mitra, Ushas, Aşvinler, Vāyu, Marutlar, Pūshan vb. tanrılar tamamen silinmişler, Hinduizm inancında sadece isim olarak kalmışlardır.²⁰²

Brāhmaṇalar'da daha belirgin olan Agni, Vāyu ve Surya'dan oluşan tanrı üçlemesi fikri, Hinduizmde trimurti olarak karşımıza çıkmaktadır. Mutlak tanrı Brahma kendini üç şahıs şeklinde göstermektedir.²⁰³ Yaratıcı Brahma, koruyucu Vishṇu ve yok edici Şiva. Bu tanrıların söz konusu özellikleri sık sık birbirinin yerini almaktadır. Monier Williams, tanrı üçlemesi konusuna ünlü Hint şairi Kalidasa'nın bir şiirini örnek olarak vermektedir.

Bu üç bedende tek bir tanrı gösterildi,

Her biri birinci, her biri sonuncu- hiç biri tek başına değil.

Şiva, Vishṇu ve Brahma, bunlardan biri olabilir,

Bu kutsal “üç” arasından her biri birinci, ikinci, üçüncü olabilir.²⁰⁴

²⁰² Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 139-141.

²⁰³ İnci Macun, Yayımlanmamış doktora tezi, 1973.

²⁰⁴ Monier Williams, **Hinduism**, New York, 1877, s. 87.

Bombay’da bulunan Elephanta Mağaraları’nda kayadan yontulmuş ünlü tri murti heykeli bulunmaktadır. Üç görkemli baş tek vücuttan çıkmaktadır. Hindular üçgen sembolünü (tri kona) üçte “tek” olanı sembolize etmek için kullanmaktadır.

2.4.2.1 Tanrı Brahmā ब्रह्मा

Tanrı Brahmā, “tanrı üçlemesi (trimurti)”²⁰⁵ içinde adı ilk anılan, tasvir edilirken de genellikle ortada yer verilen önemli bir tanrıdır. Ancak tanrı Brahmā’ya atfedilen özelliğin soyut bir kavram olması, halkın algılamasında zorluk yaratmıştır. Brahmā ancak din adamları, filozoflar ve kahinler tarafından anlaşılabilmiş bir tanrı olmuştur.

Kanımızca “yaratma” kavramı soyut olduğundan dolayı anlaşılması oldukça güçtür. “Koruyan” Vishṇu, “yok eden” ise Şiva’dır. Korumak ve yok etmek eylemleri insanoğlunun günlük hayatında daha fazla yer tutar ve bu eylemler anlaşılması daha kolay ve somut eylemlerdir. İnsanların Brahmā’ya göre tanrı Vishṇu ve tanrı Şiva’ya daha çok gereksinimleri olmuştur. Günümüzde Hindistan’da Brahmā adına tapınak sayısı oldukça azdır. Buna karşılık Vishṇu ve Şiva adına çok fazla tapınak vardır. Bu gösteriyor ki tanrı Brahmā halk arasında diğer iki tanrı kadar taraftar toplayamamıştır.

²⁰⁵ M.S. 300’lü yıllarda bu kavramın kullanılmaya başlandığı görülmektedir. (Ömer Rıza Doğrul Yeryüzündeki Dinler Tarihi, s. 97-98.)

O, Hint mitolojisinde, dört yöne bakan dört kafalı ve bazen de sakallı olarak tasvir edilen kırmızı renkte bir tanrıdır. Aslında beş kafalı olan Brahmā'nın beşinci kafası saygızca konuştuğu için tanrı Şiva tarafından yakılarak yok edilir. Bu yüzden tanrı Brahmā'ya, "çaturanana" ya da "çaturmukha" yani "dört yüzlü" denir. "Ashtakarna" dendiğinde ise "sekiz kulaklı" anlamına gelir. Dört kolu vardır. Ellerinde bir asa ya da bir kaşık ya da yayı Parivita ya da bir testi ve bir Veda kitabı bulunur. Onun eşi bilgi tanrıçası Sarasvatī'dir. Sarasvatī'ye "Brahmi" de denir. Onun binek hayvanı bir kuğu ya da kazdır. Bundan dolayı kendisine "hansavahana" yani "kuğu binicisi" denir.

Vedalarda ve Brahmānalarda tanrı Brahmā'nın adı geçmez. Ancak bu metinlerde yaratıcı güç olarak "Hiranyagarbha", "Pracapati" gibi isimler geçer. Ancak "Şatapatha Brahmāna"da bir bölümde şöyle demektedir: "O (Brahma²⁰⁶) tanrıları yarattı. Tanrıları yarattıktan sonra, Onları şu dünyalara yerleştirdi: yeryüzüne Agni'yi, atmosfere Vāyu'yu, gökyüzüne de Sūrya'yı yerleştirdi."²⁰⁷

²⁰⁶ Bu metinde Brahma sözcüğü, ismin nötr halinde kullanılmıştır.

²⁰⁷ John Dowson, 1953, s. 56-57.

Brahmā Purāṇa, 18 Purāṇa içinde ilk Purāṇa olarak kabul edilir ve “adi Purāṇa (ilk Purāṇa)” denir. Brahmā Purāṇa’da tanrı Brahmā, insanlığın atası olarak kabul edilen “Manu”nun babası olarak anlatılır. Ayrıca Mahābhārata ve Rāmāyaṇa destanlarında da sık sık insanlığın atası olarak gösterilir.

2.4.2.2 Tanrıça Sarasvatī सरस्वती

Tanrı Brahma’nın karısı olan Sarasvatī’den, Veda metinlerinde önceleri bir nehir olarak bahsedilmiştir. Ancak ilahilerde hem bir nehir hem de bir tanrıça olarak anılmaktadır.

Sarasvatī nehri, Hindistan’a ilk gelen Arilerin yerleştikleri bölgelerden biri olan Brahmavartta’nın sınırlarından birini oluşturmaktadır. O dönemde Sarasvatī nehri, aynı günümüzdeki Ganj nehri gibi kutsal bir nehir konumunda idi. Doğrulanlık, bolluk ve zenginlik için bir nehir tanrıçası olan Sarasvatī’ye yakarılırdı.

Daha sonraki zamanlarda Sarasvatī, Tanrı Brahma’nın karısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sarasvatī konuşma ve öğrenme tanrıçası olmasının yanı sıra sanatın ve bilimin de tanrıçasıdır. Sanskrit dilinin ve Devanagari alfabesinin yaratıcısı olarak kabul edilmektedir. Sarasvatī, genellikle alnında ince bir hilal ile lotus çiçeğinde oturur biçimde tasvir edilmektedir.

Sarasvatī, “Bhāratī”, “Brāhmī”, “Pūt-kārī”, “Sāradā”, “Sarasvatī”, “Vāgīsvatī” isimleriyle de anılmaktadır. Günümüzde Sarasvatī nehri Sarsuti ismiyle anılmaktadır.²⁰⁸

2.4.2.3 Tanrı Vishṇu विष्णु

Vishṇu, tanrı üçlemesinde yer alan ikinci tanrıdır. Veda döneminde önemli tanrılar arasında yer almayan Vishṇu, daha sonraki dönemlerde önemli bir yer kazanır. Evreni üç adımda dolaştığı kabul edilmektedir. Bu adımlar, güneşin doğuşunu, yükselişini ve batışını sembolize etmektedir.

Veda metinlerinde fazla ön plana çıkmayan Vishṇu, tanrı İndra'nın kuraklığa sebep olan ifrit Vritra ile mücadelesi sırasında İndra'ya yardımcı olur. Brahmanizm döneminde ise Vishṇu önem kazanmaya başlamaktadır. Vishṇu, Purāṇalar ve destanlarda ön plana çıkmaktadır. Mahābhārata Destanı'nda Vishṇu önde gelen bir tanrı olmuşsa da henüz tüm avatāraları²⁰⁹ çok belirgin değildir. Vishṇu'nun avatāraları Purāṇalarda daha netleşmiştir.²¹⁰ Bu avatāralar dünyayı büyük tehlikelerden ve belalardan korumak için yeryüzüne inerler.

²⁰⁸ John Dowson, 1953, s. 284-285.

²⁰⁹ Avatāra sözcüğü “vücut bulma” anlamına gelmektedir. Avatāra sözcüğü, “aşağı” anlamına gelen “ava” ile “geçmek”, “inmek” anlamına gelen “tri” fill kökünden türetilmiş sözcüğün birleşmesinden meydana getirilmiştir.

²¹⁰ John Dowson, 1953, s. 35.

Vishnu varlıkları koruyan, onlara şefkat ve merhamet gösteren bir tanrı olarak gösterilir. Bundan dolayı da adı “koruyucu tanrı” olarak ifade edilir.

Padma Purāna’da Vishnu’nun üstün ve tek bir tanrı olduğu şöyle anlatılmaktadır: “Büyük Vishnu, yaratılışın başlangıcında, bütün dünyayı yaratma isteği ile üç kısma ayrıldı: “yaratıcı”, “koruyucu”, “yıkıcı”. Bedeninin sağ tarafından Brahmā, sol tarafından Vishnu, ortasından Şiva’yı yarattı. Bazıları Brahmā, bazıları Vishnu ve yine bazıları Şiva’ya iman ederler. Vishnu’ya inananlar bu üç tanrı arasında bir ayırım yapmazlar, çünkü onlar hepsini Vishnu olarak kabul ederler.²¹¹

Hindular tarafından çok sevilen tanrı Vishnu’nun bin tane adı (sahasranama) vardır. Tanrı Vishnu, genç, yakışıklı bir erkek olarak tasvir edilir. Ten rengi koyu mavi (lacivert) olan tanrı Vishnu, eski dönem hükümdarları gibi giyinmiş olarak tasvir edilir. Dört kolu vardır. Her elinde farklı bir cisim vardır. Bunlar; deniz kabuğu, disk, gürz ve nilüfer çiçeğidir. Ayrıca onun bir yayı ve kılıcı vardır. Göğsünde ve bileklerinde mücevherle resmedilir. Genellikle karısı Lakshmī ile bir nilüfer çiçeğinin içinde uzanmış olarak tasvir edilir. Binek hayvanı yarı kartal yarı insan olan Garuda’dır.

²¹¹John Dowson, 1953, s.320.

Tanrı Vishṇu'nun en önemli özelliği farklı biçimlerde yeryüzüne inmesidir. Yeryüzüne inerken farklı bir bedende cisimlenir. Bu bededlere "avatāra" denilmektedir. Bu avatāralar doğaüstü özelliklere sahiptir. Yeryüzüne inerken insan ya da hayvan biçimine girer. Yeryüzüne inmesinin nedeni, bozulan düzeni yoluna koymak ve adaleti korumaktır. Bu özellik sadece tanrı Vishṇu'ya ait bir özelliktir.

Vishṇu'nun genellikle on avatārası olduğu kabul edilmektedir. Ancak bunlardan başka Vishṇu'nun yirmi iki avatārasının da adı geçmektedir. Bu on avatāra şu şekilde sıralanmaktadır: Balık (matsya), kaplumbağa (kurma), domuz (varaha), yarı insan-yarı aslan (narasimha), cüce (vamana), baltalı Rāma (paraşurāma), Rāma, Kṛishṇa, Buddha, Kalki.

Tanrı Vishṇu'nun sözü edilen diğer avatāraları ise şöyledir: Purusha (nesil), Narada (büyük aziz), Nara ve Narayana, Kapila (büyük aziz), Dattatreya (bir aziz), Yacna (kurban), Rshabha (dindar ve dürüst bir hükümdar), Dhanvantari (tanrıların doktoru), Veda, Vyāsa. Bütün bunlardan başka Vishṇu'nun tecessüsleri bir denizden çıkan ırmaklar gibi çoğalırlar ve sayısızdırlar.²¹²

²¹² İnci Macun, yayımlanmamış doktora tezi, 1973.

Tanrı Vishṇu'nun farklı zamanlarda farklı biçimlerde ortaya çıkan on avatāranın ikisi diğerlerine göre daha ön plandadır. Bunlar Rāmāyaṇa destanında adı geçen kahramanlar Rāma ve Kṛishṇa'dır.

2.4.2.3.1 Vishṇu'nun Avatāraları

2.4.2.3.1.1 Matsya (Balık)

Matsya (Balık) tecessüsü Vishṇu'nu ilk avatārasıdır. Bu avatāranın amacı, insan neslinin kurucusu yedinci Manu olan Vaivasāta'nın kurtarılmasıdır. Vishṇu, tek boynuzlu küçük altın bir balık şeklindedir. Sonra birden büyür ve tufan olacağını bildirir. Bir gemiye binen Vaivasvata'ya yardım ederek onu Himālayaların yüksek bir tepesine bırakır. Bundan sonra Vishṇu büyük bir yılan şeklinde görünür ve bir ip gibi gemiye dolanarak Vaivasvata'yı tufandan korur. Bu sırada ifrit Hayagrīva, Brahma'nın ağzında bulunan Vedaları çalar. Balık bedenine giren Vishṇu, Manu'yu kurtarır. İfrit Hayagiriva'yı öldürerek Vedaları geri alır ve Brahmā'ya verir.

2.4.2.3.1.2 Kurma (Kaplumbağa)

İkinci avatāra olan Kurma Vishṇu'nun kaplumbağa şeklidir. Üst üste oluşan tufanlar sebebiyle dünya yıkılır ve “Amṛita” (ab-ı hayat) kaybolur. Bu sırada Vishṇu kaplumbağa görünüşünde dünyaya inerek yardım eder.

2.4.2.3.1.3 Varaha (Domuz)

Domuz olarak bedenlenen Vishnu, gücü sembolize eder. Dev bir domuz şekline girerek, ifrit Hiranyaksha tarafından okyanusun dibine batırılan dünyayı kurtarır. Bin yıllık bir mücadeleden sonra ifriti öldürür ve dünyayı su yüzüne çıkararak kurtarır.

2.4.2.3.1.4 Narasimha (yarı insan yarı aslan)

İfrit Hiranyakaşipu, tanrı Brahmā tarafından “yaralanmaz” kılınır.²¹³ Bundan güç alan ifrit tüm dünyaya eziyet eder. Bu ifritin Prahlada adındaki oğlu ise tanrı Vishnu’ya inanmaktadır. İfrit oğlunun inancından vazgeçmesi için eziyet eder; fakat onu inancından vazgeçiremez. İfrit, oğlu Prahlada’yı öldürmek için çaba harcar ama öldüremez. İfritin sarayındaki bir sütunun içinden Narasimha görünümdeki Vishnu çıkar ve ifriti öldürür.

Vishnu’ nun bu dört avatārasının dünyanın birinci devri olan ‘satya – yuga’ çağında ortaya çıktığı kabul edilmektedir.

²¹³ Tanrılar, insanlar ve hayvanlar Hiranyakaşipu’ya hiçbir şekilde zarar veremezlerdi.

2.4.2.3.1.5 Vamana (Cüce)

Vamana, R̥ig Veda'da sözü edilen “ Vishṇu'nun üç adımı” öyküsünde, tanrı Vishṇu'nun bedenlen şeklidir. Dünyanın ikinci devri olan ‘treta yuga’ da, Prahlada'nın torunu Daitya hükümdarı Bali, tanrıların sevgisini kazanır ve üç dünyanın hakimi olur. Bundan sonra güçlerini kaybeden tanrılar birleşerek, Tanrı İndra'dan yardım isterler. Ancak Bali, Tanrı İndra'yı da yener. Tanrı Vishṇu, Aditi ile Kaşyapa'nın oğlu Vamana olarak doğar. Bir cüce olan Vamana, Bali'ye giderek kendisine üç adımlık yer vermesini ister. Vishṇu'nun cüce şekline aldanan Bali, Vamana'nın bu ricasını kabul eder. Vishṇu, üç adımı ile Tanrı İndra'nın ülkesini geri alır ve Bali'yi öldürür.

Görüldüğü gibi Vishṇu'nun ilk beş avatārası tamamen mitolojik öğeler içermektedir. Bundan sonraki üç avatāra ise destansı öğeler içerir. Dokuzuncu avatāra olan Buddha ise dini öğeler içermektedir. Onuncu avatāra ise henüz yeryüzüne inmemiştir.

2.4.2.3.1.6 Paraşurāma (Baltalı Rāma)

Dünyanın ikinci devri treta yuga çağında, Vishṇu'nun altıncı avatārası olarak Paraşurāma görünür. Bu devirde Kshatriyalar, Brhāmanlar da dahil olmak üzere bütün insanlara eziyet etmektedirler. Din adamlarının eski güçlerini elde edebilmeleri için Vishṇu, bir Brahman olan Camadagni'nin oğlu olarak yeryüzüne iner.

Brahman Camadagni, bir gün karısının işlediği bir kusurdan dolayı karısının başını keser. Paraşurāma'nın kardeşleri babalarına kızarlarken, Paraşurāma babasına karşı çıkmaz. Paraşurāma, Şiva'nın verdiği baltayla annesinin başını tekrar keser. Bunun üzerine babası, oğlu Paraşurāma'dan bir dilekte bulunmasını ister. Paraşurāma da annesinin yeniden hayata dönmesini ve kendisinin savaşlarda yenilmez olmasını diler.

Birgün Kartavirya adlı yüz kollu bir hükümdar ormanda avlanırken Camadagni'nin inziva yerine gelir. Orada Paraşurāma'nın annesinin güzel ineği Kamadhenu'yu görür. İneğin güzelliğinden çok etkilenen hükümdar, bu güzellikte bir ineğin ancak bir kshatriyanın böyle bir ineğe sahip olabileceğini düşünür ve ineği kaçıtır.

Kartavirya'nın peşinden giden Paraşurāma, onu öldürür. Bunun üzerine Kartavirya'nın oğulları Paraşurāma'nın babası Brahman Camadagni'yi öldürürler. Bundan sonra Paraşurāma, bütün kshatriya kastından öç almak için yemin eder ve dünyanın idaresini Kaşyapa'ya bırakarak Mahendra dağlarına çekilir.

2.4.2.3.1.7 Rāmaçandra

Vishnu'nun yedinci avatararı olan Rāmaçandra, Rāmāyaᅇa Destanı'nın kahramanı Rāma'dır. Rāma, elinde yayı, sırtında sadağı ile tasvir edilmektedir. Ayodhya hūkūmdarı Daşaratha'nın ođlu olan Rāmaçandra, dūnyanın ikinci devri olan treta yuga çadıında doğmuştur. Rāmāyaᅇa Destanı'nda Sītā'yı kaçıran ifrit Rāvaᅇa'yı öldüren kahramandır.

2.4.2.3.1.8 Kᅇishᅇa

Vishnu'nun en eski avatārasıdır. Öneceleeri Kᅇishᅇa ile Vishnu arasında bir bağlantı yoktur. Bu iki tanrı daha sonra ilişkilendirilmiştir. Diğer avatāraların aksine Kᅇishᅇa'nın çocukluk ve gençliği ayrı ayrı anlatılır ve tasvir edilir. Çocuk Kᅇishᅇa sevimli ve yaramaz bir çoban çocuk olarak tasvir edilir. Genç Kᅇishᅇa ise esmer tenli, yakışıklı olarak tasvir edilir. Tüm kadınların sevgilisidir.

Hindu tanrıları içinde en çok sevilen tanrı Kᅇishᅇa'dır. Kᅇishᅇa inanırları ona sadece bir avatāra gözüyle bakmazlar, aynı zamanda onu Tanrı Vishnu'nun mükemmel bir tezahürü olarak kabul ederler.

2.4.2.3.1.9 Buddha

Buddha, tanrı Vishnu'nun dokuzuncu avatārası olarak kabul edilir. Dünyanın yeni devri olan kali yuga çağında ortaya çıkan Buddha, kötü insanların, Vedaları hor görmeleri, kast sistemini ve tanrıların varlığını reddetmek için ortaya çıkmıştır.

2.4.2.3.1.10 Kalki

Vishnu'nun beyaz bir ata binmiş olarak kali yuga çağının sonunda görünecek olan Kalki'nin elinde yıldız gibi parlayan bir kılıcı olacaktır. Dünya, insanların yaptıkları kötülükler sebebiyle batarken tanrı Kalki gelip kötülükleri sona erdirerek dünyayı maha yuga çağına doğru götürecektir.

2.4.2.4. Tanrıça Lakshmī लक्ष्मी

Lakshmī sözcüğü Ṛig Veda'da "iyi talih" anlamında kullanılmıştır. Athrava Veda'da "talihli" ve "talihsiz" iki karakterin kişileştirilmiş hali olarak görülmektedir. Daha sonraki zamanlarda Lakshmī, talih tanrıçası olarak Vishnu'nun karısı ve Kamā'nın annesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rāmāyana Destanı'nda Lakshmī'nin ortaya çıkışı ile ilgili efsanede, şöyle bir anlatım bulunmaktadır: Tanrılar ve Asurlar tarafından çalkalanan okyanusdan Lakshmī, bütün güzelliğiyle elinde bir lotus tutarak çıkar.

Dört kolu olan Lakshmī, genellikle iki kollu olarak tasvir edilmektedir. Güzellik sembolü olan Tanrıça Lakshmī bir elinde lotus çiçeği ile resmedilir. Lakshmī'nin diğer isimleri şöyledir: Hīrā, İndirā, Caladhicā, Lolā, Chanchalā ve Lokamātā.

2.4.2.5 Tanrı Şiva शिव

Tanrı Şiva, tanrı üçlemesinin üçüncü tanrısı olarak yer almaktadır. Ömer Hilmi Budda'ya göre tanrı Şiva, Arilerle beraber Hindistan'a gelen bir Türk tanrısı olan Rudra'dır. Rudra doğa güçlerini ve bolluğu sembolize eden bir tanrıdır. Zamanla “merhametli, hayırlı” özellikler taşıyan tanrı Şiva'ya dönüşmüştür.²¹⁴

Şiva hem “yok edici” hem de “merhametli” özellikler taşıyan bir tanrıdır. Ömer Hilmi Budda, bu iki özelliğin Şiva'da bulunmasını bir çelişki olarak görmemektedir. Ona göre Şiva, kendisine inanlara merhamet ve iyilik getirmektedir. Kendisine inanmayanları ise cezalandırır.²¹⁵

²¹⁴ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 161.

²¹⁵ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 161.

Şiva elinde üç uçlu bir “mızrak”²¹⁶ taşımaktadır. Trişula olarak adlandırılan bu mızrağın neden üç uçlu olduğu konusu şöyle yorumlanabilir. Trişulanın uçları “yaratmak”, “sürdürmek”, “yok etmek” eylemlerini ifade eder. Tıpkı tanrı üçlemesi “trimurti”de olduğu gibi. Bir anlamda trişula, trimutinun bir sembolü görünümündedir.

Mahābhārata destanında Şiva için “devadeva” tanrılarının tanrısı, “trişulin” üç dişli yaba taşıyan ya da “umapati” Uma’nın kocası gibi adlarla anılmaktadır. Anne anlamına gelen Uma, tanrılarının annesi konumundadır. Uma sözcüğü ile Orta Asya Türklerinin kullandığı Umay sözcüğü arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Şiva inancında Hun Türklerinin derin etkisi olduğunu biliyoruz. Tanrıça Uma da kocası Şiva gibi düşmanlarına karşı acımasız davranırken, inananları için hep iyilik düşünür.

Şiva’nın gücü, öfkesi ve eril özelliği bir boğa ile özdeşleştirilmiştir. Bu nedenle Şiva tapınklarının girişinde ya da içinde “Nandi” adında kutsal boğa figürü bulunmaktadır. Nandi, Şiva’nın binek hayvanıdır.

²¹⁶ Bu “mızrak” tarımda kullanılan “yaba”ya çok benzemektedir.

Şiva'nın bir diğer sembolü erkek üreme organı "linga"dır. Linga sembolü bütün Şiva tapınaklarında bulunan bir semboldür. Linganın karşılığı olarak "yoni" dişi üreme organı sembolü bulunmaktadır.

Dört kollu, üç gözlü yakışıklı bir erkek olarak tasvir edilir. Dünya için tehlike oluşturan zehri içtiği için boynu mavi rengi almıştır. Bundan dolayı kendisine "mavi boyunlu (nilakantha)" denmektedir.²¹⁷ Kaplan postu giyen Şiva'nın başında bir hilal sembolü bulunmaktadır. Soma içtikten sonra karısı Devī ile "tandava dansı" yapar. Şiva'nın, yok edici güce sahip üçüncü gözü bulunmaktadır.²¹⁸ Şiva, Parvati'nin kocası ve fil başlı tanrı Ganeşa'nın babasıdır.

2.4.2.6 Tanrıça Devī (देवी)

Tanrıça Devī, Tanrı Şiva'nın karısıdır. Ona, "büyük (ulu)tanrıça" anlamında "Maha Devī" de denmektedir. Devī, Himavat yani Himalaya Dağları'nın kızıdır. Tanrıça Devī, Mahābhārata Destanı'nda çeşitli isimlerle ve kendine özgü karakteristik özellikleriyle anılmaktadır. Ancak büyük ününe Purāṇalara ve daha sonraki eserlere borçludur.

²¹⁷ Okyanusun çalkalanması: Bu efsanede anlatıldığına göre; tanrılar güçlerini yitirip üstünlüğü şeytanlara kaptırmaya başlarlar. Bunun üzerine Vishṇu tanrılara okyanusu çalkalayıp ölümsüzlük iksiri "amṛita"yı elde etmelerini söyler. Tanrılar, Mandara Dağı'nı kullanarak okyanusu çalkalarken tanrı Vishṇu kaplumbağa kılığına girerek onlara yardımcı olur.

²¹⁸ Saygısızca konuşmasından dolayı tanrı Brahma'nın beşinci yüzünü yakan gözdür.

Tanrı Şiva'nın dişil enerjisi Őakti olarak Devī'nin biri yumuŐak diğeri sert, kızgın iki karakteri vardır. İnanları Devī'nin sert haline daha çok tapınırlar. Devī'nin faaliyet ve niteliklerinden dolayı ona pek çok isim atfedilmiŐtir. Ancak bu isimler belirgin ve kesin olarak kullanılmazlar.

Tanrıça Devī, yumuŐak formunda iken o “mūlayim” ve “gūzelliĐin sembolū” olan Uma'dır. Gauri “sarı ve parlak”; Parvati “daĐlı”, soyundan dolayı Haimvati; Caganmata “dūnyanın anası” ve Bhavani'dir.

Tanrıça Devī korkunç formunda iken o “eriŐilmez”, “yaklaŐılmaz” olan Durga'dır. Kali ve Syama “kara”; andi ve andika “sert”; Bhaivara “korkunç”dur. Tanrıça Devī'nin bu formuna Durgapuca ve arakpuca bayramlarında kanlı kurbanlar sunulur.

Tanrıça Devī on kolludur ve her elinde bir silah tutmaktadır. O, Durga iken gūzel bir kadın olarak bir kaplan üzerinde otururken tasvir edilmektedir. O, Kali iken kara derili, korkunç ve çirkin yūzūnde kan damlaları, yılanlarla sarılı ve boynunda kafatasları ve insan baŐları ile resmedilmektedir. Kali bu haliyle bir tanrıçadan çok korkunç bir kadına benzemektedir.

2.4.2.7 Gaṇeṣa (गणेश)

Fil başlı olan Gaṇeṣa, Şiva ve Parvati'nin oğludur. Bir efsaneye göre Gaṇeṣa, Parvati banyo yaparken vücudundan çıkan ölü derilerden oluşmuştur.

Bilgeliliğin tanrısı olan Gaṇeṣa, engelleri ortadan kaldıran bir tanrıdır. Bundan dolayı önemli bir girişimde bulunulurken ve bir kitaba başlanırken Gaṇeṣa'nın adı anılır. Mahābhārata Destanı'nın Vyasa tarafından Gaṇeṣa'ya dikte ettirerek yazdırıldığı söylenmektedir.

Gaṇeṣa sarı renkli, şiş göbekli, dört eli ve tek dişi olan fil başlı şişman bir adam olarak tasvir edilmektedir. Gaṇeṣa'nın bir elinde deniz kabuğu, bir elinde disk, bir elinde bir sopa veya üvendire ve bir elinde bir nilüfer vardır.

Gaṇeṣa'ya çeşitli isimlerle hitap edilir. Bunlardan bazıları şöyledir: “Fil yüzlü” anlamlarında Gacana, Gacavana ve Karimukha; “övünen” anlamında Heramba; “uzun kulaklı” anlamında Lambakarna; “sarkık göbekli” anlamında Lambodara; “engelleri ortadan kaldıran” anlamında Vighneṣa ve Vighnahari.

2.5 Sihizm:

İslamiyet'in, Türklerle birlikte Hindistan'a gelmesiyle Hindistan inançlarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Özellikle de devleti yönetenlerin Müslüman olması, İslamiyet'in etkili olması sonucunu doğurmuştur. İslamiyet'in "Tek Tanrılı" din olması Hinduizm üzerinde derin izler bırakmıştır.

Bunun sonucunda alt sınıfa mensup bazı kişiler, Hinduizm'den farklı "mezhepler" kurmuşlardır. Örneğin; mesleği dokumacılık olan Kabir, berber Sena, dericilikle uğraşan Rāmas vb. Zamanla bu kişiler, inançlarının temelini oluşturan tanrılardan daha fazla önem kazanmışlar ve "yarı tanrı" ya da "tanrı" yerine konulmaya başlanmışlardır.

Hinduizm ile İslamiyet arasında bir yakınlık kurma çabasına girmiş olan Rāmanada'nın öğrencilerinden Kabir (1488-1512), İslamiyet ile Hinduizm arasında kalmış ve kurmuş olduğu mezhep, hem tek tanrıya ibadet, hem de putlara ibadeti içeren bir yapıya sahip olmuştur.²¹⁹

²¹⁹ Ömer Hilmi Budda, 1935, s.198-202.

Ömer Hilmi Budda, Sih'lerin kutsal kitabı "Adi-granth'ın Kabir'den etkilenerek yazıldığını ileri sürmektedir. Sih'lerin kutsal kitabı "Adi-granth, çoğunlukla Kabir'in sözlerini içeren bir kitaptır.²²⁰

Sih dininin kurucusu Guru Nanak adındaki kişidir. Kabir'in Nanak üzerinde derin izler bıraktığı kabul edilmektedir. Nanak'a göre tanrı "bir"dir.²²¹ Tanrının belirli bir şekli yoktur,²²² tanrı ebedidir²²³ ve tanrı sözle anlatılamaz²²⁴. Önceleri inanç konusunda iyileştirme amacıyla başlayan çalışmalar daha sonra bir mezhep oluşmasına doğru gelişme göstermiştir. Özellikle de Kabir'den sonra gelen Govind-Singh (1675-1708) döneminde Sih mezhebi daha da gelişmiştir.

Sihizm inancına göre tek bir tanrı vardır, O da tanrı "Vishnu"dur²²⁵. Sih dini, tanrı Vishnu dışındaki tanrılara ve putlara tapınmayı yasaklamaktadır. Hinduizm'de uygulanan kutsal yerlerin ziyaretlerini ve fala inanmayı kesinlikle reddeder. Sınıf farkını ortadan kaldıran Sihizm, Brahman sınıfının ayrıcalığını da kabul etmez.

²²⁰ Ömer Hilmi Budda, 1935, s. 200-201.

²²¹ Abdurrahman Küçük, Sihizm, Ankara, 1987, s. 399.

²²² Tanrının bir şeklinin olmaması "nirankar" terimi ile açıklanmaktadır.

²²³ Tanrının ebedi olması "akal" terimi ile açıklanmaktadır.

²²⁴ Tanrının sözle anlatılamaması "alakh" terimi ile açıklanmaktadır.

²²⁵ Sih'lerin bu tek tanrısına "Hari" adı da denmektedir.

SONUÇ

Hindistan'daki inançlar ve tanrılar öylesine iç içe geçmiş ve öylesine karmaşık hale gelmiştir ki bırakınız batılı bilim adamlarını, Hintli araştırmacıların bile bunun içinden çıkabildiklerini söylemek mümkün değildir. Bir inanç dönemi ne zaman başlamış, ne zaman sona ermiş kesin olarak belirlenemez. Kutsal metinlerin ilk halleri nasıldı, nasıl ortaya çıkmışlar, hangi aşamalardan geçmiş, ne zaman ve kimin tarafından yazıya geçirilmiş, bütün bunları kesin olarak saptamak mümkün değildir. Diyebiliriz ki Hindistan'daki inançlarla ilgili çalışmalar kısır bir döngü içine sıkışıp kalmıştır. Hindistan'daki inançları araştırırken, öncelikle toplum yapısının bilinmesi gerektiğini düşünerek, incelemelerimize oradan başlamayı uygun bulduk.

Hindistan kültür ve inanç sistemini oluşturan iki temel unsur bulunmaktadır. Ariler ve yerli halk. Ariler ile yerli halkın kültürel sentezinden, çok renkli bir inanç ve kültür meydana çıkmıştır. Dünyada "Hint kültürü ve inanç" yapısına benzer bir başka örnek göremiyoruz. Elbette bu oluşumda Hindistan topraklarının coğrafi ve iklim yapısı da önemli bir etkidir.

Hint kültür ve inancını oluşturan unsurlardan biri “Dravitler”dir. Bilindiği gibi Hindistan’da yaşayan yerli halk “Dravit” olarak adlandırılmaktadır. Hindistan yerli halkını bir bütün olarak düşünmek bizleri yanılgıya götürür. Aynı coğrafyayı paylaşan, ancak kültür yapıları ve yaşam biçimleri birbirinden tamamen farklı insan toplulukları Hindistan’ın yerli halkını oluşturmaktadır. Yerli halkı anlatmak için kullanılan “Dravit” sözcüğü, Hindistan’da yaşayan tümü yerli halkı anlatmaktan çok uzaktır. Bu konu, çoğu araştırmacının gözden kaçırdığı ya da görmezden geldiği bir gerçektir.

Hint kültür ve inancını biçimlendiren bir diğer unsur da Arilerdir. Ari kültüründen söz etmeden önce yanıtlanması gereken soru bir soru vardır: “Ariler” kimdir? Arilerin kimdir sorusunu tam ve doğru yanıtlamadan, Veda dönemi ve Veda tanrılarını anlamak mümkün değildir. Veda dönemi iyi anlaşılamadığı takdirde, Hindistan’daki kültür ve inanç yapısını doğru olarak anlayabilmek imkansızdır. Veda dönemi, Hindistan topraklarında oluşan inançların temelini oluşturmaktadır.

Arilerin anavatanları konusunda da çeşitli varsayımlar ileri sürülmüştür. Bazı bilim adamları Arileri, İskandinav kökenli yapmaya çalışırken, bazıları da Makedon kökenli yapmaya uğraşır. Bu varsayımlar temel dayanaktan yoksundur. Ancak, Hindistan’la ilgili çalışmalara batılı ilim adamlarının çok daha önceden başlaması, onların her dediğinin “doğru” kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur.

Arilerin Hindistan'a geldikleri dönemle ilgili yazılı belge bulunmaması araştırmacıları varsayımlara zorlamaktadır. Kimi araştırmacı saç ve göz rengine, kimi araştırmacı dil yapısına, kimi araştırmacılar da inançlarla bağlantı kurarak Arilerin kökenini açıklamaya çalışmaktadır. Tarafsız bilim adamlarının elini kolunu bağlayan yazılı belge olmamasıdır. Bunun en güzel örneğini kutsal kitaplara dayandırılan "Kast Sistemi"nde görmekteyiz. Kast sistemi tamamen ten rengi esasına dayanan bir sistemdir. Doğal olarak Ariler en üst kastı oluşturmaktadır. Yerli halk ise, tenlerinin renginden dolayı alt kastlarda yer almaktadırlar. Kast sistemin yerli halk tarafından kurulmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Kutsal kitaplarda adı geçen tanrılar, "parlak ve beyaz tenli" olarak anlatılmaktadır. Siyah renk ise, kötü ruhları ve ifritleri anlatmak için kullanılmıştır. Anlaşılan şudur ki beyaz tenli Ariler kendilerini tanrı yerine koyarken, yerli halkı da ifrit olarak belirlemişler ve bu görüşü de kutsal kitaplara aynen geçirmişleridir.

Hindistan'daki inanç sisteminin doğa olaylarına saygıyla başladığını görmekteyiz. Daha sonraları doğa olayları tanrılaştırılmış ve son aşmada da bu tanrılar insan şeklinde düşünölmeye başlanmıştır. Zaman içinde kimi tanrılar ön plana çıkarılmış, kimi zaman da daha önce önemli olan tanrılar önemlerini yitirmişler ve ikinci plana itilmişlerdir. Kutsal kitaplarda tanrılarla ilgili çok sayıda ilahi bulunmaktadır. Her tanrı kendisiyle ilgili ilahide en yüce ve en güçlü olarak anlatılmaktadır. Öyleyse yaratıcı tanrı, en güçlü tanrı hangisidir? Bu sorunun yanıtını vermek hiç de kolay değildir. Hint inançlarını araştırmaya başlayan bir kişi önceleri, İndra, Varuᅇa ve Mitra'nın en güçlü tanrılar olduğunu sonucuna varır. Daha sonra en güçlü olan "yaratıcı tanrı Brahma" ortaya çıkar. Brahma'nın yaratıcı tanrı olduğuna inanmışken, Vishnu, Şiva ve benzeri tanrıların bazı durumlarda Brahma'dan daha güçlü olduklarını gözlemlenir. Bu durumda kafalar karışır ve bir sonuca varmak zorlaşır.

Bir diğer sorun da araştırmacının kendi inancıyla ilgilidir. İslami eğitim almış bir araştırmacı, olaylara aldığı dini eğitim penceresinden bakacak ve yorumlarını İslami düşünceye göre yapacaktır. Bir Hıristiyan araştırmacı da bundan farklı bir şey yapamaz. O da kendi penceresinden bakarak olayları yorumlamaya çalışacaktır. Eğer daha iyi bileceğini düşünerek bir Hintliye sorarsanız, o da kendi inancı doğrultusunda yorum yapacaktır.

Hindistan'daki inançları incelerken karşımıza çıkan bir sorun da “terim ve kavram” karmaşası olmuştur. Hindistan'la ilgili çalışmalarda, Almanca ve İngilizce terimler esas alınmıştır. Terminoloji karmaşası çoğu kez akılları karıştırmaktadır. Bu konuda en büyük karmaşa kutsal kitaplar konusunda yaşanmaktadır.

Hindistan'daki inançlarla ilgili araştırmalarda kutsal kitaplar genellikle, “şrtui (vahiy)” ve “smṛiti (hatırlanan)” olarak iki grupta ele alınmaktadır. Vahiy yoluyla gelen “kutsal kitap” denilince doğal olarak, bir tanrı tarafından peygamberlere gönderilen “kutsal kitap” akla gelmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde “vahiy (va'hiy)” sözcüğünün anlamı şöyle verilmektedir: “Bir buyruk veya düşüncenin Tanrı tarafından peygamberlere bildirilmesi.” Buradan da anlaşılacağı gibi, eğer bir “vahiy” eylemi meydana gelmişse, Veda metinlerini gönderen bir tanrının olması ve bu tanrı tarafından seçilmiş bir peygamber (ya da peygamberler) olması gerekir. Oysa vahiy yoluyla indiği kabul edilen Vedaların hangi tanrıdan, hangi peygambere gönderildiği bilinmemektedir.

Söz konusu metinlerin “ṛishi” adı verilen ermişlere vahiy olduğu söylenmektedir. Rishi'ler kimdir, bu kişiler nasıl rishi olmuşlardır, kutsal metinler onlara nasıl vahiy olmuştur gibi soruların cevabı yoktur. Dolayısıyla, Hint kutsal kitapları sınıflandırılması sağlam bir temele oturmamaktadır.

“Hatırlanan (smṛiti)” başlığı altında incelenen kutsal kitapları anlamak da çok zordur. “Edebi Eser” niteliği taşıyan bu eserler nasıl oluyor da kutsal metin sayılmaktadır? Bu eserler “destan” mı, “efsane” mi, yoksa “kutsal metin” midir? Bu eserlerin içinde, Veda metinlerinde sözü edilen tanrıların adları geçmektedir. Ne yazık ki günümüze kadar bu konulara hiç değinilmemiş ve bir çözüm üretilmemiştir. Hint inançları ve kutsal metinler konu olduğunda, “ṣrtui” ve “smṛiti” başlıkları altında incelenmeye devam edilmiştir.

Görülen odur ki Ariler ve yerli halk sentezinden oluşmuş Hindistan’daki yerli inançlar, son olarak Hinduizm potasında erimiş ve biçimlenmiştir. Hinduizm inanç bağlamında ne bulduysa içermiş ve Hinduizm formatına sokmuştur. Buddha bile Vishnu’nun bir avatārası olarak Hinduizm’in içine dahil edilmiştir. Hinduizm’e inananlar “biz de sizin gibi tek tanrıya inanıyoruz, Brahma, Vishnu, Şiva ve benzeri tanrılar ise sadece “tek tanrı”nın yeryüzündeki tecessüsüdür.” demektedirler.

Hindistan’daki inançları araştıranların karşılaştığı en büyük sorun Hinduizm’in nasıl bir inanç olduğu konusudur. Araştırmacıların yanıtlayamadığı soru: Hinduizm, “politeist” bir inanç mıdır, yoksa “monoteist” bir inanç mıdır? Bu çalışmamızda, bu sorunun yanıtına ulaşmaya çalıştık. Yaptığımız çalışmanın sonucunda, bu soruya en doğru çözümün Alman Hindolog Max Müller tarafından getirilmiş olduğunu gördük. Max Müller’in tezini destekleyen Türk İlahiyatçı Ömer Hilmi Budda ise bu konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayan kişi olmuştur.

Max Müller, içinde politeist ve monoteist unsurları barındıran Hinduizm'in nasıl bir inanç olduğunu açıklamak için "Henoteizm" terimini kullanmıştır. Türk ilahiyatçı Ömer Hilmi Budda'ya göre ise, bu kavram sadece Hinduizm için geçerlidir. Çok tanrı içinden sadece birinin yüceltilmesi olan "henoteizm", sadece Hinduizm yapısı içinde kabul edilebilecek bir durumdur. Bu yapıyı başka çok tanrılı inançlarda görmek mümkün değildir. Hinduizm politeist olan bir inanç mıdır yoksa monoteist izler taşıyan politeist bir inanç mıdır sorusuna tam bir yanıt verilememiştir. Sadece, **"henoteizm, prensipte tek tanrıcılık, uygulamada ise çok tanrıcılık ilkesine dayanan bir inançtır"** şeklinde bir açıklamayla durum aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Hindistan'daki inançların ve kutsal kitapların temelini Vedalar oluşturmaktadır. Daha sonra, Vedaların açıklamalarını içeren Brāhmaṇalar gelmektedir. Brāhmaṇaların devamında ise Aranyakalar, Upanishadlar, Puranalar ve destanlar gelmektedir. Bu süreçte değişik isimlerle anılan kutsal kitaplar gündeme gelse de Hindistan'daki kutsal kitapların temelini Veda metinleri oluşturmaktadır. Veda metinlerini de oluşturanlar Arilerdir.

Tezimizin amacı Arilerin kökenini araştırmak değildir. Ancak biraz önce değindiğimiz gibi, Veda metinlerini oluşturanların Ariler olması nedeniyle öncelikle “Ariler kimdir” sorusunun doğru olarak yanıtlanması gerekmektedir. Çalışmamızda vardığımız sonuç şudur: Ariler; Orta Asya ile Hazar Gölü arasında kalan bölgede yaşayan, içlerinde önemli oranda Türk nüfus barındıran ve Türk kültürünün etkin olduğu insan topluluğudur.

Hindistan inanç tarihini bir tiyatro sahnesine benzetirsek, görev dağılımının şu şekilde olduğunu görebiliriz. Hindistan toprakları sahne görevi görmektedir. Veda metinleri ise senaryoyu oluşturmaktadır. Rol dağılımında başrolde Arileri görmekteyiz. Dravitler ise ikincil rolleri ve figüranlıkları üstlenmişlerdir.

Hindistan’a bu perspektiften bakıldığında, karmakarışık görünen Hint inanç sisteminin aslında çok basit temellere oturduğunu görmek mümkündür. Bu temelin iki dayanak noktası bulunmaktadır; Ariler ve Veda metinleri. Ariler ve Veda metinleri iyi araştırılır ve doğru yorumlanırsa anlaşılırsa, Hindistan inanç sistemini anlamak hiç de zor değildir.

DİZİN

A

Agni, 21, 25, 27, 30, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 44, 51,
63, 67, 69, 70, 71, 78, 79, 121, 122, 123, 124,
126, 153, 166
Aranyakalar, 6, 88, 89, 90, 150
Ariler, 2, 3, 4, 6, 10, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 25,
28, 39, 40, 41, 45, 63, 72, 144, 145, 146, 149,
151, 152, 153
Aryaman, 44, 57, 58, 76
Aşvinler, 44, 46, 51, 58, 59, 84, 85, 124
Atharva Veda, 6, 26, 31, 32, 74, 78, 81, 88
avatāra, 130, 131, 133, 135

B

Bhagavadgītā, 96, 103, 162
Bhakti, 93
Bhrigular, 44, 67
Brahma, 92, 93, 124, 126, 127, 131, 139, 147, 149,
153, 155
Brahmā, 25, 78, 79, 81, 92, 121, 122, 125, 126, 127,
132, 168
Brahman, 2, 32, 133, 134, 143
Brāhmaṇalar, 33, 86, 124, 150
Brahmanaspati, 80
Brihaspati, 44, 63, 80

Buddha, 5, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 130, 133,
136, 149

Buddhizm, 94, 104, 106, 108, 109, 113, 114, 116,
122, 152, 153

C

Cainizm, 104, 106, 107, 108, 122, 152

D

Dravit, 16, 145

Dyaus, 36, 44, 45, 46, 49, 66, 74

G

Gaṇeşa, 141

Ganj, 19, 127

gene doğum, 4, 110

Guru Nanak, 143

H

Harappa, 3, 10, 11, 14

Himālaya Dağları, 19

Hindistan, 2, 3, 4, 5, 10, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23,
24, 25, 28, 45, 63, 64, 66, 87, 97, 98, 104, 107,
111, 114, 117, 118, 123, 125, 127, 137, 142,
144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152,
153, 160, 162

Hinduizm, 6, 24, 81, 109, 117, 118, 119, 123, 124,
142, 143, 149, 150, 152, 153, 165
Hint, 3, 4, 6, 16, 18, 19, 20, 26, 65, 87, 94, 96, 97,
98, 99, 103, 104, 105, 106, 110, 124, 126, 144,
145, 147, 148, 149, 151, 153, 160, 163, 165, 166

İ

İndra, 22, 23, 25, 27, 30, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 45,
47, 49, 50, 55, 58, 60, 62, 63, 64, 66, 68, 69, 72,
78, 79, 80, 84, 85, 123, 128, 133, 147, 153, 173
İndus Uygarlığı, 2, 3, 10, 12, 13, 15
İndus Vadisi, 2, 3, 10

K

Kalki, 130, 136
Kāma, 81, 82
kast sistemi, 2, 96
Kṛishṇa, 102, 103, 109, 130, 131, 135, 170
Kurma, 121, 131

L

Lakshmī, 129, 136, 137

M

Mahābhārata Destanı, 101, 102, 103, 128, 139, 141
Manu, 78, 120, 127, 131
Marutlar, 36, 44, 63, 68, 69, 124

Matsya, 121, 131
Mitra, 22, 23, 36, 37, 42, 44, 48, 50, 51, 57, 58, 63,
76, 124, 147, 153
Mohencodaro, 3, 10, 11, 12, 14, 15
Mucavan Dağı, 72

N

Narasimha, 132

O

Om, 122

P

Paraşurāma, 133
Parjanya, 44, 66
Pencap, 3, 14, 19, 28
Pracāpati, 77, 78, 81
Priş̄i, 68
Prithivi, 44, 74, 79
Purāṇa, 120, 127
Purusha, 7, 130
Pūshan, 44, 50, 53, 54, 124

R

Rāmaçandra, 135
Rāmāyaṇa Destanı, 99, 135
Rāvaṇa, 100, 135

Ribhular, 44, 67, 85

Rig Veda, 8, 9, 17, 21, 26, 37, 41, 42, 47, 49, 51, 54,

69, 71, 82, 96, 160, 161

R̥

Rishi, 6

R

Rudra, 36, 40, 44, 63, 65, 66, 68, 137

S

Sāma Veda, 6, 26, 30, 31, 87, 88

Samasāra, 94, 96

Samasāra, 93

Samasāra, 94

Samasāra, 96

Samsara, 94, 112

Sarasvatī, 79, 80, 126, 127, 128

Savitṛi, 51, 52

Sih, 117, 143

Sihizm, 143, 152, 162

Sītā, 99, 100, 135

Smṛiti, 6, 8

Soma, 30, 31, 37, 40, 44, 48, 54, 60, 63, 71, 72, 73,

78, 139

Sūrya, 25, 36, 39, 44, 46, 50, 51, 52, 122, 124, 126

Sutra, 32

Sūtralar, 32, 33

Ş

Şatapatha Brahmāna, 78, 88, 126

Şiva, 25, 43, 51, 82, 109, 120, 121, 122, 124, 125,

126, 129, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 147,

149, 153, 169

Şruti, 6

T

Takşila, 3

trimurti, 122, 124, 125, 138

Tvashṭṛi, 84, 85

U

Upanishadlar, 6, 33, 88, 90, 91, 97, 150, 153

Ushas, 39, 44, 46, 50, 56, 59, 79, 124

V

Vāç, 79, 80

Vamana, 133

Varaha, 132

Varuṇa, 22, 23, 25, 39, 42, 44, 47, 48, 49, 50, 51,

57, 58, 63, 76, 79, 123, 147, 167

Vāta, 44, 60, 61

Vāyu, 60, 122, 124, 126

Vedāṅgalar, 33

Vishṇu, 25, 43, 44, 51, 54, 55, 58, 63, 81, 100, 102,
103, 109, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 128,
129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 143, 163

Viṣvakarman, 51, 85

Viṣvedevas, 43, 44, 82, 83

Vivasvat, 74, 84

Vritra, 63, 64, 69, 72, 128

Y

Yacur Veda, 6, 26, 29, 30, 78, 87, 88

KAYNAKÇA

Aydın, Fuat, **Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı**, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.

Baloğlu, Adnan Bülent, **İslam'a Göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon**, Kitabiyat, Ankara, 2001.

Bayur, Hikmet, **Hindistan Tarihi**, I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara, 1987.

Budda, Ömer Hilmi, **Dinler Tarihi**, Vakit Gazete-Matbaa-Kütüphane, İstanbul, 1935.

Challaye, Felician, **Dinler Tarihi**, Çev. Tiryakioğlu, Samih, Varlık Yay. İstanbul, 1960.

Clayton, A.C., **The Rig Veda and Vedic Religion**, Christian Literature Society for India, London, 1913.

Çağdaş, Kemal, **Bhagavadgītā**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1961.

Çağdaş, Kemal, **Upanishad'lar**, D.T.C.F. Dergisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1962.

Çağdaş, Kemal, **Mahābhārata Destanından Seçmeler**, D.T.C.F Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 3-4, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963.

Çağdaş, Kemal, **Hint Eski Kültür Tarihine Giriş**, Ankara Üniversitesi D.T.C.F
Yayımları: 234, Ankara, 1974.

Demirci, Kürşat, **Hinduizmin Kutsal Metinleri Vedalar**, İşaret Yayınları, İstanbul,
1991.

Doğrul, Ömer Rıza, **Yeryüzündeki Dinler Tarihi**, Ceylan Yayınları Matbaası,
İstanbul, 1963.

Dowson, Jhon., **A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion,
Geography, History, and Literature**, Routledge & Kegan Paul Ltd.,
London, 1953.

Farquhar, J.N., **A Primer Of Hinduism**, Oxford University Press, London, 1912.

Griffith, Ralph T.H., **The Ramayan of Valmiki**, E.J. Lazarus an Co., London, 1895.

Griffith, Ralph T.H., **The Rig Veda**, Motilal Banarsidass, Delhi, 1896.

Günay, Ünver, **Başlangıcından Günümüze Türklerin Dini Tarihi**, Rağbet,
İstanbul, 2009.

Güngören, İlhan, **Budda Ve Öğretisi**, Yol Yayınları, İstanbul, 1981.

Güngören, Ömer Cemal, **Bhagavad-Gita Tanrının Şarkısı**, Yol Yayınları, İstanbul,
2001.

Horowitz, H., **A Short History of Indian Literature**, T. Fisher Unwin Adelphi Terrace, London, 1907.

İtil, Abidin, **Sanskrit Kılavuzu**, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Yayınları: 40, Ankara, 1963.

İtil, Abidin, **Buddha Tanrısı Reddetmiyor Mu?**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 11, Sayı:1, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1963.

Kınal, Füzuan, **Eski Önasya Dinlerinde Monoteist Temaüller**, Belleten, cilt: XVIII, sayı: 70, TTK Basımevi, Ankara, 1954.

Konow, Sten, **Religions Of India**, G.E.C. Gad Publisher, Copenhagen, 1949.

Kulke Herman; Dietmar Rorhermund, (çev. Müfit Günay), **Hindistan Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.

Küçük, Abdurrahman, **Sihizm**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 1, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987.

Macun, İnci, **Bhagavadgītā'da Kṛṣihṇa'nın İsimleri**, Ankara Üniversitesi, D.T.C.F., Doğu Dilleri ve Edebiyatları Dergisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Macun, İnci, **Tufan**, Doğu Dilleri Dergisi, C. V, Sayı: 1, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1992, S. 17-19.

Macun, İnci, **Vishnu Sahasranama**, Yamımlanmamış Dokra Tezi, Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara, 1973.

Macun, İnci, **Hindistan'da Türk Müslüman Mimarisi**, Ankara Üniversitesi, D.T.C.F. Dergisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Cilt: 33, Sayı: 1-2, 1990.

Macdonell, A.A., **India's Past**, Oxford University Press, London, 1927.

McNeill, William H., **Dünya Tarihi**, Çev. Alaeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

Majumdar, R.C., **Ancient India**, Motilal Banarsidass, Delhi, 1952.

Mallory, J.P., **Hint Avrupalıların İzinde, Dil, Arkeoloji ve Mit**, Dost kitabevi, Ankara, 2002.

Martin, E. Osborn, **The Gods Of India**, Indological Book House, Delhi, 1972.

Müller, Max, **A History Of Ancient Sanskrit Literature**, Spottiswoode an Co., London, 1859.

Müller, Max, **The Sacred Books Of The East**, Clarendon Press, Oxford, 1891.

O'Flaherty, Wendy Doniger, **Hindu Mitolojisi**, Çev. Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, Ankara, 1996.

Okay, Bülent, **Konfüçyüs**, Okyanus Yayınları, Ankara, 2004.

Renou, Louis, **Religions Of Ancient India**, University Of London, London, 1953.

Roux, Jean Poul, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, Çev. Aykut Kazancıgil,
Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2002.

Ruben, Walter, **Budizma'nın Menşei ve Özü**, D.T.C.F. Dergisi, Cilt: 2, Sayı:5,
Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1943.

Ruben, Walter, **Eski Hind Tarihi**, Çev. Cemil Ziya, İdeal Matbaa, Ankara, 1944.

Ruben, Walter, **Hint Epopelerine Dair**, Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Dergisi,
Cilt: 2, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1945.

Ruben, Walter, **Budizm Tarihi**, Çev. Abidin İtil, Sakarya Basımevi Ankara, 1947.

Ruben, Walter, **Eski Metinlere Göre Budizm**, Hazırlayan: Lütfü Bozkurt, Okyanus
Yayınları, İstanbul, 2004.

Schimmel, Annemaria, **Dinler Tarihine Giriş**, Güven Matbaası, Ankara, 1955.

Sen, K.M., **Hinduism**, Penguen Books, London, 1961.

Sena, Cemil, **Tanrı Anlayışı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1978.

Störig, H.J., İlkçağ Felsefesi, Hint Çin Yunan, Çev. Ömer Cemal Güngören, Yol Yayınları, İstanbul, 2000.

Taylor, Isaac, **The Origin Of The Aryans**, The Walter Scott Publishing Co. Ltd., London, 1908.

Valmiki, **Rāmāyaṇa**, Çev. Doğrul, Ömer Rıza, Nakış Yayınevi, İstanbul, 1975.

Varenne, Jean, **Hinduizm**, (Aydın, Mehmet), Din Fenomeni, Din Bilimleri Yayınları, 2. Baskı, Konya, 1995.

Wach, Joachim, **Dinler Tarihi**, Çev. Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2004.

Wheeler, J. Talboys, **India and Frontier States Of Afgahnistan, Nioal and Burma**, Peter Fenelon Collier & Son, New York, 1880.

Williams, Monier, **Brahmanism and Hinduism**, Oxford Press, London, 1884.

Williams, Monier, **Indian Wisdom**, H. Allen & Co., London, 1876.

Williams, Monier, **Hinduism**, Pott, Young & Co., New York, 1877.

Williams, Monier, **A Sanskrit – English Dictionary**, Nagri Printers, Delhi, 2004.

Winternitz, M., **Geschichte Der Indischen Litteratur**, C.F. Amelang Verlag, Leipzig, 1909.

Winternitz, M., **A History Of Indian Literature**, Calcutta University Press,
Calcutta, 1927.

Zimmer, Heinrich, Hint Felsefesi, Çev. Sedat Umran, Ruh ve Madde Yayınları,
İstanbul, 1992.

ÖZET

Hindistan, kültür yapısıyla çok farklı bir ülke olarak her dönem dikkatleri üzerine çekmiş bir ülke özelliğini korumuştur. Kast sistemiyle, inançlarıyla kendine özgü bir kültür yapısına sahiptir. Bu kültür yapısının temelini oluşturan, Hindistan'daki inançlardır.

Hindistan halkı, Ariler ve yerli halkın karışımından meydana gelmiştir. İki toplumun inançlarının sentezinden de dünyada başka coğrafyada görülmeyen bir inanç sistemi doğmuştur. Hindistan inanç sistemi, her yönüyle farklı ve bir o kadar da karmaşık bir yapıya sahiptir.

Çalışmamızda şu şekilde bir yol izledik: İndus uygarlığı ve yerli halkın yapısı. Arilerin Hindistan topraklarına gelişi ve kutsal Veda metinlerinin ortaya çıkışı. Vedaların tefsirlerini içeren olan Brahmanalar ve kurban törenleriyle ön plana çıkan Brahmanlar. Zaman içinde Brahmanların artan nüfuzları ve onlara karşı oluşan tepkiler. Bu tepkiler sonucunda ortaya çıkan Jainizm, Budhizm gibi yeni oluşumlar. Hindistan'daki inançların Hinduizm potasında erimesi ve tek tanrılı dine doğru gidiş. İslamiyet'in de etkisiyle tek tanrılı Sihizm'in ortaya çıkışı.

Bütün bu gelişmelerden sonra, Hindistan'daki inançların sentezi durumundaki Hinduizm'in oluşumu. Hinduizm'de çok tanrı olmasının nedeni. "Hinduizm; monoteist bir din midir, yoksa politeist bir din midir?" tartışmasının başlaması. Bu tartışmaya Max Müller'in ortaya attığı "henoteizm" terimiyle çözüm bulunmaya çalışılması.

Max Müller'in bulduğu çözüm, aslında sorunu bir başka problemle çözmekten öteye gidememiştir. Dolayısıyla sorun, çözümsüz olarak ortada kalmıştır. Tezimizde bu sorunun nedeni ve çözümü üzerinde çalıştık.

Anahtar Sözcükler: *Ariler, Dravitler, Hint, Hindistan, İndus, Vedalar, Brahmanalar, Buddhizm, Hinduizm, Purānalar, Upanishadlar, Tanrı, İndra, Agni, Varuna, Mitra, Brahma, Vishnu, Şiva, politeizm, monoteizm, henoteizm.*

ABSTRACT

India, as a country very different from with the structure of culture, has maintained its characteristics as a country which attracted the attention in the each term of history. India has its own unique cultural structure with its caste system and beliefs. Beliefs in India provide a basis of this cultural structure.

The people of India, consists of a mixture of the Aryans and aborigines. As a result of a synthesis of the two communities' beliefs, a belief system had been born that has not been seen in any other region in the world. India belief system has a structure which is so different in all aspects and so complex.

In this study we followed a way as follows: The Indus civilization and the structure of the indigenous people. The arrival of the Aryans to the territory of India and the emergence of the sacred Vedic texts. Brahmins which contain the Vedas commentaries and Brahmins which stand out with the ritual sacrifice. Over time, the growing population of Brahmins and the reaction against Brahmins. As a result of this reaction, emergence of new formations such as Jainism and Buddhism. The melting of the beliefs in India under the influence of Hinduism and the progress towards a monotheistic religion. The emergence of monotheistic Sikhism with the influence of Islam.

After all these developments, the formation of Hinduism which is the case of the synthesis of the beliefs in India. The reason is why Hinduism has many gods. The beginning of the debate “Is Hinduism a monotheist religion or is Hinduism a polytheist religion?”. Making a solution work with the term of “Henotheism” which was coined by Max Müller to this discussion.

The solution which is found by Max Müller, in fact has not gone further than solving the problem with another problem. Therefore, the problem has remained unsolved in the middle. For this reason we worked on the reason and the solution of this problem in our thesis.

Key Words: *Aryans, Dravits, Indian, India, Indus, Vedas, Brahmins, Buddhism, Hinduism, The Puranas, The Upanishads, God, Indra, Agni, Varuna, Mitra, Brahma, Vishnu, Shiva, polytheism, monotheism, henotheism.*

EKLER

Tanrı Agni

Tanrı Varuᅇa

Tanrı Brahmā

Tanrı Şiva, Tanrıça Devī, Gaṇeṣa, çocuk Krishṇa ve Nandi

Tanrı Krishna

Tanrıca Kali

Tarıça Durga

Tanrı İndra

Tanrı Şiva

TanrıVishnu

Tanrı Vishnu ve Tanrıça Lakshmi

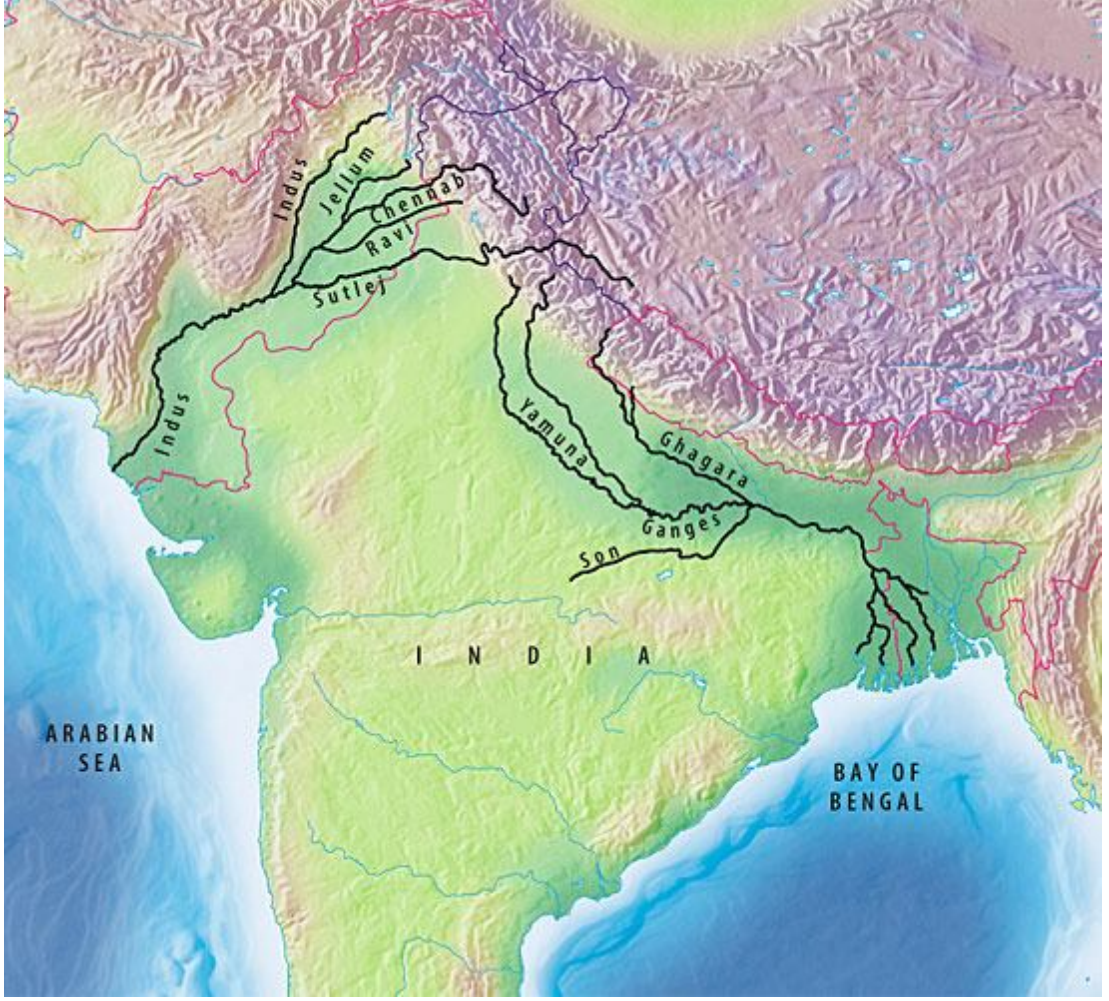
Tanrı Ganeşa

Tanrı Vishnu'nun Avatarası Narasimha

Elephanta Mağaraları, Trimurti Tasviri

İndus ve Ganj Havzalarını Gösteren Harita